

Využití sportovních her v tělesné výchově na 1. stupni ZŠ

Barbora Bártková

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Barbora Bártková**
Osobní číslo: **H20822**
Studijní program: **M0113A300009 Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Využití sportovních her v tělesné výchově na 1. stupni ZŠ**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury týkající se sportovních her v tělesné výchově.
Vymezení teoretických východisek z oblasti sportovních her využívaných na 1. stupni základní školy.
Příprava metodologie empirické části, stanovení výzkumného cíle a výzkumných otázek.
Realizace kvalitativně orientovaného výzkumu prostřednictvím pozorování a rozhovorů s učiteli.
Zpracování a interpretace dat z pozorování vyučovacích hodin a rozhovorů s učiteli.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a formulace závěrů výzkumného šetření.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Bělka, J., Hůlka, K., & Dudová, K. (2021). *Teorie a didaktika sportovních her 1*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Dvořáková, H., & Engelthalerová, Z. (2023). *Tělesná výchova na 1. stupni základní školy*. Karolinum.
- Flegr, L. (2021). *Pedagogické praxe v tělesné výchově a odborné praxe ve sportu*. Karolinum.
- Pokorný, I. (2019). *Pohybové hry pro školáky: 129 cvičení pro rozvoj sportovních dovedností*. Grada.
- Xiyuan, B. (2022). Research on the application of sports games in primary and middle school sports teaching. *International Journal of New Developments in Education*, 4(4), 51–54. <https://doi.org/10.25236/ijnde.2022.040410>.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Antonín Zderčík, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **8. ledna 2025**
Termín odevzdání diplomové práce: **25. dubna 2025**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. PhDr. Mgr. Marcela Janíková, Ph.D.
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 8. ledna 2025

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění bez ohledu na výsledek obhajoby;
- diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- jedno vyhotovení diplomové práce v listinné podobě bude ponecháno Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně k uložení;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá; neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že

- jsem na diplomové práci pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem řádně citoval(a); v případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor;
- odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

Ve Zlíně, dne

.....
podpis autora

ABSTRAKT

Diplomová práce se zaměřuje na využití sportovních her v tělesné výchově na 1. stupni základní školy a na jejich pojetí učiteli či žáky. Klíčovým zaměřením práce je význam tohoto učiva ve vyučovacím procesu a jak s ním pedagogové pracují či jak se s ním identifikují. Tyto otázky jsou zároveň hlavním tématem praktické části, ve které zkoumám, jaké sportovní hry učitelé v tělesné výchově konkrétně aplikují, jakým způsobem tato činnost přispívá k rozvoji žáků a zda si učitelé dokážou vytvořit konkrétní a realistické cíle pro danou vyučovací hodinu s tímto učivem. Pro získání potřebných dat jsem využila kvalitativní výzkumný design v podobě strukturovaného pozorování a následných polostrukturovaných rozhovorů. Výzkum ukázal, že učitelé nejčastěji zařazují tradiční sportovní hry do hodin tělesné výchovy a pomocí nich se snaží rozvíjet širokou škálu kompetencí žáků. V závěru práce jsou výsledky výzkumu interpretovány a diskutovány.

Klíčová slova: sportovní hry, tělesná výchova, učitel, první stupeň základní školy, mladší školní věk

ABSTRACT

The thesis focuses on the use of sports games in physical education at the primary school level and how these games are perceived by teachers and pupils. The key focus of the study is the significance of this subject matter in the teaching process and how teachers work or identify with it. These questions also form the main topic of the practical part, in which I examine which sports games teachers specifically apply in physical education, how this activity contributes to student's development, and whether teachers are able to establish specific and realistic goals for a given lesson with this subject matter. To gather the necessary data, I used a qualitative research design in the form of structured observation and subsequent semi-structured interviews. The research showed that teachers most frequently incorporate traditional sports games into physical education lessons and use them to develop a wide range of student's competencies. The findings of the research are interpreted and discussed in the final part of the thesis.

Keywords: sports games, physical education, teacher, primary school, younger school age

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce, panu PhDr. Antonínu Zderčíkovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a podporu během celého procesu psaní této diplomové práce. Jeho vstřícnost, trpělivost a podnětné připomínky mi pomohly lépe uchopit a rozvíjet zvolené téma. Velmi si vážím jeho času a ochoty sdílet své znalosti a zkušenosti, které pro mě byly cennou inspirací.

Zároveň děkuji všem učitelům, kteří se ochotně zapojili do mého výzkumu, věnovali mi svůj čas a podělili se o své zkušenosti a poznatky. Jejich ochota spolupracovat a sdílet své profesní pohledy výrazně přispěla k hodnotě této práce.

ÚVOD.....	11
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 SPORTOVNÍ HRA	13
1.1 DEFINICE SPORTOVNÍCH HER.....	13
1.2 TYPY SPORTOVNÍCH HER.....	14
1.3 KLASIFIKACE SPORTOVNÍCH HER	16
1.4 VŠEOBECNÁ PRAVIDLA SPORTOVNÍCH HER	17
2 DĚLENÍ SPORTOVNÍCH HER.....	19
2.1 TRADIČNÍ A NETRADIČNÍ SPORTOVNÍ HRY	19
2.1.1 Tradiční sportovní hry.....	19
2.1.2 Netradiční sportovní hry	19
2.2 IMPLEMENTAČNÍ SPORTOVNÍ HRY	21
2.2.1 Sportovní hry brankového typu.....	21
2.2.2 Sportovní hry síťového typu	24
2.2.3 Sportovní hry pátkovacího typu.....	25
3 DIDAKTICKÉ ASPEKTY SPORTOVNÍCH HER V TĚLESNÉ VÝCHOVĚ NA 1. STUPNI ZŠ	27
3.1 SPORTOVNÍ HRY V RÁMCOVÉM VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	27
3.2 AKTÉŘI VE SPORTOVNÍCH HRÁCH V TĚLESNÉ VÝCHOVĚ.....	28
3.2.1 Učitel tělesné výchovy ve sportovních hrách.....	29
3.2.2 Žák ve sportovních hrách v tělesné výchově	30
3.3 ORGANIZACE SPORTOVNÍCH HER V TĚLESNÉ VÝCHOVĚ	31
3.4 MOTIVACE SPORTOVNÍCH HER	32
3.5 FORMY A METODY VÝUKY SPORTOVNÍCH HER	33
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	36
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	37
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	37
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	38
4.3 POPIS VÝZKUMNÉ METODY	38
4.4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	39
4.5 SBĚR A ANALÝZA DAT	43
5 INTERPRETACE VÝZKUMNÝCH ZJIŠTĚNÍ.....	45
5.1 PŘIPRAVEN, NE PŘEKVAPEN	45
5.2 KVALITA NAD KVANTITU	49
5.3 PRŮVODCE SVĚTEM POHYBU A POZNÁNÍ	52
5.4 KOUZELNÁ MOC SPORTOVNÍCH HER.....	57

6	ZÁVĚRY VÝZKUMU A DISKUZE	63
6.1	LIMITY VÝZKUMU.....	70
6.2	DOPORUČENÍ DO PRAXE.....	70
	ZÁVĚR.....	72
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	75
	SEZNAM OBRÁZKŮ	80
	SEZNAM TABULEK.....	81
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	82
	SEZNAM PŘÍLOH.....	83

ÚVOD

V předmětu tělesná výchova dochází ke změnám a inovacím v jednotlivém učivu, stejně jako u jiných předmětů základní školy. Jedním z těchto učiv jsou sportovní hry, které jsou hlavním tématem této práce. Mělo by k tomuto pokroku dojít také z toho důvodu, že jakýkoli pohyb je v životě jedince nedílnou součástí, a tím se učitel tělesné výchovy dostává do role trenéra či motivátora. To je jeden z klíčových důvodů, proč jsem si právě toto téma zvolila pro svou diplomovou práci.

Ve školním prostředí mají sportovní hry svou roli, jelikož rozvíjí téměř všechny žákovské kompetence a učí žáky určitým pravidlům či normám. Je ale třeba rozvíjet také pohybovou gramotnost, která podle výzkumu od Caldwell et al. (2020) poukazuje na to, že jsou díky ní žáci více motivováni do jakýchkoli činností v tělesné výchově, tedy i do sportovních her, a jsou tak mimo jiné více aktivní. Ve vyučovacím procesu se ale sportovní hry často nedostanou na úroveň, kdy by bylo možné je praktikovat na soutěžní či mezinárodní úrovni, jak zmiňuje Dvořáková a Engelthalerovou (2017).

Sportovní hry jsou klíčovým prvkem tělesné výchovy na 1. stupni základní školy, protože podporují rozvoj nejen motorických dovedností, ale i sociálních a kognitivních schopností žáků. Využívání her jako didaktického nástroje pomáhá žákům osvojit si základní pohybové dovednosti, zlepšit fyzickou kondici a naučit se spolupracovat. Tento přístup zároveň rozvíjí kreativitu a schopnost řešit problémy, což přispívá k celkovému rozvoji osobnosti žáka. Dochází tedy k rozvoji sociálních a komunikačních dovedností, což dokládá článek od Yanga et al. (2022), kteří jsou také toho názoru, že vzájemná domluva na organizaci sportovních her mezi žáky a učitelem může přispět k lepšímu klimatu třídy a celkovému chodu vyučovací hodiny.

Má diplomová práce je rozdělena na dvě hlavní části, a to teoretickou a praktickou část. V teoretické části práce vymezuji terminologii a teoretický rámec z oblasti primárního vzdělávání a využití sportovních her v tělesné výchově. Vyústěním teoretické práce je kapitola zaměřená na vyučovací proces v tělesné výchově se sportovní hrou.

V praktické části prostřednictvím strukturovaných pozorování a na ně navazujících polostrukturovaných rozhovorů zjistím, jak učitelé využívají sportovní hry v tělesné výchově v primárním vzdělávání. Data z mého výzkumného šetření budou následně podrobně popsána a diskutována. V kapitole také zakomponuji limity výzkumu a doporučení do praxe.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SPORTOVNÍ HRA

Sportovní hra se dá definovat jednoduše a stručně, a to jako činnost, která je zábavná, tedy hrou, ale také jde o dobrovolnou činnost, čímž může být právě sport. Tyto dva pojmy na sebe plynule navazují a navzájem se doplňují, pokud jsou pojímány tím správným směrem. Právě díky těmto činnostem si člověk ani neuvědomuje, že vykonává určitý pohyb, a tak se jeho průběh stává hravým (Zimmerová, 2001). V této kapitole představím další definice hlavního pojmu a jeho různá pojetí či charakteristiky.

1.1 Definice sportovních her

Neexistuje jednotná definice sportovní hry a stejně tak ji každý jedinec může vnímat jiným způsobem. Z toho důvodu je dáno několik hlavních charakteristik, které mají sportovní hry splňovat. Jde například o činnost, která by se měla uskutečňovat spontánně a umožňuje prožívat potěšení a radost. Sportovní hra se často hraje v kolektivu, takže jedincům pomáhá cítit pocity, což v nich vyvolává pocit sounáležitosti. Některé sportovní hry může jedinec naopak vykonávat samostatně s cílem si při nich odpočinout a relaxovat. Mělo by jít hlavně o činnost, která je spojená se svobodnou volbou a s tím, že ji jedinec dělá kvůli sobě a není vynucená někým jiným (Nykodým, 2006).

Táborský (2004, s. 11) definuje sportovní hru takto: „Sportovní hra je soutěživá činnost dvou soupeřů v jednotném prostoru a čase, kteří podle institucionálně schválených pravidel usilují o prokázání převahy lepším ovládnutím společného předmětu.“ Charakteristickou vlastností sportovních her je tedy to, že se zde vždy objevují dva a více hráčů, kteří proti sobě soutěží. Může se jednat o dva jednotlivce, kteří soupeří proti sobě či vícečlenná družstva. Hlavním cílem obou stran je zvítězit, což ale nemusí být jediný důvod pořádání sportovních her. Jejím dalším důvodem je, aby účastníci zažili radost a pocit uspokojení, proto je zde spojení dvou slov „sport“ a „hra“, nikoli např. „sport“ a „soutěž“. Jednotlivci či družstva se nacházejí na společném prostoru a hrají či soutěží o určitý společný předmět v jasně stanoveném čase. Společný předmět je většinou kulatý míček nebo míč, který je hlavním prvkem sportovní hry (Bělka et al., 2021).

Se sportovními hrami se lze setkávat jak na místní či regionální úrovni, tak na národní či celosvětové, kde jsou prostředkem k větším soutěžím. Pokud jde o hry, které jsou na již zmíněné světové úrovni, musí dodržovat určité rámce, pravidla a ustanovení. To neznamená, že se hry menší úrovně mohou hrát bez jakýchkoli pravidel. Ve vyšších soutěžích jde ale o přestupky takové váhy, kvůli kterým jsou týmy penalizovány či více potrestány. Často se

ale stává, že pomocí sportovních her, hrající se pouze na místní či regionální úrovni, vznikají různé formy nebo varianty her, a tím je sport v dynamickém rozvoji. Pomocí her na nižší úrovni se také stává, že se ze sportovců, kteří se věnují sportovním hrám pouze jako rekreačnímu sportu, stanou sportovci na vyšší úrovni, tedy profesionálové, a tak se zaměřují na vrcholový sport, což se stává ale pouze těm nejtalentovanějším a nejdisciplinovanějším jedincům (Táborský, 2005).

Bělka et al. (2021) odlišují sportovní hry od jiných sportovních odvětví podle charakteristik, které jsou pro tento druh her charakteristické a nazývají je dimenze. Jako první je komunikační dimenze, ve které je důležitá percepce zpráv. Jde o způsob komunikace mezi spoluhráči i soupeři a každý jedinec je tak odpovědný za svá jednání. Je třeba ale myslet na to, jak je hráč schopný interpretovat dané zprávy nebo naopak jak zvládne zprávy přijmout. Emoční dimenze je specifická pro každého hráče jinak, protože každý reaguje rozdílně vzhledem k úspěchu či neúspěchu, které se v průběhu hry objevují. Součástí sportovní hry je projev emocí jak verbálně, tak neverbálně a je důležité, aby každý hráč dokázal své emoce ovládat, a aby se tak nedostal do rozporu s ostatními hráči či rozhodčím. Výhodou sportovních her je právě to, že se během jejich průběhu u hráčů objevují emoce, které se v jiných činnostech neobjevují či v jiné podobě. Poslední zmíněnou dimenzí je vztahová dimenze objevující se na obou stranách herních skupin či jednotlivců. Právě vztahy mezi spoluhráči nebo protihráči mohou určit, jak spolu budou jednotliví hráči kooperovat, tedy zda mezi sebou mají pozitivní vztahy a mohou tak dobře spolupracovat, nebo naopak jak mezi sebou budou soutěžit. Spolupráce a soutěživost je nedílnou součástí každé sportovní hry a je přítomna neustále.

1.2 Typy sportovních her

Sportovní hry se dají rozdělit do několika typů, které jsou vždy charakteristické něčím jiným. Perič (2004) rozděluje sportovní hry do celkem pěti typů, a to drobné hry, závody, turnaje, terénní hry a jako poslední jsou to hry bojové. Prvním typem jsou tedy drobné hry, které jsou charakteristické krátkou dobou trvání a nebývají soutěžního charakteru. Cílem zúčastněných je splnit menší dílčí úkol, jako například zasáhnout míčem určitý cíl. V tomto typu jsou další možnosti hry jako honička, manipulace s předměty či zásahy.

Dalším typem her jsou závody, které nemají vždy stejnou časovou dotaci a nejsou zaměřené na stejný cíl. Jde především o formu soutěže, ve které mezi sebou soupeří jednotlivci nebo týmy v různých disciplínách s cílem dosáhnout nejlepšího výkonu či

výsledku. V závislosti na typu sportu se může jednat o závody v rychlosti, přesnosti, vytrvalosti či taktice. Některé závody se mohou opakovat a mít stejný průběh po delší dobu, což může být pro jedince demotivační a neatraktivní. Proto je zde důležitý trenér nebo vedoucí osoba, která sportovce motivuje a vytváří tak dobré klima. Závody mohou být členěny podle počtu zúčastněných, takže jsou zde závody jednotlivců, jejichž cílem je napodobit ducha reálného závodu jako například orientačního běhu. V závodech několikačlenných skupin neboli dvojice či trojice, je důležitá vyrovnanost, proto by v jedné skupině neměli být pouze silní členové, ale naopak skupiny nakombinovat. Poslední z rozdělení závodu podle počtu hráčů jsou závody družstev, které jsou nejtypičtějším modelem a je v něm velmi důležitá kooperace. Řadí se zde také štafety, ve kterých hráči mohou závodit rozděleně i společně (Perič, 2004).

Třetím typem sportovních her jsou turnaje, kde se objevují jak drobné hry, tak závody. Jde o organizované soutěže, ve kterých se mezi sebou utkají buď jednotlivci nebo týmy a soupeří mezi sebou v sérii zápasů s cílem získat titul či cenu. Zahrnují různé fáze, do kterých postupují díky jejich výkonům, jako jsou například čtvrtfinále, semifinále nebo finále. Turnaje jsou buď heterogenní, zde se soutěží postupně v několika disciplínách, nebo homogenní, ve kterých se soutěží v jedné disciplíně. V turnajích je důležité rozhodnout, jaký bude bodový a herní systém, který může být každý s každým, vyřazovací na jednu, jinak řečeno pavouk, či dvě prohry anebo kombinovaně (Hůlka et al., 2024; Perič, 2004).

Hry, které se odehrávají nejčastěji v lese nebo v jiném venkovním prostoru, se nazývají terénní hry. Zde je důležitá prvotní motivace, protože zde jedinci či týmy nesoupeří přímo mezi sebou, ale rozvíjí se rychlostní nebo obratnostní schopnosti. Žáci si také pomocí těchto her rozvíjí strategické myšlení a kompetence k řešení problémů. Pro větší motivaci je v tomto typu her možné využít nadpřirozené nebo pohádkové bytosti, které hráče doprovázejí po většinu času pohybu v terénu. K tomuto typu patří také překonávání překážek, které jsou rozmístěny po celém terénu. Může se jednat také o úkoly, které se hráči dozvídají až na trati a jsou spojené s atmosférou terénní hry. Může jít např. o lanové nebo přírodní překážky, lezení, přechod klády, pavučinu z velkých lan, plížení apod. (Perič, 2004; Svobodová et al., 2019).

Poslední jsou bojové hry, ve kterých spolu bojují dvě a více skupin hráčů a u žáků se tento typ ukazuje velké oblibě. Je zde důležitá stejnoměrnost sil bojujících, dobrá organizace či strategie. Hráči mají většinou během hry více životů, o které mohou přijít, ale je zde také několik variant, při kterých je mohou zase naopak doplňovat. Tyto životy mohou

symbolizovat určité předměty, jako kartičky, kamínky, kostky. Bojové hry mají základní principy, kde prvním je pevný počet životů, kdy po zásahu přijde hráč o jeden život, který protivníkovi odevzdá. Život se mu již nemůže vrátit, a tak si musí dále chránit zbývající životy, jelikož po ztrátě všech životů hráč ve hře končí. Princip dobíjení životů je takový, že si hráči po zásahu přijdou pro nový život na předem určené místo. Poslední princip je kombinovaný, který kombinuje předchozí dva principy. Bojové hry se také dají hrát tak, že jsou jejich součástí dvě a více skupin, které mají stejný úkol nebo dvě skupiny, ale různé úkoly (Perič, 2004).

Táborský (2004) ale rozlišuje další dva typy sportovních her. V prvním typu jde o to, jak hráči manipulují se společným předmětem, což může být vlastní tělo či sportovní náčiní. Do druhého typu se zahrnuje více faktorů, což jsou herní úkol, který využíváme při manipulaci se společným předmětem, způsob získávání bodů v dané hře a způsob, jak dlouho trvá utkání. Díky tomuto rozčlenění se mohou sportovní hry dále dělit (Táborský, 2005).

1.3 Klasifikace sportovních her

Mnoho autorů se v klasifikaci sportovních her velmi liší, a proto existuje několik možností, jak je možné sportovní hry dělit. Některé publikace od různých autorů přesto uvádějí alespoň podobné dělení. Proto nyní představím několik možných hledisek, jak sportovní hry dělit.

Táborský (2005) nejprve třídí sportovní hry podle počtu hráčů, hrací plochy a dle způsobu pohybu hráčů. Podobné dělení ve své publikaci zmiňují také Bělka et al. (2021), čemuž se budu věnovat podrobněji.

První z možných klasifikací sportovních her je s kritériem podle počtu hráčů u každého ze soupeřů. U toho kritéria je možné hry dále členit na individuální, párové a kolektivní. V individuální hře se hráč nebo závodník snaží proti protivníkovi dosáhnout co nejlepšího výsledku sám, např. v tenisové dvouhře (tzv. singlu) či stolním tenise. Hráči, ve kterých proti sobě soupeří dvojice, se říká párové. V těchto hrách je obzvlášť důležitá komunikace mezi spoluhráči a vzájemná koordinace, což lze vidět právě např. v tenisové čtyřhře nebo plážovém volejbale. Posledním dělením z hlediska počtu hráčů je kolektivní dělení, ve kterém proti sobě soupeří týmy. Hráči se snaží dosáhnout určitého cíle (např. vstřelit gól nebo získat bod) a zároveň bránit v získání bodu protihráčům. Kolektivní sporty jsou např. fotbal, baseball či basket (Bělka et al., 2021; Táborský, 2004).

Dalším z kritérií možných klasifikací jsou hrací plochy obou soupeřů a to, zda jsou společné nebo oddělené. Společné lze chápat tak, že se soupeři setkávají na jedné ploše, jako třeba ve fotbale, zatímco oddělené jsou takové, kdy má každá strana své vyhraněné místo pro hru, například volejbal. Díky tomuto se dělení hry dále rozlišují na invazivní, kde jde o souboj o společný předmět ve stejnou chvíli (fotbal, hokej), a neinvazivní, ve kterém se společný předmět pohybuje z jedné poloviny hrací plochy na druhou (volejbal, tenis) (Bělka et al., 2021; Tábořský, 2004).

Podle způsobu pohybu hráčů, což je předposlední klasifikace prvního většího dělení, se dělí na takové hry, kde se hráči pohybují bez pomoci cizích prostředků, např. fotbal či basketbal, což je nejčastější. Dále také na hry, při kterých se hráči nacházejí ve vodě, jako ve vodním pólu, hry s využitím sportovní výzbroje, příkladem je lední hokej. Závěrem lze uvést hry, do kterých se řadí pólo, čili hráči v ní využívají živé či neživé dopravní prostředky. Poslední klasifikace sportovních her je podle způsobu ovládnutí společného předmětu pomocí vlastního těla, např. ve fotbale či házené. Společným předmětem je ale možné manipulovat také pomocí sportovního náčiní, například hokejkou v hokeji či pálkou v baseballu (Tábořský, 2005).

1.4 Všeobecná pravidla sportovních her

Každá sportovní hra má daná pravidla, o kterých rozhoduje mezinárodní nebo národní federace, a která jsou jasně daná a musí být striktně dodržována. Jedná se tedy o určité předpisy, povinnosti či zákazy, a aby bylo možné se jimi řídit a plnit je, musí je znát všichni hráči a také rozhodčí či trenéři. Pravidla jsou stanovena pro všechny komponenty, se kterými se ve sportovních hrách lze setkat, jako například rozměry hracích ploch a jejich členění, což také stanovuje role jednotlivých hráčů, a také určují společný předmět, o který se ve sportovní hře hraje. Další složky, které určují pravidla, jsou délka utkání, která je u všech sportovních her rozdílná, způsob ukončení hry a počet hráčů. Je tak dáno, kolik hráčů se ve stejnou chvíli může pohybovat po prostoru stanoveném pro hru (Bělka et al., 2021).

Pravidla sportovních her se ale také mohou rozdělovat podle hlediska materiálního, personálního, prostorového, časového a obsahového. Tato pravidla určují např. vzhled a tvar cílových zařízení, příkladem je branka nebo koš, či stanovují ostatní pomocná zařízení, což jsou např. chrániče. Jedincům, kteří mají určitou pozici a funkci, příkladem je brankář či střídající hráč, se říká soutěžící hráči a hráči, který vykonává funkci kapitána, trenéra nebo

lékaře, se říká funkcionář. Součástí hry jsou také rozhodčí (hlavní, pomezní, čárový), díky kterým hra probíhá správně a podle pravidel. Tuto funkci ve školním prostředí vykonává většinou učitel. Ve sportovní hře se mohou objevovat také pomocníci, kteří zajišťují plynulost hry (podavač míčků, zapisovatel) (Táborský, 2004).

Za účelem rovnocenné hry a určení stejných podmínek, práv a možností pro obě strany, jsou dány tresty, které přicházejí za nedodržování pravidel. Pokud jsou podmínky porušeny, do hry zasahuje rozhodčí, který má jako jediný právo na to hru přerušit. Přerušit hru ale mohou také akce, které jsou dány v pravidlech, např. když míč opustí hrací plochu nebo pokud došlo k získání bodu. Pojem standardní situace je označení pro situace, které jsou také dány pravidly a jsou to vstupy do utkání po jeho přerušení (podání, trestné střelení, vhazování apod.). Každá sportovní hra má tedy svá vlastní pravidla, která jsou přizpůsobena charakteru hry (Táborský, 2004).

2 DĚLENÍ SPORTOVNÍCH HER

V předešlé kapitole jsem charakterizovala sportovní hry jako takové a určila její hlavní prvky, jako druh hry či pravidla. Sportovní hry se mohou dělit do několika typů, jak již bylo zmíněno výše, přesto se ale najde další dělení, které je více známé a třídí sportovní hry jak do větších skupin, tak také do menších skupin podle toho, jaké pomůcky a prostředky jsou ve sportovní hře zakomponovány či zda se s danými sportovními hrami lze setkat často nebo nikoli.

2.1 Tradiční a netradiční sportovní hry

Nyní definuji první větší dělení sportovních her, a to hry tradiční a netradiční. Ke každému dělení představím několik příkladů, se kterými se v rámci vyučovacího procesu lze setkat.

2.1.1 Tradiční sportovní hry

S tradičními sportovními hrami je možné setkat se častěji a jsou také pro výuku tělesné výchovy, co se týče sportovních her, nejtypičtější. Jsou typické hlavně tím, že jsou, jak už z názvu vyplývá, obvyklé a známé pro širokou veřejnost. Byly vytvořeny jako jedny z prvních, a proto byla jejich pravidla celosvětově stejná a schválená určitou organizací, která danou sportovní hru zastupovala. V edukačním prostředí se dá nejčastěji setkat s tradičními sportovními hrami jako např. fotbal, basketbal či házená. Na rozdíl od netradičních sportovních her, které často kombinují prvky různých sportovních činností, mají tyto hry ustálená pravidla a dlouhou tradici (Nykodým, 2006; Tábořský, 2004).

2.1.2 Netradiční sportovní hry

Netradiční neboli atypické sportovní hry představují alternativu ke klasickým sportům, kombinují prvky různých pohybových aktivit, podporují kreativitu, spolupráci a často kladou důraz na zábavný a motivační aspekt hry. Je zde ale určitá motivace k dobrým výkonům, kterých může jedinec dosáhnout pouze za předpokladu vidiny výhry a ctižádosti. Netradiční sportovní hry jsou odlišné tím, že nejsou ve světě známé na každém kontinentu či zemi ve stejné míře, to z nich dělá pro různé kouty světa neznámé aktivity. Takové sportovní hry, které jsou typické pro Českou republiku tedy nemusí být typické pro jinou zemi a naopak, například pro nás je netradiční americký fotbal, zatímco v USA se těší velké popularitě. Tyto atypické hry mohou být pro velké skupiny lidí náročné z toho důvodu, že rozvíjejí jiné schopnosti a dovednosti než jakékoli jiné hry (Růžička et al., 2013).

Také zde se tento druh her dělí do daných klasifikací, které ale nejsou jednoznačně dány. Růžička et al. (2013) ve své publikaci dělí netradiční hry do tří základních skupin. První z nich jsou hry kontaktní, které jsou jasně dané herním časem a jedna z herních stran se snaží získat více počtu bodů než strana druhá. Obě tyto strany se spolu setkávají na jednom herním prostoru, proto skupina nese název „kontaktní“. Další skupinou jsou hry síťové, což prozrazuje, že má zde svou roli síť. Ta rozděluje hřiště na dvě poloviny, kde na každé z nich je jeden hrací tým a ten se snaží přemístit ze svého herního pole určité herní náčiní (např. míč, talíř apod.) a tím získá body, které jsou pro vítězství potřeba. Tento typ her není časově omezen, ale vymezen kritériem dosažení předem daného počtu bodů neboli setů. Hry páčkové jsou poslední skupinou dělící netradiční sportovní hry. Zde se využívá specifické náčiní, jako například páčka, díky které je míč uveden do hry.

V hodinách tělesné výchovy na 1. stupni základních škol bývá často zakomponována sportovní hra vybíjená. Tato hra se ale neřadí do žádného typu implementačních her, které představím v další podkapitole, a proto ji blíže popíšu v následujícím odstavci.

Ve vybíjené je společným předmětem míč, proto se řadí mezi míčové hry. Míč může být velký a tvrdý. Je třeba přizpůsobit společný předmět věku žáků, takže se v této sportovní hře může objevovat pěnový míč. Hra je typická svým rychlým průběhem a tím rozvíjí reakční schopnosti žáků. Hraje se vždy v týmu a jsou do ní zapojeni všichni hráči, ať už se snaží získat společný předmět nebo se pouze společnému předmětu snaží vyhnout, aby nebyli vyřazeni ze hry, jinak řečeno vybití. Tato sportovní hra pomáhá žákům v procvičování „základních pohybových dovedností – házení a chytání míče,“ (Růžička et al., 2013, s. 133). Vybíjenou je na 1. stupni základní školy možné hrát v různých variantách, a to všichni proti všem nebo klasická vybíjená. S klasickou vybíjenou se žáci setkávají většinou až ve 3. třídě, jelikož je náročnější a její pravidla mohou být pro mladší žáky těžce pochopitelná. Ve hře se nachází dva týmy s libovolným počtem žáků, který ale musí být stejný na obou stranách. Každý tým se nachází na jedné polovině hracího pole, a poté se vybere jeden z každého týmu, který bude v roli kapitána a přesune se za koncovou čáru protilehlé strany hracího pole jeho spoluhráčů. Ti jsou v poli a mají za úkol přihrávat si s kapitánem nebo mezi sebou, aby si tak mohli nabít a moct vyřadit někoho z jejich protihráčů, kteří se nachází v poli. Také se ale musí vyhýbat zásahům soupeřů. Hráči mají tzv. nabito ve chvíli, kdy celkem třikrát přehodí pole protihráčů bez jakéhokoli přerušení a poté zasáhnout protihráče, který se po vybití přesune za svým kapitánem a pomáhá mu v chytání míče nebo vybíjení, jelikož i samotný kapitán může po nabíjení vyběhnout protihráče. Součástí hry je také rozhodčí, který

kontroluje přešlapy, počítá počet přehozů a také to, zda hráči s míčem v rukou neudělali nějaký krok, jelikož i to je porušení pravidel. Pokud je některé z pravidel porušeno, tým ztrácí míč, a naopak ho získává druhý tým. Vybíjená se hraje celkem dvakrát sedm minut, kdy si po prvních sedmi minutách týmy střídají strany a vyhození hráči se v tu chvíli vrací do hry. Pokud jsou do sedmi minut vybiti všichni hráči, nastupuje do pole kapitán, který má celkem tři životy. Vyhrává ten tým, který za oba poločasy vybil více protihráčů (Hrabinec, 2017).

2.2 Implementační sportovní hry

Následující dělení, které patří mezi to nejznámější, je utvořeno podle oblastí činností, které hráči vykonávají. Také se tyto sportovní hry rozdělují podle toho, s jakým herním náčiním se v nich hráči setkávají nebo podle způsobu, jak je vymezeno utkání. V těchto sportovních hrách může jít o typičtější pomůcky, ale také o méně známe či až netradiční. Stejně jako u předchozího dělení, i v této podkapitole vždy uvedu několik příkladů, které patří do daného dělení sportovních her.

2.2.1 Sportovní hry brankového typu

Ve sportovních hrách brankového typu jde o to, aby strana, která drží společný předmět, dostala tento předmět na stranu svého soupeře a tímto se hra stává útočnou. Všichni hráči se pohybují na společné hrací ploše, pouze se mění jejich role podle toho, která strana drží společný předmět. Hráči se snaží dostat předmět do vybraného cílového prostoru, což může být branka nebo koš. Druhá strana je naopak v pozici obrany a snaží se na útok reagovat. Díky sportovním hrám brankového typu u žáků je možné rozvíjet fungování a kooperaci ve skupině, smysl pro kolektiv nebo respektu k ostatním, jelikož se musí podřizovat rozhodčím. Společnými prvky této hry jsou hrací plocha, limitující čas, předmět hry a cíl. Jako příklady těchto her jsou fotbal, házená nebo florbal (Bělka et al., 2021; Táborský, 2004).

První zmíněnou hrou je tedy fotbal, který je v hodinách tělesné výchovy velice oblíbený a také celkově u veřejnosti. Z každého družstva se na hřišti nachází celkem 11 hráčů, kteří mají různé role, a to jeden brankář, poté obránci, záložníci a útočníci. Počet hráčů v jednotlivé roli se, kromě brankáře, liší podle rozhodnutí trenéra. Hrací plocha, na které se pohybuje celkem 22 hráčů a je ohraničená čarami na pomezí. Pro mezinárodní či regionální úroveň je tato hrací plocha dlouhá od 100 do 110 metrů a široká od 64 do 75 metrů. V hřišti

se pohybuje také jeden rozhodčí, který je hlavní, jenž mu pomáhají asistenti, kteří se pohybují na pomezích čarách a hlídají přechod míče mimo hrací plochu či ofsajd. Ve středu hřiště je středový kruh, který slouží k rozehrávání po vstřelení branky či zahájení hry v obou poločasech. Na obou kratších stranách hřiště jsou branky, které jsou ve středu brankové čáry a mají kolem sebe vyznačené brankoviště, ve kterém může mít brankář míč v rukou, za brankovištěm už může s míčem manipulovat pouze nohama. Míč je kulatého tvaru a musí mít minimální hmotnost 410 gramů a maximální celkem 450 gramů. Hra začíná rozehráním míče ve středovém poli hráčem týmu, který vyhrál los a přihrává svému spoluhráči, který dál pokračuje po hřišti dle vlastního uvážení. Na začátku druhého poločasu rozehrává to družstvo, které nerozehrávalo na začátku prvního poločasu. Hrací doba je určena na dvakrát 45 minut a v polovině zápasu je přestávka, která nesmí přesáhnout patnáct minut. Během čistého hracího času se mohou hráči nechat vystřídat po oznámení této situace hlavnímu rozhodčímu trenérem. Vítězným družstvem se stává tým, který vstřelí více gólů, tedy když míč přejde přes brankovou čáru do branky bez porušení jakýchkoli pravidel. Pokud dojde k nerozhodnému výsledku, hlavní rozhodčí se rozhodne nastavit čas, tedy prodloužit čistý hrací čas o několik minut, které mohly být ztraceny během hry, např. kvůli zranění hráčů či střídání. Ve vyšších soutěžích se jedná o prodloužení, které má většinou dvakrát patnáct minut a může skončit dříve v případě, kdy jedno družstvo vstřelí branku. Ve vzdělávacím procesu se lze setkat s menšími formami fotbalu. Jde tedy o varianty, kde je hrací doba sportovní hry zkrácená a stejně tak je upravena velikost hrací plochy či počet hráčů (Táborský, 2004; Votík et al., 2020).

Další sportovní hra je házená, která se objevuje již v prvních třídách na 1. stupni základní školy, i když ve zjednodušené variantě. Jde o sportovní hru, ve které se na hracím poli utkají dvě družstva hrající proti sobě, jejichž cílem je trefit co nejvíce gólů do branky soupeře. Ve stejnou chvíli se na hřišti pohybuje maximálně sedm hráčů z každého družstva a z tohoto počtu je vždy jeden z hráčů brankář a zbytek hráčů je připraveni na střídání, ke kterému může dojít kdykoli během hrací doby. Náhradní hráč může na hrací plochu vstoupit až ve chvíli, kdy ji opustí střídající hráč. Brankář má své místo v brankovišti a chrání branku o velikosti tři metry na šířku a dva metry na výšku. Tyto branky se nachází na kratších krajích hracího pole, které je zpravidla dlouhé 40 metrů a široké 20 metrů. Do hry je také zapojen trenér, jeho asistent, vedoucí družstva a lékař. Těmto lidem, kteří jsou součástí týmu, ale zároveň se nenachází na hracím poli, se říká funkcionáři. Na hracím poli se ale nachází ještě dva rozhodčí, kteří jsou si rovni, tudíž ani jeden z nich není hlavní nebo vedlejší.

Na začátku utkání má výhoz to družstvo, které vyhrálo los a na začátku druhého poločasu vyhazuje míč družstvo, které na začátku prvního poločasu nerozehrávalo. Hrací doba je určena na dvakrát 30 minut, mezi kterými je desetiminutová přestávka. O vítězi rozhoduje celkový počet vstřelených branek míčem o hmotnosti 425-475 gramů, který zasáhne prostor branky bez porušení pravidel a musí přejít přes brankovou čáru celým svým objemem. Hráči smí manipulovat s míčem hlavně rukama, nesmí s ním cíleně pohybovat nohama. Utkání může skončit nerozhodným skóre, ale v některých případech se může stát, že o vítězi utkání musí být rozhodnuto, např. když jde o umístění v turnaji apod. V tomto případě rozhodčí rozhodnou o prodloužení utkání o dvakrát pět minut. Jestliže se ani po tomto prodloužení nerozhodne o vítězi, stejné prodloužení se může ještě jednou zopakovat. Pokud se ani poté nerozhodne, provádí se sedmimetrové hody na branku v sériích po pěti. Ve školním prostředí se objevuje varianta házené v podobě miniházené, ve které jsou upravená pravidla tak, že je hrací plocha menší a taktéž je kratší hrubý hrací čas. Aby pro žáky nebyla sportovní hra příliš náročná, některé přestupky jsou přehlíženy či přizpůsobeny věku a schopnostem žáků (Dvořáková & Engelthalerová, 2017; Tábořský, 2004).

Další sportovní hrou, se kterou se můžeme často v tělesné výchově setkat, je florbal. Rozměry hracího hřiště u této sportovní hry by měly být zpravidla dlouhé 40 metrů a široké 20 metrů tak, že by jeho hrací plocha měla být ohraničená mantinely, které jsou vysoké minimálně 50 centimetrů. Většinou je v každém družstvu maximálně 20 hráčů. Z tohoto počtu se může na hřišti pohybovat maximálně šest hráčů z jednoho družstva, z nichž je jeden z nich kapitán, který ale může být střídán stejně jako zbytek týmu kdykoli a bez jakýchkoli omezení. Stejně tak je na hřišti jeden brankář, který zaujímá své místo v brankovišti, ve kterém se na každé straně hřiště nachází jedna branka. Na hracím poli se taktéž nachází dva rozhodčí, kteří po celou dobu řídí a kontrolují herní činnost hráčů. Uprostřed hřiště se nachází bod, který je určený pro vhazování, po kterém hra začíná. Hráč, který získá míč, má automaticky na začátku utkání výhodu. Všichni hráči se na hracím poli pohybují celkem třikrát 20 minut, během kterých se snaží vstřelit míč syntetického materiálu o hmotnosti 23 gramů do branky protihráčů. Gól je uznán v případě, pokud byl míč zahrán správným způsobem a prošel celým svým objemem za brankovou čárou. Mezi každou třetinou je povinná přestávka o délce deset minut. Vyhrává to družstvo, které má na konci utkání víc vstřelených branek než jejich protihráči. Pokud dojde k remíze, tedy ke stejnému počtu vstřelených branek po uplynutí čistého hracího času, je utkání prodlouženo o deset minut, aby měly oba týmy šanci na dosažení rozhodujícího gólu. Jestliže se ani v tomto stanoveném

čase skóre nezmění, je vybráno z každého družstva celkem pět hráčů, kteří absolvují střely na branku s brankářem protihráče. Každý z nich střílí celkem jednou v jedné sérii. Může se stát, že ani pět střel nestačí ke změně skóre, a tak střely pokračují se stejnými hráči, dokud jeden z hráčů nevstřelí gól (Alina et al., 2005).

2.2.2 Sportovní hry síťového typu

Hra síťového typu je dalším druhem sportovních her, ve kterém je stanoven herní úkol a zároveň určeno bodové skóre potřebné k vítězství, tudíž délka trvání hry není pevně stanovena. Každá strana má své vyhraněné místo pro hru, takže je hrací plocha oddělena pro každého soupeře. Strana, která drží společný předmět, plní funkci útočnou, ale také obrannou. V tomto typu jsou hráči ze stejného týmu na svém hracím poli a mohou získat bod díky vlastnímu útoku nebo po chybě soupeře. V tomto typu sportovních her nemůže dojít k nerozhodnému výsledku, což lze označit výhodou. Někdo tento fakt ale vnímá jako nevýhodu, jelikož utkání může trvat příliš dlouho nebo se na poslední chvíli může skóre otočit a někteří to mohou vnímat jako nespravedlivý prvek hry. Jsou to např. hry jako přehazovaná, ringo, nohejbal nebo volejbal (Dvořáková & Engelthalerová, 2017; Táborský, 2005).

První hra, kterou popíšu, je hra ringo. Společným předmětem je zde gumový kroužek, který nese stejný název jako sportovní hra, tedy ringo, s hmotností 165 gramů. Díky této hře, stejně jako u přehazované, se u žáků rozvíjí postřeh, obratnost a reakční schopnosti. Hrací plocha je obdélníkového tvaru a měří pro kategorii do jedenácti let celkem šest metrů do šířky a dvanáct metrů do délky. Hrací plocha se v půlce rozděluje pomocí sítě či lanka, jejíž výška nad zemí by měla odpovídat věku hráčů. Většinou se hra hraje s jedním gumovým kroužkem. Je zde ale také varianta s dvěma kroužky, což je náročnější a vyžaduje to tak více koncentrace a postřehu. V oficiálních pravidlech mezi sebou mohou hrát jednotlivci, dvojice či trojice, ve vyučovacím procesu je ale taková verze, ve které mezi sebou hrají týmy. Je ale na učiteli, jakou verzi si vybere. Vždy ale každému jednotlivci nebo týmu náleží polovina hracího pole. Utkání se také účastní dva rozhodčí, kde ani jeden není hlavní nebo vedlejší, ale oba mají stejná práva a povinnosti. Ringo začíná ve chvíli, kdy jeden z hráčů podává na konci svého pole za podmínky, že má alespoň jednu nohu na zemi. Kroužek může ovládat pouze tak, že rotuje kolem své osy, nikoli svisle směrem k zemi, aby protihráči měli šanci gumový kroužek chytnout. Mohou jej chytnout bez hnutí nebo naopak ve výskoku nebo běhu, ale vždy pouze jednou rukou a nesmí si ho poté přehodit do ruky druhé. Pokud ho ale mají v rukou, smí s ním udělat dva kroky směrem k síti nebo také tři,

pokud kroužek chytli v běhu. Ve chvíli, kdy má hráč kroužek v rukou, rozhodčí začnou počítat do pěti sekund a po jejich uplynutí musí hráč kroužek odhodit nebo automaticky získává bod soupeř a stejně tak podání. Tato hra není intervalová, ale hraje se do určitého počtu bodů, což je patnáct a vždy mezi sebou musí mít obě strany minimálně dvoubodový rozdíl. Hráč nebo hráči docílí získání bodu tak, že hodí gumový kroužek způsobem, jakým ho jejich protihráč nebo protihráči nebudou moct chytit a spadne tak na zem do soupeřova pole (Kupr et al., 2010; Pokorný, 2019; Tábořský, 2005).

Další sportovní hrou je nohejbal, který se bere jako propojení více sportovních her dohromady, a to fotbalu, volejbalu a tenisu. Hrací pole je v této sportovní hře obdélníkového tvaru v rozměrech podle toho, zda jej hrají jednotlivci, dvojice či trojce. Jelikož se ale nohejbal v tělesné výchově hraje spíše ve větším počtu hráčů, jsou rozměry hracího pole dány jako pro dvojice či trojice, a to osmnáct metrů do délky a devět metrů do šířky. Hřiště rozděluje síť ve výšce 100 centimetrů pro hráče mladšího věku. Na každé polovině je skupina hráčů, kteří manipulují se společným předmětem, kterým je míč. Hra začíná ve chvíli, kdy je míč odkopnut hráčem z poloviny jeho vlastního pole na druhou stranu, tedy na polovinu soupeřova hřiště. Tým získává bod, pokud někdo z protihráčů nechytí míč ve svém poli, a tak míč dopadne do soupeřova pole. Hráč ale může manipulovat s míčem jakkoli, jen ne pažemi, takže pokud toto pravidlo poruší, bod se týmu nepřidělí. Stejně tak, aby se bod mohl počítat, musí do soupeřova pole míč dopadnout přímým dotekem daného hráče, nikoli odrazem od země z jeho vlastního pole. Tato pravidla kontrolují dva rozhodčí, kteří dávají pozor také na to, aby se míč v jednom hracím poli neodrazil od země vícrát než dvakrát během jedné výměny v družstvu nebo na to, zda se jeden hráč dotkne míče vícrát během jedné výměny až po doteku míče jiného hráče. Utkání je rozděleno do několika setů, kdy jeden set končí ve chvíli, kdy některý z týmů získá deset bodů, tedy docílí deseti dopadů míče na zem soupeřovi poloviny bez porušení pravidel (Růžicka et al., 2013; Tábořský, 2005).

2.2.3 Sportovní hry pálkovacího typu

Posledním druhem jsou sportovní hry pálkovacího typu, kde strana se společným předmětem vykonává funkci obrannou a snaží se získat body pomocí přeběhnutí met do cílového prostoru druhého družstva, které, na rozdíl od nich, mají za úkol útočit. V hracím poli, které je pro obě družstva společné, nejsou všichni, nýbrž do něj vstupují postupně. Bránící družstvo se snaží útočníky vyřadit a pokud dojde k tomu, že tak vyautují ze hry všechny své protivníky, role se mezi týmy mění. Doba trvání utkání je limitována určeným počtem

výměn neboli směn. Velkou výhodou těchto her pro hráče je to, že se hráč musí předem připravit ke své herní činnosti, a tak více plánovat a promýšlet různé herní situace, což je pro pálkovací sportovní hry typické. Jde například o baseball nebo softbal (Dvořáková & Engelthalerová, 2017; Táborský, 2005).

Sportovní hry pálkovacího typu se na 1. stupni základní školy příliš neobjevují, ale existuje jedna, která je v některých školách využívána již u žáků mladšího školního věku – softbal, obdoba známé sportovní hry baseball. Softbal je jednodušší a na prostor méně náročný. Pomocí něj se rozvíjí rychlost, přesnost, taktické myšlení a týmová spolupráce. Hra se může hrát venku na upraveném hřišti i v hale. Hřiště má tvar čtvrtkruhu s vnitřním a vnějším polem, která určují rozdělení rolí hráčů. Vnitřní pole je čtvercové, vnější tvoří zbývající plocha. Do hry nastupuje celkem deset hráčů – jeden je pálkař, ostatní z týmu čekají na lavičce, na pálce. Devět hráčů z druhého týmu tvoří obranu, další je nadhazovač a chytač. Za chytačem je rozhodčí, který sleduje správnost hodů a dodržení pravidel. Nadhazovač vhodí míč směrem k pálkaři tak, aby pro něj bylo co nejobtížnější míč odpálit, ale zároveň musí mířit do tzv. strike zóny. Míče mimo tuto zónu se nazývají bally a po čtyřech takových se nadhazovač mění, tým na pálce získává bod. Když je hod v zóně, pálkař se musí trefit a odpálit míč, aby se mohl posunout na první metu. Po odpalu dalšího pálkaře se posouvá dál. Pokud běžec stihne oběhnout všechny čtyři mety, získává jeho tým bod. Při odpalu mimo hřiště nastává homerun a pálkař obíhá všechny mety bez zastavení. Pokud pálkař míč neodpálí ani napotřetí, je to out. Stejně tak, když ochrana chytí míč ze vzduchu, doběhne s míčem dřív na metu nebo tečuje běžce. Po třech autech se role týmů vymění. Každý tým hraje sedmkrát v obraně a sedmkrát na pálce. Vyhrává tým s nejvyšším počtem bodů (Pokorný, 2019; Růžicka et al., 2013; Suss, 2003).

3 DIDAKTICKÉ ASPEKTY SPORTOVNÍCH HER V TĚLESNÉ VÝCHOVĚ NA 1. STUPNI ZŠ

V předchozí kapitole jsem vylicila dělení sportovních her a u každého představila několik příkladů. Nyní je ale spojím se všemi aspekty, které jsou ve výuce sportovních her nutné vhodně promyslet, připravit a zrealizovat. Do didaktických aspektů sportovních her se řadí např. pedagogický cíl, přizpůsobení sportovní hry věku žáků a třídě, průpravná cvičení či roli učitele. Nejdůležitějším z nich se ukazuje být pedagogický cíl, jelikož podle něj lze přizpůsobit formy či metody výuky. Tento cíl si vymezuje učitel, který nesmí zapomenout svůj cíl zvolit tak, aby byl reálný, kontrolovatelný, dosažitelný a přiměřený věku žáků. Proto je důležité, aby přizpůsobil cíl třídě a věku žáků, k čemuž se pojí přizpůsobení všech dalších činností v dané vyučovací jednotce, jako například nácvik a průprava na danou sportovní hru. Během průpravy je dobré, aby učitel žákům představil základní pravidla a následně je aplikoval (Dvořáková & Engelthalerová, 2017).

3.1 Sportovní hry v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání

Sportovní hry se v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání objevují ve vzdělávací oblasti Člověk a zdraví: Tělesná výchova, ve kterém je takto doslovně pojmenováno učivo až pro druhý stupeň základní školy. Základy sportovních her se ale objevují již v učivu pro první stupeň základní školy pod činnostmi ovlivňující úroveň pohybových dovedností. Zde jsou zmíněny činnosti: „manipulace s míčem, pálkou či jiným herním náčiním odpovídající velikosti a hmotnosti, herní činnosti jednotlivce, spolupráce ve hře, průpravné hry, utkání podle zjednodušených pravidel minisportů“ (MŠMT, 2023, s. 96). Přesto se ale sportovní hry odrážejí ve všech ostatních učivech spojené s tělesnou výchovou pro 1. a 2. období. Žádná jiná vzdělávací oblast se tolik nevěnuje zdraví a fyzické stránce žáka jako právě tato. Tato vzdělávací oblast určuje osnovy pro vyučovací předmět tělesná výchova, která pomáhá identifikovat žákovské pohybové možnosti a dovednosti, ale stejně tak u nich objevit jejich omezení či fyzické nedostatky.

Rámcový vzdělávací program ale může být pro některé učitele nejasný, jelikož přímo neříká, jakým způsobem by učitelé v tělesné výchově měli žáky učit určitým dovednostem. A stejně tak, i když se podle rámcového vzdělávacího programu následně vytvářejí osnovy, tak je pro učitele náročné určit činnosti, za které by měli žáky v tělesné výchově známkovat. Někteří učitelé se proto shodují, že by měl být rámcový vzdělávací program jasnější

a podrobnější, a aby jim dával přesné instrukce, jaké metody lze v daných oblastech využívat. Stejně tak je to se sportovními hrami. V publikaci od Dvořákové a Engelthalerové (2017) jsou sportovní hry zmíněny jako činnosti, díky kterým jedinci získávají komplexní schopnosti a dovednosti na úrovni klíčových kompetencí. Tyto klíčové kompetence se propojují s očekávanými výstupy a jedinci si tak vytvářejí předpoklady k využívání všech nově získaných schopností a dovedností. Z toho důvodu se dále blíže zaměřím na klíčové kompetence z obecného hlediska, ale také z hlediska spojení se sportovními hrami (Suchý et al., 2022).

Kompetence k učení všeobecně představují schopnost žáků efektivně se učit, organizovat si své vzdělávání a využívat různé strategie učení pro svůj rozvoj. Ve spojitosti se sportovními hrami je lze chápat tak, že žák získává určité dovednosti, které dále rozšiřuje a využívá. Kompetence k řešení problémů společně s kompetencemi komunikativními zahrnují schopnost efektivně se vyjadřovat či využívat různé formy komunikace. Po zkušenosti se sportovní hrou žák dokáže vymýšlet a tvořit různé strategie a řešit tak rozdílné herní situace. Stejně si osvojuje různé komunikační postupy a rozumí verbální i neverbální komunikaci ostatních jedinců, kteří jsou zapojeni do hry. Kompetence sociální a personální znázorňují schopnost žáků efektivně spolupracovat, komunikovat v týmu, řešit konflikty a chovat se zodpovědně k sobě i ostatním. Díky těmto kompetencím žák respektuje ostatní účastníky hry a spolupracuje s nimi. Taktéž si o sobě samém vytváří pozitivní představy a tím získává určitý zážitek ze hry, který je taktéž velmi důležitý. Kompetence občanské a kompetence pracovní zahrnují schopnosti a dovednosti žáků efektivně plánovat, organizovat a realizovat pracovní činnosti a uvědomování si svých práv a povinností či odpovědnému chování vůči sobě a ostatním. Žák je tedy schopen během sportovních her zacházet se všemi předměty zodpovědně a s pečlivostí. Taktéž je důležité žákovo uvědomění si, že je důležitou součástí týmu (Dvořáková & Engelthalerová, 2017; MŠMT, 2023).

3.2 Aktéři ve sportovních hrách v tělesné výchově

Stejně jako v jiných předmětech, i v tělesné výchově je důležitá interakce mezi učitelem a žákem, o čemž se budu věnovat v této podkapitole. Jako první představím práci učitele a následně popíšu žáka a jeho roli v tělesné výchově, přesněji ve sportovních hrách.

3.2.1 Učitel tělesné výchovy ve sportovních hrách

Na vyučovací jednotku a práci učitele v ní nemá vliv pouze jeho profesní dispozice, ale také jeho osobnostní vlastnosti, které zvyšují efektivitu všech jeho činností. Rychtecký a Fialová (2002) uvádí, že učitel tělesné výchovy vykonává tyto činnosti – výchovnou, vzdělávací, řídicí a organizační, plánovací a projektivní, administrativní a ekonomickou. Všechny tyto činnosti by měl učitel tělesné výchovy zvládnout během jedné vyučovací jednotky. Stejně tak ale musí vykonávat také určitou psychickou činnost, která je pro učitele tělesné výchovy specifická.

Učitel by měl mít taktéž určitou prestiž, zájem o sport a neméně důležitý je i jeho vztah k žákům. Bez těchto schopností by nemohl svou práci vykonávat tak kvalitně, jako jiní učitelé tělesné výchovy, kteří tyto schopnosti mají. Nesmí se zapomenout také na vědomosti, hlavně ohledně manipulace s určitým náradím, správnosti vykonávání pohybů a jedním z nejdůležitějších je znalost o bezpečnosti. Tímto učitel získává určité sociální role, jako například informátor, důvěrník, motivátor, referent či vychovatel (Rychtecký & Fialová, 2002; Yang et al., 2022).

Co se týče bezpečnosti, tak ta je v hodinách tělesné výchovy specifická, a to hlavně tím, že žáci jsou v jiných prostorách, ve kterých se neomezeně pohybují a tím dostávají větší možnost svobody. Prevencí je znalost školského zákona nebo pracovního řádu. Učitel by měl znát hlavně pravidla daných pohybových nebo sportovních her či soutěží a informovat o nich žáky, aby se tak mohl vyhnout jejich úrazu. Do pravidel o bezpečnosti patří také správný oděv nebo obuv, žáci by na sobě neměli mít žádné šperky či je třeba si dávat pozor na to, jak se přesunují např. z šaten do tělocvičny či ven. Měl by také znát zdravotní stav každého žáka a volit správné metody a formy výuky. Pravidla o bezpečnosti by měl připomínat během celého roku nebo častěji v případě nutnosti (Dvořáková & Engelthalerová, 2017).

Učitel by měl také správně s žáky komunikovat, a to jak verbálně, tak i neverbálně. Do verbální komunikace v tomto případě patří monologická řeč, kde patří například ukázka, příkaz nebo povely, a také dialogická řeč a zde je volný nebo zaměřený dialog. Do neverbální komunikace spadá, tak jako se dá říci i v jiných předmětech, gesta, mimika, činy, kódy nebo předměty. Jak už jde o povely či volné dialogy, komunikace musí být jasná, stručná a mělo by po ní dojít k nějaké zpětné vazbě od žáků, ale stejně tak by nemělo ze strany učitele docházet k příliš vystupňované komunikaci (Rychtecký & Fialová, 2002; Yang et al., 2022).

Důležité také je, aby učitel nejprve žáky seznámil s předměty, které budou součástí hry a ukázal jim, jak s nimi správně manipulovat. Již v 1. a 2. ročníku by s žáky měl trénovat házení a chytání míče či jiného náčiní, se kterým se v tomto věku mohou setkat ve sportovních hrách a tím bude jejich výběr přizpůsobený jejich věku a schopnostem. V pozdějším věku už by si žáci měli uvědomit význam sportovních her, které jim pomohou ve sportovní tvořivosti. S náčiním, se kterým během sportovních her manipulují, zacházejí s bezpečností a rozmyslem. Také o sobě dokážou kriticky přemýšlet, a také říct, jaké byly jeho silné a slabé stránky během sportovních her. Rovněž znají a dodržují pravidla hry, uvědomují si svou roli a uplatňují zásady fair play ve hře. Jestliže učitel vidí, že jsou žáci samostatně schopní fungovat během sportovních her či nácviku na sportovní hry, může využít progresivní přístupy, jako jsou např. v principu samostatnosti, samotné volby či podpory fantazie a prožitku (Dvořáková & Engelthalerová, 2017; Nykodým, 2006; Perič & Dragounová, 2016).

3.2.2 Žák ve sportovních hrách v tělesné výchově

Sportovní hra je pro žáky něco, co jim vytváří radost, pocit uspokojení a pomáhá k lepší spolupráci a posílení dobrého klimatu třídy. Je pro ně určitým způsobem relaxace, a proto je u nich tak oblíbená. Žáci se díky ní učí zodpovědnosti a dodržování jasných instrukcí a pravidel. Stejně jako každá aktivita či činnost mají ale i sportovní hry svá úskalí a body, které musí učitel a žáci buď dodržovat nebo se jim naopak vyvarovat. Pokud jsou sportovní hry učitelem žákům dobře podány a představeny, žáci tak pracují na své zdatnosti a pohybových dovednostech, stejně jako na svých komunikačních dovednostech a spolupráci (Kaplan, 2020; Singleton, 2010; Yang et al., 2022).

Pravidla by měla být pro žáka něco lehce pochopitelného a smysluplného a pokud toto nesplňují, žák přichází o zájem o jakoukoli aktivitu včetně sportovních her. Pokud jsou pravidla pro žáka příliš obtížná, vzdávají se jakékoli motivace pro to, aby sportovní hru splnil co možná nejlépe. Často se stává, že při vysvětlování pravidel učitelem žáci snadno ztrácejí pozornost, a tím se poté stává, že žáci nevědí, co mají během sportovní hry dělat. Tak vznikají kolize, během kterých se žáci dostanou do střetů a může to tak narušit spolupráci a vztahy ve třídě. Nejen učitel by měl dávat na žáky pozor, ale žáci si musí sami uvědomovat, zda své činy nebudou mít špatné následky a jak by se k ostatním měli chovat. Tyto znaky chování je také učí právě sportovní hry, pokud jsou správně řízené a kontrolované (Kaplan, 2020; Yang et al., 2022).

Zároveň nesmí být sportovní hra ale příliš triviální a jednoduchá, jinak o ni žák přestane mít zájem. Pro žáky nesmí být sportovní hra příliš zatěžující, ale ani ne málo. Je proto důležité, aby učitel našel takovou sportovní hru nebo její možnou verzi přizpůsobenou věku a schopnostem žáků. Žáci mají ve zvyku po sobě věci a činnosti opakovat, což může mít samozřejmě dobré výsledky, protože se tak slabší žáci mohou učit od těch silnějších. Jde tedy o určitou formu sociálního učení, kdy žáci napodobují určité prvky od lidí ze stejné sociální skupiny nebo od takových lidí, kteří jsou pro ně vzorem. Dochází zde tedy také k procesu psychosociální interakce, což znamená, že se žák sportovní hrou učí komunikaci nebo správnému a rychlému rozhodování. Často se ale stává, že někteří žáci mají tendenci brát sportovní hry na lehkou váhu a brát je jen jako prostředek k zábavě, což může u ostatních vyvolat stejný pocit. Z vyučovací hodiny se tak vytrácí určitá disciplína a žáci si tolik nedávají pozor na dodržování pravidel nebo bezpečného chování. Je proto důležité, aby neztratili zájem o sportovní hru jak dobrou motivací, či různými variantami dané sportovní hry. Stejně tak je důležitý vztah žáků v kolektivu nebo mezi žáky a učitelem, protože tyto sociální vztahy učí žáky ve sportovních hrách respektu, spolupráci nebo zvládání konkurence (Perič 2012; Perič & Dragounová, 2016; Yang et al., 2022).

3.3 Organizace sportovních her v tělesné výchově

Vyučovací jednotka v tělesné výchově, ve které je cílem naučit nebo procvičit určitou sportovní hru, se dělí na 5 hlavních částí. Na začátku je úvod, ve kterém se může objevit motivace a učitel seznamuje žáky s tím, co je v dnešní vyučovací hodině čeká, a poté se přejde na rušnou a průpravnou část. Rušná část má za úkol zvýšit tepovou frekvenci žáků a jde nejčastěji o pohybové hry jako honičky různého typu. Následuje správné rozcvičení, což je obsahem průpravné části. Rozcvičku může vést sám učitel nebo může vybrat některého ze žáků, který předvede ostatním a učitel pouze kontroluje techniku. Je dobré volit taková protahovací cvičení, která se zaměřují na svaly a oblasti těla, na které bude největší zátěž během sportovní hry. Po úvodní části přichází hlavní část, ve které se již objevuje daná sportovní hra nebo nácvik na sportovní hru, ale učitelé většinou volí kombinaci obojího. Po hlavní části je závěr hodiny, ve kterém by mělo proběhnout protáhnutí pro uklidnění dechu a protažení svalů. Taktéž do něj patří hodnocení učitele a také sebereflexe žáků (Mazal, 2000; Pokorný, 2019).

Jak již bylo zmíněno, ve vyučovací jednotce v tělesné výchově se sportovní hrou je obsažen také nácvik a průprava. Jsou dány činnosti, které pomáhají ve zdokonalování

taktické a pohybové zdatnosti žáků. Jestliže se žáci setkávají s nácvikem na určitou sportovní hru poprvé, je důležité a zásadní, aby učitel zvolil náležité metody a postupy, aby mohl splnit cíle, které si danou činností zvolil. Do nácviku patří průpravná cvičení, herní cvičení a průpravné hry (Bělka et al., 2021; Dvořáková & Engelthalerová, 2017).

Průpravná cvičení většinou každý žák vykonává samostatně, tedy bez přítomnosti soupeře, a podle svých individuálních možností. Průpravná cvičení mohou žáci také vykonávat ve dvojicích či trojicích, ale v takové variantě dochází po dostatečném seznámení s činností a náčiním z minulých hodin. Nejčastěji zde žáci procvičují základy s míčem, takže házení a chytání či přebíhání na různé pozice. Průpravná cvičení by ale měla být s takovým předmětem, se kterým se žáci mohou setkat v dané sportovní hře. Může také zvolit různé varianty předmětu, jako např. před sportovní hrou vybíjená budou házet o zeď tenisovým míčkem apod. (Bělka et al., 2021; Dvořáková & Engelthalerová, 2017, podle Dobrý, 1988).

Herní cvičení jsou jiná oproti průpravným cvičením v tom, že je zde přítomen soupeř a jsou zde prvky soutěže. Součástí jsou jasně daná pravidla, jak má cvičení probíhat, popř. se tyto prvky v průběhu mění. Pomocí těchto cvičení se žáci naučí útok, vyhýbání se soupeři nebo také obraně. Tyto prvky mohou dále využít v různých typech sportovních her. Většinou mají žáci v těchto činnostech dané role, které se po nějaké době vymění, aby si žáci vyzkoušeli jiné funkce (Dvořáková & Engelthalerová, 2017, podle Dobrý, 1988).

Jako poslední jsou průpravné hry, které se svou podobou blíží k samotné sportovní hře. Jedná se o téměř totožné podmínky s pozměněnými pravidly pro vykonávání dané činnosti. Tyto hry jsou tedy zjednodušené verze dané sportovní hry (Dvořáková & Engelthalerová, 2017, podle Dobrý, 1988; Klímová, 2006).

Všechny prvky ve vyučovací hodině se sportovní hrou musí být přizpůsobeny věku žáků a také možnostem jako velikosti tělocvičny či hřiště nebo pomůckami a prostředky. Učitel nesmí zapomínat na to, že žáci musí být do všech částí vyučovací jednotky správně motivováni a musí ve své činnosti vidět smysl (Dvořáková & Engelthalerová, 2017, podle Dobrý, 1988).

3.4 Motivace sportovních her

Vztah k pohybu se u žáků utváří pomocí pozitivního klimatu ve třídě, kterému pomáhá také učitel. Ten hraje velkou roli i proto, že pro žáky vytváří motivaci, díky které v nich probouzí pozitivní emoce. Učitel musí motivovat žáky jak vnitřně, tudíž tím uspokojuje jejich

zvědavost a potřebu získat nové dovednosti a znalosti, tak také použít vnější motivaci, ve které musí žáci dosáhnout určitého cíle. U všech činností v tělesné výchově je třeba žáky motivovat a jinak tomu také není u sportovních her.

Je důležité, aby učitel zvolil vhodné aktivity, které budou pro žáky přizpůsobené jejich věku, schopnostem a dovednostem a taky, aby pro ně byly zajímavé a zábavné. Neměly by demotivovat žáka v tom, že přes snahu žáka stále nedosáhne požadovaného výsledku buď z vlastní iniciativy či z úrovně, kterou by měl mít. Součástí motivace by měla být pochvala nebo konstruktivní kritika, kterou učitel využívá. Musí také myslet na to, že je každý žák jiný a bude jinak reagovat na učitelovu motivaci (Bauman et al., 2012; Fialová, 2010).

Dobře zvolená motivace je také taková, která poukazuje na důležitost pohybu v rámci zdraví. Vyrovnaný člověk je totiž ten, který má v rovnováze psychickou, sociální a tělesnou stránku, a tím se dostává do stavu pohody. Jak uvádí Dvořáková a Engelthalerová (2017, s. 13): „Pro rozvíjející se organismus je pohyb základní potřebou a nutností, protože podporuje růst a vývoj všech orgánů těla,“ čímž poukazují také na to, že je třeba rozvíjet mladého jedince ve všech pohybových aktivitách, kterých může dosáhnout. Pohybové aktivity se často realizují ve skupině, což jedinci dodává pocit sounáležitosti a nutí ho spolupracovat s ostatními. Po daném výkonu mají všichni společné pocity a tím se dostávají do určité psychické pohody, což pomáhá jejich psychickému zdraví. Pro žáky je často motivační také to, jakou formou pojme učitel sportovní hry a jaké vyučovací metody při ní použije.

3.5 Formy a metody výuky sportovních her

Nykodým (2006) definuje didaktické formy tak, že jim „rozumíme jako vnitřní uspořádání řízení didaktického procesu žáků ve vyučovacích hodinách“ (s. 18). Dále je možné didaktické formy rozčlenit podle autorů Nykodým (2006) či Bělka et al. (2021) následovně.

První formou jsou organizační formy tréninkového procesu, tedy metodicko-organizační, které patří mezi ty nejzákladnější v tělesné výchově ve sportovních hrách. Tato forma se dále dělí podle toho, jaké zaměření daná vyučovací hodina má. Může jít o vyučovací hodinu, ve které se žáci nejprve připravují na danou sportovní hru, takže ji lze označit jako úvodní hodinu. Jsou proto zvolena určitá průpravná cvičení nebo hry a žákům jsou předány všechny důležité informace učitelem ohledně významu hry, její charakteristiky a taktéž je seznámí s jejími základními pravidly (Bělka et al., 2021; Nykodým, 2006).

Organizační formy mohou být ale dále rozděleny podle určité specifikace, proto se jejím dalším typům říká specifické organizační formy. Jsou zde např. kruhová cvičení, ve kterých se žáci střídají na různých stanovištích, která jsou nejčastěji ve tvaru kruhu. Na těchto stanovištích rozvíjí své dovednosti pohybových manipulací, a především jde o určitou formu průpravných cvičení k určité sportovní hře. Variabilní cvičení jsou podobná kruhovým, ale obsahují náročnější podmínky, ve kterých mohou být různé herní kombinace. Pokud chce učitel ozvláštnit některá ze cvičení v kruhovém nebo variabilním provozu, přidá ke stanovištím doplňková cvičení, které dopomohou v nácviku a přípravě na sportovní hru (Bělka et al., 2021).

Sociálně-interakční forma je charakteristická vzájemnou komunikací učitele s žákem. V tomto větším dělení se rozdělují didaktické formy na hromadná (kolektivní), skupinová a individuální. Hromadná forma má tu výhodu, že je pro učitele i žáky jednoduchá na organizaci, kdy jsou všichni žáci na jednom hracím poli a učitel tak může kontrolovat herní činnost všech hráčů. Ve skupinové formě jsou žáci rozdělení do více menších skupin, kde může mít každá skupina svou specifickou herní činnost nebo všechny dělají stejný pohybový úkol. Tato forma je už ale náročnější na organizaci, a proto není doporučována pro učitele jako kontrolní. Poslední je individuální forma, kde se učitel snaží u jednotlivců odstranit nedostatky v herní činnosti (Bělka et al., 2021).

Didaktické formy sportovních her se ale nemusí dělit pouze podle práce učitele a žáků nebo podle počtu hráčů, ale také z hlediska délky vyučovací hodiny. Pokud chce učitel zapracovat na technice nebo vyzkoušet různé formy, metody nebo varianty určité sportovní hry, může si stejný cíl zvolit do několika vyučovacích hodin a tím vyučovací hodinu rozdělit. Co se týká celých hodin, tak se mohou dělit na hodiny kontrolní, což jsou hodiny s kontrolním cvičením, a monotematické, ve kterých je hlavní část zaměřena na jednu činnost, ve které se mají žáci zdokonalovat. Oba tyto typy se mohou kombinovat (Nykodým, 2006; Bělka et al., 2021). Aby učitel dosáhl správného průběhu zvolené didaktické formy, je třeba zvolit také vhodné didaktické metody, což popíši dále.

Didaktické metody by měly být všeobecně pojaté v didaktice každého předmětu, i když je možné je definovat specificky. Vilímová (2002, s. 67) vysvětluje vyučovací metody z pohledu učitele jako „záměrný výběr učiva, jeho uspořádání i způsob interakce s žáky“. Vyučovací metody jsou silně spjaté s vyučovacími cíli, protože podle nich se může učitel rozhodnout, jaké metody v hodině zvolí. U metod v tělesné výchově je důležité jejich praktické využití a měly by být rozmanité (Dvořáková & Engelthalerová, 2017).

Ve vyučovacím procesu je možné najít čtyři klasifikace didaktických metod, které se uplatňují také během sportovních her – motivační, expoziční, fixační a diagnostické a klasifikační, přičemž u každé je třeba dbát na individuální potřeby žáků. Hlavním cílem těchto metod je, aby se žáci co nejefektivněji naučili příslušnou sportovní hru (Dvořáková & Engelthalerová, 2017; Nykodým, 2006).

Motivační metody jsou takové, které rozhodují o pojetí žáka k učení a probouzí tak jeho aktivitu k činnostem a objevují se v úvodní části vyučovací hodiny. Během nich si učitel ověřuje výkony jednotlivých žáků a snaží se o dlouhodobý efekt a jde tak o záměrnou činnost. Taktéž se rozvíjí jeho vztah k předmětu tělesné výchovy. Tyto metody nemusí být pouze na začátku vyučovací jednotky jako motivace, ale měly by mít své místo v jakékoli části vyučovacího procesu. Jsou silně spjaté s potřebami žáků, kteří mají snahu tyto potřeby uspokojit, jako např. potřeba pohybu či prožitku (Nykodým, 2006; Perič & Dragounová, 2016; Vilímková, 2002).

Expoziční metody jsou přímé metody, kdy učitel předává obsah učiva žákovi např. popisem, výkladem, ukázkou či tvůrčí činností žáků. u nich jde o nácvik herních činností. Žáci se ale činnost mohou naučit také svým vlastním jednáním a jejich samostatné práce. Učitel tedy může žáky přímo nebo nepřímo řídit (Dvořáková & Engelthalerová, 2017; Nykodým, 2006; Vilímková, 2002).

Dalšími jsou fixační metody, kde to, co se žáci naučili, tak se učitel snaží upevnit, jsou tedy určené na zdokonalování. Je zde důležité, aby žáci dostávali zpětnou vazbu od učitele a tím sami věděli, jak často je třeba danou činnost dále procvičovat. Může se stát, že u těchto metod dojde k poklesu motivace žáka, stejně tak se může změnit jeho cíl. U této metody ve sportovních hrách se mohou využívat metody opakované či metody nepřerušované. V obou jde o to, že jsou žáci zatíženi tak, jak je to jejich věku přirozené a učitel jim dává také čas na odpočinek. V těchto metodách jde hlavně o rozvoj pohyblivosti, rychlosti či vytrvalosti, což jsou vlastnosti, které jsou pro správné vykonávání sportovních her potřebné (Nykodým, 2006; Vilímková, 2002).

Poslední jsou metody diagnostické, ve kterých učitel žáky kontroluje, jak se dokázali určitý prvek naučit. Je zde vstupní diagnostika, následně průběžná a poté finální. Všechny se zaměřují na vývoj úrovně žáka a jak pokročili ve způsobu splnění daného učiva (Nykodým, 2006; Vilímková, 2002).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část této diplomové práce navazuje na část teoretickou, v níž byly popsány základy sportovních her a jejich využití v hodinách tělesné výchovy u žáků mladšího školního věku. V předchozí části bylo popsáno, jak je práce učitele v tělesné výchově důležitá, a to tak, že je třeba, aby učitelé dokázali pracovat s těmito hrami a vyvolali tak u žáků pocit sebeuspokojení, naplnění či úspěšného dosažení cíle vycházejícího z vnitřní motivace. Proto je cílem mé diplomové práce zjistit, v jaké míře využívají učitelé sportovní hry v tělesné výchově na 1. stupni základní školy. Tato data jsem získala pomocí pozorování a následného polostrukturovaného rozhovoru s učiteli, kteří vedli vyučovací jednotku, které jsem se účastnila. Pro diplomovou práci jsem zvolila kvalitativní design práce.

Výsledky výzkumu mohou poskytnout cenné poznatky o využívání sportovních her v hodinách tělesné výchovy na 1. stupni základní školy. Tento výzkum přispívá k lepšímu pochopení toho, jak učitelé vnímají roli sportovních her v pedagogickém procesu a jakým způsobem tyto hry ovlivňují motivaci žáků a jejich vztah k pohybovým aktivitám. Získané údaje mohou pomoci odhalit oblasti, ve kterých mohou učitelé zlepšit své pedagogické postupy, a také ukázat, jak efektivněji zapojit sportovní hry do výuky, aby podpořily rozvoj žáků nejen v oblasti fyzické, ale i psychické a sociální.

4.1 Výzkumné cíle

Pro výzkumnou část diplomové práce byl stanoven jeden hlavní výzkumný cíl a tři dílčí výzkumné cíle. Po stanovení hlavního cíle a dílčích cílů byla vytvořena jedna hlavní výzkumná otázka a následné tři dílčí výzkumné otázky.

Hlavní výzkumný cíl:

- zjistit, jakým způsobem učitelé v tělesné výchově na 1. stupni základní školy využívají sportovní hry.

Dílčí výzkumné cíle:

- analyzovat, jaké sportovní hry učitelé na 1. stupni základní školy zařazují do hodin tělesné výchovy,
- zjistit, jak učitelé uplatňují sportovní hry ve prospěch rozvoje žáků,
- porovnat představy učitelů o výuce sportovních her v hodinách tělesné výchovy s jejich reálným průběhem.

4.2 Výzkumné otázky

Na základě stanovení výzkumných cílů mé diplomové práce vznikají výzkumné otázky, které slouží jako základ pro praktické zkoumání tématu.

Hlavní výzkumná otázka:

- Jakým způsobem učitelé využívají sportovní hry v tělesné výchově na 1. stupni základní školy?

Dílčí výzkumné otázky:

- Jaké sportovní hry učitelé na 1. stupni základní školy zařazují do hodin tělesné výchovy?
- Jak učitelé pracují se sportovními hrami ve prospěch žáků?
- Jaké jsou rozdíly mezi představami učitelů o výuce sportovních her v hodinách tělesné výchovy a jejich skutečným průběhem?

4.3 Popis výzkumné metody

Výzkum této diplomové práce je založen na kvalitativním přístupu. Definicí tohoto přístupu je několik, přesto jsem ale zvolila definici v publikaci od Švaříčka a Šed'ové (2014), kteří jej charakterizují jako induktivní proces zaměřený na detailní zkoumání fenoménů v kontextu, jenž by byl kvantitativními metodami obtížně uchopitelný. Kvalitativní přístup se vyznačuje flexibilitou, umožňuje výzkumníkovi přizpůsobit se neočekávaným situacím během sběru dat a adekvátně reagovat na proměnlivé podmínky výzkumného terénu. V pedagogických vědách je zásadní, aby výzkumník usiloval o hlubší pochopení participantů a jejich profesní praxe, nikoli pouze o povrchovou deskripci. Tento přístup vede k získání komplexnějších a hodnotnějších dat, která umožňují odhalit hlubší souvislosti v učebních procesech a lépe porozumět vzdělávacím fenoménům.

Participanty výzkumu byli učitelé 1. stupně základní školy, jejichž prostřednictvím jsem se snažila zjistit, jak vnímají roli sportovních her v tělesné výchově. Data byla získávána pomocí kombinace primární a sekundární výzkumné metody. Jako primární výzkumnou metodu jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor, který následoval po strukturovaném pozorování, což je mou sekundární výzkumnou metodou. Ve strukturovaném pozorování jsem vystupovala v roli pozorovatele jako účastníka. To znamená, že žáci i učitelé byli předem seznámeni s mou přítomností a důvodem mé účasti

ve výuce. Pozorování bylo zaměřeno na předem definované jevy, které byly systematicky zaznamenávány do nestandardizovaného pozorovacího archu (viz Příloha P I). Tato metoda sběru dat však nemohla poskytnout všechny potřebné informace pro formulaci výsledků a závěrů, proto bylo nutné dodatečně ověřit vybrané aspekty prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s učiteli, kteří vedli pozorované vyučovací jednotky (Hendl, 2023; Švaříček & Šed'ová, 2014).

Pozorování tedy předcházelo realizaci rozhovoru, díky kterému bylo možné hlouběji analyzovat učitelovo pojetí a vnímání sportovních her v kontextu výuky tělesné výchovy. Rozhovor byl veden formou polostrukturované metody, kterou detailněji popisuje Mišovič (2019, s. 84): „Polostrukturovaný rozhovor obsahuje připravené otázky, důsledně a systematicky orientované k identifikaci výzkumných témat pomocí detailních odpovědí.“ Pro rozhovor byla předem připravena sada otázek, které jsem využívala podle potřeby podle toho, jakým směrem se rozhovor ubíral. Tudíž jsem ne vždy všechny během rozhovoru využila (viz Příloha P II). Odpovědi participantů byly dle potřeby dále rozvíjeny prostřednictvím doplňujících otázek, aby bylo možné získat podrobnější a hlubší informace.

4.4 Charakteristika výzkumného souboru

Jako výzkumný soubor byli zvoleni učitelé na 1. stupni základní školy, kteří vedou pravidelně hodiny tělesné výchovy. Pro získání relevantních výsledků byla zvolena následující kritéria:

- učitelé 1. stupně vyučující tělesnou výchovu,
- učitelé s délkou praxe minimálně 2 roky.

Participantí výzkumu byli vybráni metodou záměrného výběru, tudíž záleželo na výběru účastníků, kteří mají specifické vlastnosti, zkušenosti nebo charakteristiky, které jsou relevantní pro daný výzkum. Tento přístup je zaměřen na získání informací od lidí, kteří mají hluboké nebo jedinečné zkušenosti s výzkumným fenoménem, a kteří tedy mohou přispět k detailnímu pochopení studovaného tématu (Gavora, 2010).

Po stanovení výběrových kritérií jsem oslovila několik učitelů ze dvou základních škol v Moravskoslezském kraji. Jedna z vybraných základních škol je škola se sportovním zaměřením, kde se zaměřují hlavně na atletiku. Další základní školou je středně velká škola bez zaměření. Kontakt probíhal prostřednictvím e-mailové komunikace nebo osobně během mé souvislé praxe. Před samotným oslovením učitelů jsem nejprve požádala vedení škol

o souhlas s realizací výzkumu. V obou případech vedení škol souhlasilo, avšak vhodné učitele pro zařazení do výzkumu jsem musela vyhledat sama, a to buď prostřednictvím školních webových stránek, nebo na základě doporučení pedagogů, s nimiž jsem již byla v kontaktu.

Po identifikaci vyhovujících učitelů jsem vybrané informovala o hlavním cíli mého výzkumu a o specifickém zaměření vyučovací jednotky tělesné výchovy. Záměrně jsem oslovila jednu základní školu, která nabízí sportovně zaměřené třídy na prvním stupni, s cílem získat data od učitelů s širšími zkušenostmi v oblasti sportovních her. Všichni oslovení učitelé na můj e-mail reagovali pozitivně, s výjimkou jednoho, od něhož jsem neobdržela odpověď.

V rámci domluvy, která probíhala e-mailem, textovou zprávou či osobně, byl stanoven termín pozorování vyučovací hodiny a následného rozhovoru. Až na jednu výjimku proběhly rozhovory přímo v prostorách školy. Během výzkumu jsem se setkala také s tandemovou výukou tělesné výchovy, což vedlo k realizaci jednoho rozhovoru se dvěma učitelkami současně. Podrobnější specifika jednotlivých učitelů uvádím níže, kde je představuji pod smyšlenými jmény, abych dodržela anonymizaci a stručně popisuji průběh rozhovorů.

Participant č. 1:

Učitelka Michaela, třídnictví v 1. třídě. Rozhovor s učitelkou Michaelou probíhal v prostorách školy během přestávek mezi vyučovacími hodinami a trval přibližně 15 minut. Dohoda o rozhovoru proběhla osobně několik dní před realizací vyučovací jednotky tělesné výchovy. Paní učitelka se vyjadřovala plynule a srozumitelně, své myšlenky formulovala jasně a strukturovaně, což přispělo k hladkému průběhu rozhovoru bez jakýchkoli obtíží. Pouze některé její odpovědi byly velmi stručné, z toho důvodu jsem ji pokládala více doplňujících otázek.

Participant č. 2:

Paní učitelka Iveta, byla několik dní předem obeznámena s tím, jak by měla být vyučovací hodina tělesné výchovy pro účely mého výzkumu zaměřená. Během pozorování se však vyskytl problém, protože do vyučovací jednotky nezařadila sportovní hru, ale pouze pohybovou aktivitu, což ovlivnilo relevanci získaných dat. V krátkém rozhovoru následně uvedla, že sportovní hry ve své třídě nevyužívá a nepovažuje je v tomto věku za vhodné. Z tohoto důvodu byl rozhovor poměrně krátký, trval přibližně pět minut. Kvůli nevyhovujícím datům, nebyla učitelka Iveta zahrnuta do výzkumného šetření.

Participant č. 3:

Učitelka Jana, bez třídnictví. Paní učitelka na dané škole vyučuje pouze tělesnou výchovu na 1. a 2. stupni základní školy. Díky tomu má bohaté zkušenosti s výukou sportovních her, což se potvrdilo i během mého pozorování. Po ukončení pozorované vyučovací jednotky jsme se přesunuly do sborovny, kde proběhl rozhovor. Paní učitelka hovořila velmi zkušeně a detailně popisovala svůj pohled na sportovní hry v tělesné výchově a také na sportovní aktivitu žáků obecně. Přesto bylo v průběhu rozhovoru nutné klást doplňující otázky, aby získaná data byla co nejvíce nasycená a poskytla hlubší vhled do problematiky.

Participant č. 4:

Učitelka Ludmila, bez třídnictví. Paní učitelka, stejně jako předchozí participantka, vyučuje tělesnou výchovu na 1. i 2. stupni základní školy, přičemž na 1. stupni se zaměřuje převážně na 5. ročník. Po ukončení pozorované vyučovací jednotky proběhl rozhovor, který trval přibližně 17 minut a konal se během velké přestávky v prostorách školy. Paní učitelka byla velmi sdílná, avšak často odbočovala k výuce tělesné výchovy na 2. stupni, a proto bylo nutné ji v průběhu rozhovoru opakovaně směřovat zpět k tématu 1. stupně.

Participant č. 5:

Učitelky Kateřina a Zuzana, třídnictví v 1. třídách. Paní učitelky vedou samostatně první třídy, avšak hodiny tělesné výchovy probíhají společně. Domluva na pozorování i rozhovoru proběhla prostřednictvím e-mailové komunikace, kterou jsem vedla pouze s učitelkou Kateřinou, s níž se osobně znám, což usnadnilo organizaci výzkumu. Vzhledem k tomu, že vyučovací jednotku vedly obě učitelky současně, rozhovor proběhl ve stejném formátu, tedy se zapojením obou participantek. Obě učitelky mají bohaté zkušenosti s výukou tělesné výchovy a často sdílejí podobný pohled na různé aspekty výuky. Rozhovor probíhal plynule, učitelky se vzájemně doplňovaly a střídaly ve vyjadřování svých názorů, což přispělo k obsáhlosti a hloubce získaných dat. Celková délka rozhovoru přesáhla 27 minut a uskutečnil se v prostorách školy.

Participant č. 6:

Paní učitelka Silva, třídnictví ve 2. třídě. Domluva na pozorování a následný rozhovor probíhala bez problémů prostřednictvím e-mailové komunikace. Učitelka Silva byla velmi vstřícná a ochotně se podílela na výzkumu. Odpovědi, které poskytla během rozhovoru, byly velmi obsáhlé a detailní, což bylo pro účely mého výzkumu velmi cenné. Tento rozsah

odpovědí umožnil lepší pochopení jejího pohledu na využívání sportovních her ve výuce tělesné výchovy. Celkový čas rozhovoru činil téměř 23 minut a rozhovor probíhal v prostorách školy, což vytvořilo vhodné prostředí pro otevřený a klidný dialog.

Participant č. 7:

Učitelka Anna, třídnictví ve 2. třídě. Paní učitelka byla oslovena e-mailovou zprávou, ve které jsme se domluvily na termínu pozorování. Po pozorování proběhla domluva přes textovou zprávu na termínu rozhovoru, který jako jediný neproběhl v prostorách školy. Přesto, že participantka odpovídala spíše stručně, tak rozhovor obsahoval detaily, které byly přínosné pro můj výzkum.

Participant č. 8:

Učitelka Tereza, třídnictví ve 3. třídě. Zkontaktování paní učitelky probíhalo prostřednictvím e-mailové komunikace, kde jsme si stanovily termín pro pozorování. Následně jsme se přes textové zprávy domluvily na termínu rozhovoru, který probíhal v prostorách školy po vyučování a trval celkem 27 minut. Během rozhovoru bylo zřejmé, že má sama hluboký zájem o sport a vidí, jak pozitivně ovlivňuje žáky, což se projevilo v jejím nadšení a odhodlání při vyučování tělesné výchovy. Rozhovor byl velmi příjemný, paní učitelka sdílela spoustu praktických zkušeností a názorů, což pro můj výzkum představuje hodnotný přínos.

Participant č. 9:

Učitel Petr, bez třídnictví. Pan učitel se na 1. stupni věnuje pouze tělesné výchově a je také velkým sportovcem, což se pozitivně projevovalo v jeho přístupu k výuce. Domluva na pozorování proběhla osobně, zatímco termín rozhovoru jsme si dohodli prostřednictvím textových zpráv. Rozhovor trval více než 22 minut, během kterého pan učitel často opakoval své odpovědi, což vedlo k tomu, že jsem ho musela častěji navádět pomocí navazujících otázek. Z hlediska jeho bohaté praxe a zkušeností jsou ale tyto informace pro můj výzkum velmi cenné.

Participant č. 10:

Pan učitel Jan, třídnictví v 5. třídě. Domluva s panem učitelem proběhla osobně ve škole díky setkání na školní akci, které jsem se zúčastnila. Rozhovor se uskutečnil ihned po pozorované vyučovací jednotce a jeho celková délka činí 24 minut. Učitel Jan převážně vyučuje na 2. stupni základní školy, proto často odbíhal od vyučování tělesné výchovy

na 1. stupni. Z toho důvodu jsem ho musela několikrát vracet k otázkám týkající se 1. stupně, aby byly informace relevantní pro můj výzkum.

4.5 Sběr a analýza dat

Před vstupem do terénu jsem provedla několik nezbytných kroků, díky kterým výzkum proběhl dle etických zásad, a které seznamovaly účastníky výzkumu o hlavním důvodu a cíli sběru dat. Jako první jsem vytvořila informovaný souhlas, který jsem každému participantovi před začátkem pozorování předložila (viz Příloha P III). Před vstupem do terénu jsem zrealizovala několik pilotních rozhovorů, abych zjistila, zda jsou všechny otázky srozumitelné. Díky tomu jsem také zjistila, zda jsou otázky správně orientované na téma mé diplomové práce a korespondují s cílem výzkumu. Po zkušebních rozhovorech proběhlo několik oprav, pomoci kterých jsem vyhodnotila, že jsou otázky orientovány správně.

Po obdržení podepsaných informovaných souhlasů jsem začala s výzkumem, který začal v polovině listopadu roku 2024. Pozorované prvky jsem si zaznamenávala do počítače, ve kterém jsem měla vytvořený záznamový arch. Po pozorování došlo k rozhovorům s učiteli, kteří vedli pozorovanou vyučovací jednotku. Všechny rozhovory byly nahrávány na diktafon. Vždy jsem na začátku dbala na slovní souhlas participanta s nahráváním. Rozhovory probíhaly od 15 do 30 minut a poslední proběhl na konci ledna roku 2025.

Nahrávky rozhovorů byly přepsány doslovně a před začátkem otevřeného kódování proběhla jejich důkladná kontrola. Po analýze přepsaných rozhovorů jsem zvolila otevřené kódování, které dále definují Švaříček a Šed'ová (2014, s 211): „obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebírány, konceptualizovány a složeny novým způsobem.“ Přepsaný text jsem si rozdělila do tabulky do odstavců v programu Word (Příloha P IV), do které jsem následně vložila kódy. Po kódování všech rozhovorů jsem postoupila k jejich kategorizaci, kde mi vzešly určité subkategorie. Po digitální analýze rozhovorů jsem přešla na druhý způsob „tužka a papír“ (Příloha P V). V průběhu analýzy jsem přišla na další zajímavé motivy spjaté s tématem a hledala tak další souvislosti mezi vytvořenými kódy. Po dokončení analýzy všech dat jsem jednotlivé kódy znovu prověřila z hlediska výstižnosti jejich pojmenování. Výsledné kódy jsem následně přepsala pod jednotlivé subkategorie do programu Excel (Příloha P VI).

Poslední fází bylo hledání vztahů mezi kódy v subkategoriích, které jsem zařadila do odpovídajících kategorií. Analýza odhalila pět kategorií s několika tematicky

odpovídajícími subkategorií, které jsem pojmenovala vlastními názvy: **Připraven, ne překvapen, Kvalita nad kvantitu, Průvodce světem pohybu a poznání, Kouzelná moc sportovních her**. Pro lepší přehlednost prezentuji kategorie v Tabulce 1, která obsahuje subkategorie s příklady vybraných kódů. Tabulka je sestavena chronologicky – od přípravy na vyučovací jednotku po vliv sportovních her po jejich realizaci.

Tabulka 1 Kategorie, subkategorie a ukázka vybraných kódů

Kategorie: Připraven, ne překvapen			
Inspirace učitele		Zvolení sportovní hry	Pedagogický cíl učitele
kolegové, YouTube, Facebook		rozvoj motoriky, tematický plán	rozvoj manipulace s míčem, podpora spolupráce
Kategorie: Kvalita nad kvantitu			
Přizpůsobení věku a třídě		Průpravná cvičení před sportovní hrou	Pravidla sportovní hry
přizpůsobení podle počtu chlapců a dívek ve třídě, přizpůsobení hracího pole		pohybové hry jako průprava, průprava zaměřená na sportovní hru	zjednodušená, nutné dovysvětlení pravidel během sportovní hry
Kategorie: Průvodce světem pohybu a poznání			
Učitel ve sportovní hře		Motivace žáků	Hodnocení a zpětná vazba
rozhodčí, předvádění správné manipulace s náčiním		soutěž jako motivační prvek, hodnocení učitele	hodnocení celé skupiny, individuální, pouze kladné
Kategorie: Kouzelná moc sportovních her			
Výhody sportovních her	Nevýhody sportovních her	Rozvíjení kompetencí	Pojetí sportovní her u žáků
strategický výběr spoluhráčů, u chlapců jsou sportovní hry oblíbené	dívky bez emocí a zájmu, konflikty mezi žáky, pravděpodobnost úrazů	sociální a personální, k učení, pracovní	sportovní hry jako zábavný prvek, sportovní hry jsou u žáků oblíbené, individuální

5 INTERPRETACE VÝZKUMNÝCH ZJIŠTĚNÍ

V předchozí kapitole jsem se věnovala definování výzkumných metod, které jsem ve svém výzkumu využila. Dále jsem charakterizovala výzkumný soubor, jejichž sesbíraná data jsem analyzovala. Následně jsem představila mnou vybrané kategorie a subkategorie, k nimž přiřazuji dané kódy. Nyní se zaměřím na interpretaci výsledků mé výzkumné části.

5.1 Připraven, ne překvapen

Z analýzy dat vyplynulo, že učitelé při výběru sportovní hry pro vyučovací jednotku tělesné výchovy zohledňují několik faktorů. Jeden z nich je subjektivní názor učitele na sportovní hry, což může vyučovací hodinu ovlivnit pozitivně, ale také negativně. Dalším faktorem jsou metodické a pedagogické aspekty, kterými se učitel musí řídit. Tato hlediska se poté odráží v celkovém chodu vyučovací jednotky tělesné výchovy, což ukazuje důležitost subkategorií, které do této kapitoly spadají.

První subkategorie s názvem „**Inspirace učitele**“ představuje různé zdroje či motivace, které učitelé využívají při přípravě sportovních her. Často se stává, že učitel opakuje stejné sportovní hry z důvodu, že nemá motivaci pro to, aby svůj výběr změnil. Pokud ale zjistí, že žákům neustálé opakování stejných sportovních her nepřináší atraktivitu, a tím se jejich aktivita ve vyučovací jednotce snižuje, rozhodne se inspirovat. Trendem dnešní doby je inspirace z projektu *Trenéři do škol*, což dokazuje výrok učitelky Michaely: „...využívám právě toho, co nás teďkom učí ti trenéři (*Trenéři do škol*) ... Dívám se, sleduju jakoby *Trenéři do škol*, tu stránku o trenérech,“ a také učitelky Kateřiny a Zuzany: „...máme momentálně projekt *Trenéry*, kteří nám vlastně i ukazují různé motivační hry, i ty sportovní hry.“ Díky tomuto projektu se žáci seznámí s novými sportovními hrami a také učitelé poznají metodiku, jak tyto sportovní hry vyučovat.

Téměř každý participant na otázku ohledně inspirace odpověděl, že nejčastěji vyhledává nové sportovní hry či různé varianty již známých sportovních her na internetu. Potvrzuje to výrok učitelky Anny: „...sleduju různé portály, takže nejvíc asi z internetu,“ ale taktéž ostatních, kteří se motivují buď na platformách Facebook, jak odpovídá učitelka Tereza: „...dneska existuje spousta stránek na Facebooku,“ nebo také YouTube, jak říká učitelka Jana: „...samozřejmě inspiroji se dneska na YouTube.“ Zmíněným učitelkám přijde tento způsob inspirace nejjednodušší a zároveň nejrozmanitější, protože některé jsou díky právě platformě Facebook v různých skupinách učitelek z nejrůznorodějších koutů světa, což dokazuje výrok učitelky Silvy: „...mám Facebook ...ale já ho používám hodně i právě

na inspiraci v těch sportovních oblastech i výtvarných, protože mám tam třeba přihlášené skupinky španělských paní učitelek, Čínu tam mám, nebo i Anglii, Ameriku. A to je vlastně super, protože tak nějak si z toho člověk vybere, co mu vyhovuje,“ díky čemuž lze vidět, že pokud učitel chce inovativní přístupy také v tělesné výchově, dokáže se inspirovat nejen od kolegů ze stejné základní školy, což zmiňuje např. učitelka Tereza: „...mezi sebou si taky často předáváme jako tady kolegové na naší škole, že si řekneme, jé, tahle hra byla fajn,“ ale jsou ve spojení také s kolegy z celého světa. Různé inspirace pro učitele tak rozvíjí pedagoga samotného a učitelé zmiňují, že pokud hledají inovativní způsoby výuky do všech hlavních vyučovacích předmětů, snaží se o to také ve výchovách, tedy také v tělesné výchově.

Někteří učitelé se i přes jednodušší hledání sportovních her či jejich variant na internetu stále inspiroují spíše knižní literaturou, učebnicemi či časopisy. To dokazuje učitel Jan: „Tady to jsem někde četl v nějakém časopise, v nějaké staré učebnici...“ Zrovna v tomto případě byla učitelem zvolená sportovní hra, kterou učitelé na 1. stupni základní školy tolik nevyužívají. Stejně tak se literaturou inspirouje paní učitelka Tereza, která je velmi sportovně založená a ve svých hodinách se snaží z žáků dostat ty nejlepší sportovní výkony. Výše uvedené potvrzuje věta již zmíněné učitelky: „Jinak jsme měli i příručky, taky fajn, takové knížky pro atletiku, kde tam byly super sportovní hry.“

Po hledání inspirace ohledně výběru sportovní hry pro danou vyučovací jednotku učitel zohledňuje specifika dané třídy či další faktory faktory. Tímto přecházím k další subkategorii nazvané „**Zvolení sportovní hry**“. Učitelé jsou hlavně limitováni tím, co je v tematických plánech, což odpovídá výroku učitelky Terezy: „Proč jsem zvolila vybíjenou? Tak zaprvé je to tedy v plánech, takže se to určitě učí v každém ročníku,“ a proto se stává, že učitel opakuje stejné sportovní hry. Může to být ale také z důvodu, že má s jejich výukou dostatečné zkušenosti, což potvrzuje výrok učitelek Kateřiny a Zuzany: „Tak některé, které já mám oblíbené, tak ty si používám, ty vím, jak fungují třeba...“ Toto tvrzení naznačuje, že se ve výběru sportovní hry odráží učitelův subjektivní názor. Učitelé tak nemají dostatečnou motivaci v hledání různých alternativ pro hodinu tělesné výchovy se sportovní hrou v hlavní části. Stejně tak ale učitel nemusí volit některé sportovní hry kvůli vlastní neoblíbenosti. To dokládá odpověď učitele Petra: „A já nejsem zastáncem fotbalu. Fotbal ten ať si hrajou odpoledne, jo, jako kdykoli. Prostě jsou důležitější věci.“ Pokud učitel nemá potřebu hledat nové sportovní hry, snaží se alespoň o různé varianty těch, které žáci již znají.

Paní učitelka Michaela např. ve své vyučovací hodině využila klasickou hru fotbal, ale v jiné variantě. Nebo učitelka Anna: „*Chtěla jsem s žáky obměnit zase nějak tu vybíjenou.*“

Před zabýváním se faktory, které jsou spjaty s žáky, učitel musí přihlížet k dostupnosti pomůcek, které mohou být limitující. Na to poukazuje učitelka Tereza, která s žáky chtěla vyzkoušet netradiční hru kinball: „*My jsme před lety pořídili kinball a to byla bomba, protože si myslím, že to děti hodně bavilo. Akorát teď ho máme teda zničený, takže ho nemůžeme použít...Ale teď momentálně jsme zatížení na těch pomůckách,*“ nebo učitelka Michaela, která s žáky chtěla zkusit sportovní hru squash, kterou již jednou hráli s trenéry z projektu Trenéři do škol, ale byla taktéž limitována pomůckami: „*Ne, tak to ne, protože my nemáme squashové pálky.*“ Naopak učitelka Ludmila po mé otázce, zda jsou limitováni pomůckami či prostředky, odpověděla: „*Já myslím, že ne. Když chci rozdat 20 florbalek, tak tam je. Branky máme malé i velké. Míčky máme celou tašku. Jako nemyslím si.*“ Na základě mého pozorování se proto domnívám, že s předchozím tvrzením učitelů nemohu souhlasit, jelikož pokud učitel v dané vyučovací hodině chtěl využít nějakou pomůcku, ať už pro průpravu, nebo samotnou sportovní hru, měl k ní vždy odpovídající prostředky.

Ve chvíli, kdy má učitel zvolenou sportovní hru, musí se zamyslet, zda je jeho výběr vhodný a odpovídající. Učitel bere v úvahu roční dobu, což může být omezujícím faktorem. To dokládá výrok učitelek Kateřiny a Zuzany, které tvrdí, že: „*...musí přizpůsobit. A i vlastně současné situaci, kdy ty děti už moc nevnímají. Takže zase, kdyby to bylo třeba v jiném období, kdyby to bylo o měsíc dřív, tak zase ty děti jsou čerstvější a zase ledacos ještě zvládají líp.*“ Pozorování a rozhovor o hodině tělesné výchovy se sportovní hrou byli totiž realizováni týden před Vánoci v roce 2024, tudíž žáci nebyli tolik soustředění, jak by nejspíš v jiném období byli. Během pozorování jsem si mohla všimnout, zda je toto tvrzení pravdivé vzhledem ke třídě zmiňovaných učitelek. Zjištěné skutečnosti se s tvrzením neshodují, jelikož žáci byli během sportovní hry aktivní a poslouchali pokyny obou učitelek.

Výrok učitelky Terezy: „*Tím, že je to tam hodně klučičí a jsou hodně sportovní v té třídě, tak vždycky je to zaměřené asi fakt podle té skupiny těch dětí,*“ potvrzuje, že jedním z největších učitelových faktorů pro zvolení sportovní hry je právě složení třídy. S tím se shoduje tvrzení učitelky Silvy: „*Tak je to spíš podle nastavení třídy,*“ která odpovídala na otázku, zda vybírá sportovní hry podle dané třídy a jestli se to liší od jiné. Tento faktor nezmiňují pouze učitelky Kateřina a Zuzana, jinak se objevuje u všech dalších dotázaných participantů.

Po zohlednění tohoto aspektu se učitel dívá na možnosti, které má kvůli celkové fyzické zdatnosti žáků ve třídě. V tomto případě může nahlédnout do minulých vyučovacích hodin, ve kterých se objevila sportovní hra. Učitel totiž chce, aby žáci dosáhli pokroku v daných sportovních hrách, a proto jim nejprve představuje jednodušší varianty. O tom mluví také učitel Jan: *„Je to vlastně průprava k těm složitějším pálkovacím hrám typu softbal... Je to jedna z těch pálkovacích her právě na nácvik,“* který ve své vyučovací hodině zvolil zjednodušenou verzi softbalu a jeho tvrzení se s mým pozorováním shoduje. Specifickým přístupem je situace, kdy i když si je učitel ve svém zvolení a připravení sportovní hry jistý, může se někdy stát, že nechá výběr na samotných žácích. To se ale děje většinou u starších žáků, o čemž svědčí odpověď učitelky Ludmily kdy na otázku, zda nechává žáky, aby si vybrali sportovní hru, odpověděla kladně. V takovém případě však hrozí, že učitel nesplní svůj pedagogický cíl, který si zvolil pro danou vyučovací hodinu. Tím se dostávám k subkategorii **„Pedagogický cíl učitele“**.

Z pohledu učitele je nejčastějším cílem vyučovací hodiny se sportovní hrou je rozvoj manipulace s míčem. To potvrzují učitelky Kateřina a Zuzana: *„...házení, chytání míče, chytání v pohybu, házení v pohybu,“* a také učitelka Anna: *„Trénovat tu manipulaci s míčem, vlastně hod míčem,“* nebo učitelka Jana: *„Hlavně to házení, chytání...“* Jelikož téměř ve všech pozorovaných vyučovacích hodinách učitelé využili míčovou sportovní hru. Je to také z toho důvodu, že žáci s míčem pracovali větší část vyučovací jednotky, a tak si manipulaci s míčem opravdu procvičili. Dalšími cíli je např. podpora spolupráce či komunikace. Toto tvrzení potvrzuje učitel Petr výrokem: *„...že nějakým způsobem dokážou si to zorganizovat mezi sebou,“* či učitelka Jany: *„Aby se něco naučili, ale taky nějak tu komunikaci mezi sebou, od toho ty sportovní hry podle mě jsou.“* Učitelé ale pouze v jedné pozorované vyučovací hodině dávali opravdu důraz na to, aby spolu žáci komunikovali. V některých třídách byli žáci schopni domlouvat se mezi sebou a spolupracovat bez zásahu učitele, ale to pouze v malém počtu. Pravdivost tohoto výroku nepotvrzuje vyučovací hodina, kterou jsem pozorovala.

Ve všech třídách měli učitelé za cíl naučit žáky alespoň základní pravidla. To dokazuje odpověď učitelky 3. třídy Terezy: *„Tak aby všichni pochopili pravidla hry,“* či učitelský z 1. třídy Kateřiny a Zuzany: *„Jako cílem...potom i nějaký ten základ v těch pravidlech. A určitě nějaká základní pravidla...“* Stejně tak naučit základní pohybové schopnosti. Tento cíl měla konkrétně učitelka Michaela, jejíž výrok byl: *„Sportovní hry vedou k obratnosti a vytrvalosti a vlastně třeba i rychlosti.“* Podle rozmanitosti sportovních her, které byly

součástí vyučovacích jednotek, potvrzují tento výrok. Někteří učitelé se více soustředili na rychlost, někteří na manipulaci s herním náčiním, ale v celku se každý učitel snažil aktivizovat žáky pomocí sportovní hry ve všech jejich přednostech.

5.2 Kvalita nad kvantitu

Po konečném zvolení sportovní hry a její aplikace ve vyučovací jednotce tělesné výchovy si učitel musí určit, jakou variantu dané sportovní hry chce zvolit ve vztahu ke třídě, se kterou pracuje. Z toho důvodu musí přizpůsobit jak průpravná cvičení, tak celkový průběh hry, do něhož spadají také pravidla. Během vyučovací hodiny musí učitel zohledňovat různé faktory ovlivňující průběh hry, přičemž se může setkat s nečekanými situacemi, na které není tolik připraven. Proto je důležité, aby sportovní hra odpovídala možnostem žáků, nikoli aby se žáci museli podrobit sportovní hře. Taktéž je potřeba dbát na správnou techniku ve sportovní hře, kterou je možné podpořit pohybovými činnostmi před samotnou sportovní hrou.

Každá vyučovací hodina by měla začít rušnou a průpravnou částí, které mají žáky připravit na hlavní část vyučovací jednotky. Z toho důvodu je důležité zvolení průpravných cvičení, které mohou podpořit žákovu manipulaci s herním náčiním či celkové pohybové dovednosti. Subkategorie „**Průpravná cvičení**“ je zde zvolena právě z toho důvodu. Důraz na tuto část hodiny nedávají tolik učitelky 1. tříd, které samy odpovídají na otázku, zda spojují průpravná cvičení se sportovními hrami, takto: *„Nemusí to tak být vždycky, protože když je nějaká činnost, která je třeba nová, tak oni ještě nevědí, co s tím,“* což dokazuje pouze jedno z mých pozorování v elementární třídě. Paní učitelka Michaela totiž danou sportovní hru použila jako průpravu ke šplhu, který byl jejím hlavním cílem vyučovací hodiny. Stalo se tak, že sportovní hra byla použita pouze v rušné části vyučovací hodiny a doplňovala hlavní část, takže postrádala průpravu.

Ve vyšších třídách se na průpravu ke sportovním hrám dává větší důraz. Nejčastěji je průpravná část zvolená i jako prostředek k tomu, aby si žáci vyzkoušeli práci s jiným herním náčiním, což dokazuje výrok učitelky Silvy: *„Střídají se různé velikosti míčů určitě. Aby si to ohmatávali v těch nejrůznějších velikostech. A teď už jsou, dneska v dnešní době jsou krásné míče, i ty měkké pěnové, takže ono je to fajn.“* Mohu tedy říct, že hlavním cílem v průpravných cvičeních je to, aby byl žák seznámen s různým herním náčiním a také se správnou technikou manipulace s pomůckami či se základní činností sportovních her. Odpověď učitele Jana výše zmíněné potvrzuje: *„Určitě ty průpravné činnosti dávám,*

protože ten, co není hráčem a neumí to použít ve hře a není ten, kdo by tu hru posunoval, tak vlastně aspoň se může naučit tady ty základní činnosti herní.“ Učitel se v průpravné části, v mnou pozorované vyučovací hodině se zjednodušenou verzí softbalu v hlavní části, snažil procvičit alespoň házení a chytání měkkého míče ve dvojicích. Větší průprava ale k dané sportovní hře neproběhla. Paní učitelka Ludmila pouze jednoslovně odpověděla na otázku ohledně toho, zda orientuje průpravné činnosti na sportovní hru, ale v průpravné části pozorované vyučovací jednotky zakomponovala vhodně zvolené průpravné činnosti a žáci tak byli dobře připraveni na hlavní část vyučovací hodiny, ve které hráli zjednodušenou formu basketbalu, které říkají badmit. Tato hra byla zvolena z toho důvodu, že byla jakousi přípravou pro basketbal, který budou hrát v dalších vyučovacích hodinách. Takto paní učitelka přizpůsobila danou sportovní hru věku žáků.

Stejně jako je potřeba přizpůsobit průpravná cvičení sportovní hře či samotné třídě, je důležité přizpůsobení celkové sportovní hry. Subkategorie s názvem **„Přizpůsobení věku a třídě“** tedy dokazuje, zda učitelé tento faktor berou v úvahu či nikoli. Učitelé nejčastěji volí zjednodušené varianty sportovní hry, jak jsem již zmiňovala u předchozí subkategorie. Stejně tak se učitelé snaží přizpůsobit sportovní hru jedincům, což dokazuje tvrzení učitelky Jany: *„Aby to bylo přizpůsobené všem, a tak se potom nestalo, aby byl někdo moc, jak to říct, znevýhodněný a jiný naopak.“* To ale nepotvrzuje pozorovaná vyučovací hodina, protože několik jedinců se do sportovní hry tolik nezapojovalo, jelikož se báli míče, a tím předcházeli úrazu. Paní učitelka se je nesnažila nějak cíleně dostat do hry, takže se stávalo, že půlka týmu pouze stála bokem, aby nepřekáželi ostatním. Naopak paní učitelka Ludmila přizpůsobila sportovní hru všem žákům a potvrzuje to výrokem: *„U té hry konkrétně bych ho vystřídala, ať je na té bedně, ať aspoň se zapojí do té hry a snaží se chytit a střílet na ten koš. Anebo když se rozehrává třeba, tak říct bude rozehrávat,“* což mohu potvrdit. Ve zmiňované vyučovací hodině tomu tak opravdu bylo a paní učitelka se snažila zapojit opravdu všechny s přizpůsobením k jejich možnostem.

Učitelé někdy přizpůsobení sportovní hry třídě řeší tak, že třídu rozdělí na dvě poloviny. Děje se tak ve chvíli odměny, jak zmiňuje učitelka Jana: *„Fotbal hrajeme opravdu jenom venku. Za odměnu. V ten moment se rozdělíme na dvě družstva, protože děvčata málo kdy chtějí hrát fotbal... zvlášť hrají kluci a zvlášť hrají holky, protože tento sport jim asi úplně nejde,“* díky čemuž lze vidět, že je třeba sportovní hru upravit také z genderového hlediska. To potvrzuje také výrok učitelek Kateřiny a Zuzany: *„Některá skupinka je zručnější, je tam více chlapců, kdy mají pro ten boj takový cit větší, pro ten souboj. A u děvčat je to takové*

většinou, že si to trošku se musí přizpůsobit.“ V pozorovaných hodinách se nestalo, že by bylo nutné žáky rozdělit genderově na dvě skupiny, aby se tak sportovní hra více přizpůsobila všem jedincům.

Při většině mých pozorovaných hodin byly použité sportovní hry, které byly zjednodušené v několika jejich aspektech, ať jde o velikost hracího pole, počtu hráčů v týmu či změně sportovního náčiní. Potvrzuje to odpověď učitelky Anny: *„Pracuje do druhé třídy se zjednodušenou vybíjenou, kdy nepřehazujeme celé hřiště, ale hrajeme pouze na čtvercové hřiště...“* Podobně odpověděla učitelka Tereza po mé otázce, zda, když ve 3. třídě zkoušeli pálkovanou, nebyla tato sportovní hra pro žáky příliš náročná: *„Tam je právě že ta pálka je rovná deska, rovná plocha, takže to není jako u baseballu kulaté, takže s tím se většinou trefí,“* a proto lze vidět, že se učitelé snaží přizpůsobit také materiální stránce sportovní hry. Nejčastěji jsem se v pozorovaných hodinách setkala s tím, že učitelé pouze přizpůsobili velikost hrací plochy a v několika případech se hrálo s měkkými míči, aby se předešlo úrazu. Z mého pohledu ale bylo třeba přizpůsobit více aspektů, a proto si nemyslím, že učitelé vždy přizpůsobují všechny aspekty sportovní hry, které by byly potřeba.

Nejčastěji se ale sportovní hra přizpůsobuje individuálně podle dané třídy. To zmiňuje učitel Petr: *„Samozřejmě záleží, jak ty děti jsou vyspělé. Jsou schopni třeba druháci to pochopit, ale taky se může stát, že nejsou schopni pochopit ani čtvrtáci. Zase to je individuálně, záleží od té třídy,“* a potvrzuje to několik odpovědí ostatních participantů. Přizpůsobují se také pravidla, která mohou být pro některé žáky příliš náročná a nesrozumitelná, čemuž se budu věnovat v následujících odstavcích.

Subkategorie nazvaná **„Pravidla sportovních her“** je věnována tomu, zda učitelé přizpůsobují pravidla sportovní hry žákům či ne a jak jsou učitelé schopni pravidla žákům vysvětlit. Učitelé nejčastěji tvrdili, že pravidla přizpůsobují, což potvrzují předešlé odstavce o výběru jednodušší varianty sportovní hry. Otázkou ale také je, zda vyučující vždy dostatečně pravidla vysvětlí či nikoli. Z výroku učitelky ze 3. třídy: *„Upravujeme pravidla pro ty mladší děti, aby postupně do té páté třídy uměly se vším všudy. Prostě s přihrávkou, s kapitánem, se vším,“* můžu říct, že pravidla jsou zaváděna postupně s ohledem na věk žáků a jejich pohybových dovedností. To potvrzuje odpověď učitelky ze 4. třídy, kdy tvrdí, že odpouštějí od určitých pravidel, aby byla pro žáky sportovní hra atraktivnější. *„Dneska jsme to snížili na jednu přihrávku přes hřiště a pak už si můžou přihrát mezi sebou, protože to bychom se nikam nedostali... Já bych spíš řekl, že snižujeme ty nároky na děti než opačně,“* jak říká učitel Petr.

To, že žáci nedokáží respektovat pravidla může být také ovlivněno domácím prostředím. Odpověď učitelek Kateřiny a Zuzany: „*V dnešní době se alternativní výchovou nebo nějakým způsobem výchovy opouští od pravidel nějakých u dětí a je velmi těžké potom, když oni přijdou do té skupinky vlastně zjistí, že teď musím dodržovat určité pravidlo,*“ tvrzení potvrzuje. Taktéž ale říkají, že: „*Malé děti ještě mají ten problém, že když se jim to řekne a v tom zápalu toho boje prostě to nedodržují,*“ což souhlasí, jelikož se žáci během sportovní hry v pozorované hodině příliš nesoustředili na dodržování pravidel, ale na vítězství. Bylo teda třeba, aby paní učitelky hru zastavily, aby pravidla připomněly či lehce zjednodušily, což podle jejich výroku: „*Takže se musí zastavit (sportovní hra) a třeba připomenout,*“ dělají. Toto tvrzení ale nepotvrzuje pozorovaná vyučovací hodina, jelikož i přes nedodržování pravidel žáky nebyla hra pozastavena a paní učitelka jim pouze neustále pravidla během hry opakovala. Hráči ji ale tolik nevnímali, a tak se od jejího cíle, aby se žáci naučili základní pravidla dané sportovní hry, také odpustilo.

Jedním z důvodů, proč učitelé opouští od pravidel ve sportovních hrách, nemusí být pouze kvůli přizpůsobení věku či třídě, ale také proto, aby hra probíhala plynuleji, jak říká paní učitelka Ludmila: „*Kdyby se pískalo každé fauly, každý přešlap, tak ty děti si nezahrajou.*“ Z toho důvodu učitelé volí jednodušší variantu sportovní hry a tím docílí toho, že se žáci alespoň se sportovní hrou seznámí. Může se také stát, že učitel nechá žáky, aby si vytvořili pravidla hry sami s ohledem na počet hráčů a velikost hracího pole, což potvrzuje učitel Jan: „*Aby se třeba byli schopni i domluvit, co si zahrajou a domluvili se na pravidlech třeba podle toho, jak mají velký prostor, nebo, jo, jak kolik jich je.*“ To se děje většinou ve vyšších třídách a záleží na tom, zda se žáci s vybranou sportovní hrou někdy setkali. Samozřejmě také záleží na názoru učitele a celkově na jeho pohlížení na tělesnou výchovu a konkrétně na sportovní hry, což budu rozebírat v další kapitole.

5.3 Průvodce světem pohybu a poznání

Jak jsem již zmínila v předchozím odstavci, tato kapitola se bude věnovat učiteli a jeho subjektivnímu postoji ke sportovním hrám a také jeho celkové práce během tělesné výchovy. Učitel je totiž jeden z nejdůležitějších aspektů sportovní hry, jelikož jde o vychovatele, trenéra, rádce či v některých případech také spoluhráče. Mezi jeho hlavní úkoly v tělesné výchově ve sportovních hrách je naučit žáky určité pohybové dovednosti, dbát na bezpečnost, představit pravidla či správně motivovat. To je ale pouze malá část toho, jakou roli hraje učitel ve výuce sportovních her.

Je třeba, abych vám v této části práce představila učitele ve sportovní hře jako takového, a z toho důvodu se nyní budu věnovat subkategorii nazvané „**Učitel ve sportovní hře**“. Ten například rozhoduje o tom, jak často se bude v tělesné výchově sportovním hrám věnovat. To se ale také prolíná s kategorií „**Připraven, ne překvapen**“ přesněji v subkategorii „**Zvolení sportovní hry**“. Je to z toho důvodu, že se učitelé drží tematických plánů ohledně výběru sportovní hry. Taktéž ho ale musí dodržovat v případě pravidelnosti sportovních her v tělesné výchově. „*Snažím se je zapojovat do výuky tak jednou za měsíc,*“ zmiňuje učitelka Anna. S tou nesouhlasí tvrzení učitele Petra: „*Dalo by se říct, že těm sportovním hrám se věnujeme prakticky každou hodinu.*“ Díky těmto dvěma tvrzeními lze říct, že důležitost zakomponování sportovních her do tělesné výchovy vnímá každý učitel jinak.

Často je učitel v činnostech u sportovních her brán pouze jako rozhodčí, což potvrzují jak pozorované hodiny, tak výroky všech dotazovaných učitelů. Pouze učitel Jan preferuje hry bez rozhodčího, jelikož: „*Když ty hry nějakým způsobem umí, tak tam co nejméně vystupovat jako rozhodčí, autorita, protože rozhodčí zabíjí hru, protože kde je rozhodčí, tak se začne více faulovat, začnou si stěžovat na toho. Kdežto když musí nějakým způsobem se domluvit, tak většinou ta hra potom je o té samotné, ne o tom výsledku.*“ Samozřejmě je během sportovní hry celou dobu přítomen, ale s tím rozdílem, že chce, aby ho žáci brali jako spoluhráče, ne jako autoritu. Během pozorované vyučovací hodiny, právě v dané třídě, byl učitel Jan součástí hry a pouze, pokud bylo třeba, byl jako učitel rádce, nikoli jako učitel rozhodčí.

Pro lepší atmosféru třídy učitel nemusí volit pouze to, zda bude nebo nebude nechtěnou autoritou, ale jde také o to, jaká rozhodnutí nechá na žácích. Učitelka Silva totiž žákům dává na výběr, koho chtějí do svého týmu: „*Necháváme vybrat si třeba děti ten tým, ale trochu do toho zasáhneme. Někakým způsobem podpoříme to, aby ta družstva byla namíchaná,*“ což se z části shoduje se sledovanou vyučovací hodinou. Paní učitelka sice rozdělila třídu na dvě poloviny, kdy každá dělala jinou činnost, žáci si ale u sportovní hry mohli vybrat své spoluhráče. Její výrok ale musím vyvrátit tím, že nezkontrolovala, zda jsou týmy rozděleny spravedlivě, jak podle schopností žáků, tak podle počtu. Způsob samotného výběru spoluhráčů na žácích může mít také negativní následky, jelikož podle odpovědi učitelek Zuzany a Kateřiny: „*Když se dá rozdělení na rozhodnutí dětí, tak samozřejmě oni si rozdělují podle kamarádů,*“ tudíž se může stát, že sportovní hra nebude spravedlivá pro všechny. Většinou to učitel tedy vyřeší tak, že žáky sám rozdělí do týmů buď náhodně či cíleně podle fyzických zdatností jednotlivých žáků.

Co se týče komunikace s žáky, tak si učitelé všimají, že je lepší, když žákům hned na začátku hodiny řeknou, co je bude ve vyučovací hodině čekat. To samotné ale jako komunikace s žáky nestačí, jelikož je důležité být s nimi v přímém kontaktu po celou dobu vyučovací hodiny a také sportovní hry, ať už se jedná o neustálé opakování správné manipulace s náčiním či opakování pravidel. Jde ale také o komunikaci, kdy se může během sportovní hry vyskytnout konflikt mezi žáky. Někteří učitelé, např. učitelka Tereza, nechávají nejprve vyřešit konflikt žáky, ale později do něj již musí zasáhnout: „*Většinou to nechávám na nich, aby se spolu to probrali, ale někdy do toho musíme zasáhnout.*“ Stejně tak zmiňuje, že: „*Někdy vznikne nějaký konflikt, něco si tam řeknou, tak se to dítě třeba urazí, naštve a jde bokem, že nechce hrát dál, a tak zjišťujeme, kde je problém a snažíme se to spravit, aby se do té hry zase zapojilo,*“ a právě v tomto výroku lze vidět, že je důležitá také komunikace s každým žákem individuálně.

Jak jsem již zmiňovala, učitel může být rozhodčí, spoluhráč nebo řešitel konfliktů. Jeho dalším úkolem je ale třeba, aby dával důraz na bezpečnost během sportovních her. Učitel jako rozhodčí je samozřejmě spjat také s učitelem kontrolující bezpečnost a učitelem rádcem, jak potvrzuje učitelka Jana po otázce, zda vždy zastává roli rozhodčího: „*Ano, ano. Je to lepší i kvůli bezpečnosti a jako jenom já jako učitel vím, jestli dělají ty pohyby dobře nebo špatně.*“ Pozorovaná vyučovací hodina učitelky Jany potvrzuje toto tvrzení, jelikož byla po celou dobu přítomna u sportovní hry a působila jako rozhodčí, rádce a taky kontrolovala, zda žáci manipulují s míčem tak, aby nedošlo k úrazu. Aby nenastal jakýkoli úraz, je třeba, aby učitelé neustále bezpečnost opakovali: „*Když už je vybíjená, tak určitě říkáme, ať se bije někde do nohou, do rukou a tak,*“ jak zmiňuje učitelka Silva. Zmiňovaná paní učitelka to tak opravdu dělala, protože během její sportovní hry došlo k několika špatným manipulacím s míčem, které mohly způsobit úraz. V tu chvíli hru okamžitě zastavila a opakovala, jak se mají žáci chovat ohleduplně a bezpečně.

Učitel Jan, ve smyslu tréninku, zmiňuje, že: „*Vždycky je tam jako zlepšení, progres a v okamžiku, kdy ty základní dovednosti se naučí už i v té hře. Potom je platný, ne třeba nejlepší, ale je jakoby schopný stát se členem toho družstva na nějaké pozici,*“ a to ukazuje, jak učitel na žáky a na důležitost každého hráče, nahlíží. Je tedy třeba, aby učitelé pracovali s každým žákem individuálně, jak zmiňují učitelky Zuzana a Kateřina ohledně toho, jak pracovat s žákem, který nějakou činnost nechce dělat: „*Nikoho netlačíme, násilím nikoho nenutíme, ale na druhou stranu pojd' si to aspoň zkusit, aspoň si to vyzkoušej, aspoň si zkus, jaké to je,*“ a snaží se ho takto do hry zapojit. Nestalo se tak ale ve vyučovací hodině, kterou

jsem byla nepřímou součástí, protože se stalo, že pár žáků přestalo hrát a paní učitelky se k tomu nijak nevyjadřovaly a nezkusily žáky do hry zakomponovat. Stejně tak se nestalo u učitelky Silvy, která odpovídá, že *„Tak my těmi motivačními rozhovory zase s dětmi promlouváme,“* s čímž nesouhlasí pozorovaná vyučovací hodina. Ve vyučovací jednotce ve 2. třídě totiž paní učitelka nebyla přítomna po celou dobu sportovní hry, jelikož se věnovala té skupině žáků, která cvičila šplh. Tak se několikrát stalo, že druhá polovina, která měla hrát sportovní hru, přestala hrát a pouze seděli na zemi a povídali si. Žákům to v tu chvíli nepřišlo tolik atraktivní a důležité, proto je podstatné, aby učitel zvolil správnou motivaci, a tak k němu je možné přidat také roli učitel motivátor.

Jako každý předmět, i tělesná výchova potřebuje něco, co žáky namotivuje k aktivitě a k co nejlepším výsledkům. Roli v tomto případě hraje také učitel, proto je zde zařazená subkategorie s názvem **„Motivace žáků“**, která rozebírá, co žáky nejvíce motivuje do sportovních her a jak v tomto případě může pomoci také učitel. V předchozím odstavci jsem zmiňovala motivační rozhovory, které učitelé podle potřeby vedou s žáky. Někdy ale nestačí pouze mluvená motivace, ale také tematická. *„Tak snažím se to propojovat i s výukou, když probíráme například v prvouce různá témata, tak přizpůsobujeme ty sportovní hry i tomu,“* jak zmiňuje učitelka Anna. Tato forma motivace ale nebyla součástí její vyučovací hodiny, přesto se na určité téma orientovalo.

Abych tuto subkategorii propojila s minulou, a hlavně s celkovou kapitolou, poukážu na výroky, které se v motivaci přímo týkají učitele. Téměř všichni dotazovaní se shodli na tom, že je vždy nutná motivace učitele. Všechny učitelky 1. tříd ohledně motivace zmínily, že motivace u sportovních her není nutná. Ostatní se s tím neztotožňují, protože uvádí, že právě motivační rozhovory s žáky jsou samy o sobě motivací a jsou dostačující. Důvod, proč se v 1. třídě paní učitelka nevěnuje tolik samotné motivaci ke sportovní hře je takový, že: *„U nich je největší motivací spíš jakoby jakože překvapení, jako co dneska, co dneska bude.“*

Učitelé, kteří ale věří, že je motivace ke sportovním hrám, a k celkové tělesné výchově, potřeba, tak zmiňují, že právě soutěž je největším motivačním prvkem. To dokazuje výrok učitelky Anny: *„Soutěž je samozřejmě mezi žáky taky oblíbená, takže děti rády soutěží,“* nebo učitelky Terezy: *„Já si myslím, že to je taková asi hlavní motivace, že jsou tam hodně soutěživé děti.“* Učitel Jan ale také zmiňuje, že velkou motivací, aby žáci dosáhli co nejlepších výsledků, je soutěž s jinou třídou: *„Ideálně budou to dělat ještě s jinou třídou,*

aby tam najednou byla ta motivace a to, že hrajou proti někomu, což třeba se podaří,“ takže záleží také na výběru soupeře.

Někteří žáci ale naopak žádnou motivaci nepotřebují, jak odpovídá učitel Petr: *„Tak motivace je snad pohyb.“* Stejně tak se ale najdou žáci, kteří tu motivaci opravdu potřebují. To se pojí se subkategorii **„Přízpůsobení věku a třídy“**, jelikož se motivace také odvíjí od toho, jací žáci ve třídě jsou a jak s každým individuálně pracovat. Na to odkazuje učitelka Anna: *„Stane se, že někdo stojí bokem, že nechce hrát nebo tohle, tak se snažím individuálně s každým probrat to, proč nechce hrát a nejlépe ho tam dostat nějakou nenásilnou formou, jako pojď si to aspoň vyzkoušet,*“ což se ale nepotvrdilo v pozorované vyučovací hodině, kdy paní učitelka individuálně nemotivovala žáky do sportovní hry.

Jelikož je třeba pracovat s každým žákem individuálně, tak je pro učitele nejjednodušší motivovat žáky do sportovní hry tak, že bude vypadat zábavně. To učitel může splnit tak, že: *„Ono vždycky záleží, jakým způsobem ty hry postavíš. To znamená, lépe řečeno, jakým způsobem ty hry se těm dětem snažíš jakoby ne jakoby vnutit, ale s jakým elánem, s jakým nadšením ty hry děláš. Když to děláš, aby to bavilo, tak je to samozřejmě bude bavit,*“ jak říká učitel Petr. Je zde tedy opět nutný zásah učitele, který ale vypadá přirozeně, proto je sportovní hra pro žáky atraktivnější. Díky tomu se mohou zapojit také ti žáci, kteří ke sportu nemají takový vztah, jako ostatní, nebo nejsou tak soutěživí. To taktéž zmiňuje učitel 4. třídy: *„Někteří jsou velmi soutěživí, někteří jsou méně soutěživí. To je pořád stejné,*“ a to dokazuje, že je třeba pracovat s každým žákem individuálně. Učitel Petr ale žáky v pozorované vyučovací hodině motivoval pouze tím, že je čekal školní turnaj ve vybíjené, a proto je důležité, aby podali dobrý výkon a správně si techniku hry natrénovali. Nebyla tam tedy přítomna hlavně jeho motivace, ale na žáky byl spíše vyvíjen tlak.

Učitel v motivaci ale hraje také tu roli, že se rozhodne žáky a jejich funkci a práci ve sportovní hře ohodnotit, jak říká učitel Jan: *„Je motivace plnění nějakých dovedností, které můžou být hodnoceny známky, případně mám splněno,*“ čímž se dostávám k další subkategorii s názvem **„Hodnocení a zpětná vazba“**. Zde se budu zabývat třemi hlavními body – individuální hodnocení, hodnocení celé skupiny a sebereflexe žáků. V tom, zda učitelé preferují nebo volí spíše individuální nebo skupinové hodnocení, se neshodnou ani výpovědi jednoho učitele či učitelky. Právě učitelka 2. třídy říká, že: *„Snažím se hodnotit celou skupinu,*“ zároveň ale říká, že: *„Pokud třeba vidím, že tam je někdo, komu se na začátku nechtělo, byl z toho takový skleslý a vidím potom, že krásně pracoval, že se mu dařilo, tak ho samozřejmě vypíchnu z té skupiny a pochválím nebo ohodnotím i jeho slovně.“*

Takže se ve vyučovací jednotce snaží hodnotit jak celou skupinu, tak i jednotlivce, ale pouze ty, kteří během vyučovací hodiny dosáhli pozitivní změny. Pozorovaná vyučovací hodina ukazuje, že paní učitelka ale zvolila pouze jednu z metod, a to chválení jednotlivců a jejich práci s míčem. Učitel Jan tuto metodu, kdy slovně hodnotí pokrok jednotlivých žáků, také uvádí: „Řeknu z očí do očí, že je tam velký posun a takové... ocenění toho té práce, říct před všema, je často kontraproduktivní, že je lepší říct tomu člověku, že super, dneska se ti to dařilo,“ což se neshoduje s konečným hodnocením učitele na konci pozorované vyučovací jednotky, kdy učitel Jan hodnotil všechny za jejich práci.

Ohledně pokroku se mohou vyjádřit také sami žáci. Zde je ale problém v tom, že: „*Oni si to možná ani nepamatují, co třeba u minulé hodiny bylo, nebylo a tak,*“ jak zmiňuje učitelka Silva vyučující ve 2. třídě. Žáci tak nejsou příliš schopní sebereflexe. V této schopnosti se taktéž odráží rodinné prostředí, jak zmiňují učitelky Kateřina a Zuzana: „*Někteří si prostě fandí a hlásí se vždy, že jsou nejlepší. To je už potom na povaze individuální a na tom, jak jsou doma chválení a jak je to podporované.*“ Na schopnosti sebereflexe se ale nepodílí pouze rodina, ale také učitel, který to musí u žáků podporovat. „*Děti by se to měly naučit samy sebe ohodnotit, takže se ti snažím do nich tlačit od té druhé třídy. Zezačátku to vázlo, ale myslím si, že se to krásně učíme společně,*“ odpovídá učitelka Anna. V pozorované vyučovací hodině ale nedošlo k sebereflexi žáků.

Učitel musí samozřejmě hodnotit činnosti v tělesné výchově ne pouze slovně, ale také známkami. Učitelky Kateřina a Zuzana opět zmiňují to, že hodnotí pokrok, ale v tomto případě také známkami: „*Dám známku těm, co prostě to hráli zapáleně, šli do toho, věnovali tomu tu energii,*“ takže lze vidět, že jde opět pouze o kladné hodnocení žáků. Učitel Petr tvrdí, že: „*Vždycky jenom oznámím, že tělesná výchova je stejný předmět, jako je jazyk český a matematika, že když někdo nepracuje v jazyku českém, dostane pětku, takže stejným způsobem to funguje i v tělocviku.*“ V tom si ale protiřečí, protože se dále vyjadřuje tak, že hodnotí pouze kladně a pouze ty jedince, kterým se daří. V tuto chvíli tedy jeho prvotní odpověď postrádá na pravdivosti. Takové hodnocení může mít na žáky dopad jak v motivaci, tak v jejich subjektivním pojetí sportovních her.

5.4 Kouzelná moc sportovních her

Sportovní hry mohou mít hodnotící a také motivační charakter. To způsobuje jejich oblíbenost či neoblíbenost mezi žáky. Školní tělesná výchova může žákům ukázat různé pohybové činnosti nebo také nabízí velký výběr atletických či gymnastických cvičení. Díky

tomu žák může přijít na to, v čem jsou jeho silné či slabé stránky a co je pro něj nejvíce atraktivní. Mezi činnosti v tělesné výchově patří také samozřejmě sportovní hry, které nějakým způsobem na žáka působí. Můžou u nich vytvářet pozitivní, ale taktéž negativní emoce.

Učitelé zmiňují, že sportovní hry mají spíše výhody, proto do této kategorie řadím subkategorii nazvanou „**Výhody sportovních her**“. Předešlou větu potvrzuje výrok učitelky Silvy: „*Spíše výhody, spíše jsou to pozitivní ohlasy od těch dětí a tak,*“ a se stejným tvrzením souhlasí odpověď učitelek Zuzany a Kateřiny. Je ale pravda, že sportovní hry mohou být více oblíbené u chlapců než u dívek, což potvrzuje výrok učitele Jana: „*Většinou to bývá tak, že kluci těm stačí jakýkoliv balónek. U těch děvčat je málo hráček,*“ a to se také shoduje s pozorovanou vyučovací hodinou, kde byli chlapci mnohem více aktivní než dívky. „*Většinou ty holky, ony to udělají, ale u té hry nebo ta hra není pro ně úplně to, ta emoce tam často chybí, že ony si tak zahrajou,*“ říká učitel 5. třídy.

U starších žáků jsou ale sportovní hry výhodné v tom, že u žáků rozvíjejí strategické myšlení, jelikož, pokud to učitel dovolí, mají žáci samostatnou volbu ohledně spoluhráčů ve svém týmu, tak si někteří vybírají tak, aby byl jejich tým co možná nejsilnější. „*Děti si samy vybíraly do družstev a vlastně jedna holčička si vybírala samé děvčátka, svoje kamarádky, ale druhý kapitán si vybíral tak, že chtěl silné, takže on si bral ty tahouny,*“ jak říká učitelka Tereza. V tuto chvíli lze danou subkategorii propojit s kategorií „**Průvodcem světa pohybu a poznání**“, přesněji s podkategorií „**Učitel ve sportovní hře**“, jelikož se zde odráží učitelovo rozhodnutí o tom, jak se budou týmy rozdělovat.

Předchozí výrok se může z velké části zdát jako velká výhoda pro daný tým, ale stejná paní učitelka podotýká, že: „*Vznikla jako fakt velká převaha, no ale nakonec, když se tam prostě začali mezi sebou něco vyčítat po skončení, tak jsem říkala, teď si představte, kdo si zahrál víc. Protože v tom týmu, kde byly kamarádky, ta děvčátka, tak oni si prostě fakt přihrávaly a dotkla se balónu snad každá z družstva,*“ a její odpověď dál pokračuje tak, že naopak v tom druhém, citují: „*Nabouchaném týmu,*“ byli větší individuální hráči, a tak se k míči nedostali všichni. To na žáky může působit negativně a tím se dostávám k další subkategorii s názvem „**Nevýhody sportovních her**“.

Slabou stránkou sportovních her je také samozřejmě možnost úrazu, který zde může nastat. Může se tak stát i ve chvíli, kdy učitel nepřizpůsobí pomůcky věku žáků, takže je zde možné vidět provázanost se subkategorií „**Přizpůsobení věku a třídě**“. Může ale také dojít k tomu, že manipulace s přizpůsobeným náčiním může být obtížnější, protože se jedná

například o měkké míče, při jejichž hodu musí žák vynaložit více síly než u míče s těžší váhou. To potvrzuje odpověď učitelky Terezy: *„Nehrajeme prostě s tvrdým míčem volejbalovým, kterým se běžně jakoby háže, ale hrajeme prostě s měkčím takovým pěnovým. Potom je to sice těžké přehodit, musí opravdu vynaložit větší sílu.“* Zároveň je to ale také výhodou, jelikož se tak minimalizuje možnost úrazu. Učitelka 3. třídy opravdu v hodině před samotnou sportovní hrou použila měkké pěnové míče, a to v průpravě, kdy si žáci mezi sebou měli pouze ve dvojici přihrávat. Dobře si tak nejprve vyzkoušeli manipulaci s míčem před samotnou hrou.

Je ale čím dál častější, že žákům chybí přirozený pohyb a fyzická zdatnost. *„Dneska se to nedělá. Dneska je to prostě nastavené tak, že dneska ty děti vůbec vytáhnout ven a aby nějakým způsobem začaly dělat, je velký problém,“* říká učitel Petr. Ten ale také zmiňuje, že se s tímto setkává všude, i na soutěžích okresního či krajského kola. Děje se tak i v 1. třídách, kde učitelka Michaela odpovídá: *„Děti dneska nejsou tak obratné jako bývaly kdysi, takže vlastně některé třeba aktivity se musí jakoby vynechat i z hlediska bezpečí,“* což opět ukazuje potřebu učitele minimalizovat možnost úrazu. Stejně tak se žáci bojí některého náčiní či pomůcek, jak v rozhovoru zmiňuje učitelka Anna. Učitel je tak nucen změnit pravidla, což se pojí s kategorií **„Kvalita nad kvantitu“** a zde je provázanost s celkem dvěma subkategoriemi.

V nižších třídách se stává, že žáci jsou méně individuální hráči a myslí spíše na celý tým. To způsobuje, že je pak žák nervózní z toho, aby jeho sportovní výkon neovlivnil jeho spoluhráče: *„Spíš mají strach ty děti z toho, že to pokazí těm druhým. Ne tak, že oni nebudou vyčnívat, ale spíš obavy, že to pokazí těm druhým,“* říká učitelka Silva. Vliv jednotlivce na celou skupinu může mít také negativní dopad, a to v tom smyslu, že: *„Protože někdy ty děti, když řeknou, že nechcou a my jim řekneme hned ze startu nemusíš, tak se objeví dalších pět dětí, které taky nechcou třeba,“* říkají učitelky Zuzana a Kateřina. Stalo se tak také v pozorované vyučovací hodině, kdy jedna žákyně přestala hrát danou sportovní hru a po chvíli se k ní přidaly další dvě její spolužačky. Ty dále argumentovaly učitelkám tak, že když jedna nemusí hrát, tak ony přeci také ne.

Naopak ve vyšších třídách dochází ke konfliktu kvůli nedostatečné fyzické či pohybové dovednosti ostatních. Odráží se tady právě příliš velká soutěživost mezi žáky, což je pro ně ale také velkou motivací, jelikož u sportovních her jde většinou o soutěž, jak jsem zmiňovala v subkategorii **„Motivace žáků“**. Má to ale také svou horší stránku, a to v tom, že jsou žáci příliš soutěživí a navzájem si v týmu vyčítají špatně chycené či hozené míče apod.: *„Ho*

seřve a nadá mu, že chytí blbě balón,“ říká učitel Petr. Učitelka Jana zmiňuje, že: *„To jsou kolektivní hry a všichni hrajou spolu, tak se taky hádají, vyčítají si, jsou uražení,*“ takže lze vidět, že i když se učitelé snaží pomocí sportovních her u žáků podpořit týmovou práci, tak může dojít k těmto kolizím. Tyto konflikty se mohou přenést až do celkového klimatu či atmosféry třídy a žáci si události z tělesné výchovy nemusí jen tak odpustit. Je proto důležité u žáků rozvíjet pochopení pro druhé a také týmového ducha.

Právě učení spolupráce a vzájemnému respektu se učitel ve sportovních hrách věnuje a je to součástí jeho pedagogických cílů v rámci vyučovací jednotky. To jsem již zmiňovala v subkategorii **„Pedagogický cíl učitele“** v kategorii **„Připraven, ne překvapen“**, která se pojí s následující subkategorií **„Rozvíjení kompetencí“**. Právě pomocí pedagogických cílů ohledně podpory spolupráce učitel rozvíjí kompetenci sociální a personální či kompetence občanské, jelikož se žák během sportovních her učí určitým zodpovědným rozhodnutím vůči ostatním nebo ví, jak se chovat, když ve vyučovací hodině dojde k úrazu. Tyto kompetence byly rozvíjeny ve všech pozorovaných vyučovacích hodinách, jelikož učitelé dávali neustálý důraz na to, aby spolu žáci dokázali kooperovat, dávali pozor na bezpečnost a zároveň se podporovali. Stejně tak je nejvíce rozvíjena kompetence pracovní. Učitelka Anna poukazuje na to, že právě kompetence sociální a personální společně s kompetencí pracovní jsou pomocí sportovních her nejvíce rozvíjeny.

Učitelé se také shodují v tom, že často kladou důraz na celkovou komunikaci hráčů v týmu mezi sebou, a ne pouze na učitele s žáky. To ale nepotvrzují pozorované vyučovací hodiny, což jsem zmiňovala v subkategorii **„Pedagogický cíl učitele“**. Učitel Petr říká, že se díky sportovním hrám také snaží: *„Naučit ten kolektiv se povzbuzovat,*“ čímž rozvíjí právě kompetenci komunikativní. Tuto kompetenci ale učitelé nejsou příliš schopni během sportovní hry rozvíjet, jelikož žáci nemají téměř žádný prostor pro komunikaci, protože je v ní často hlavní mluvčí právě učitel. Učitelka Tereza zmiňuje, že u žáků rozvíjí: *„Umět řešit nějakou tu situaci v té hře,*“ a tím rozvíjí kompetenci k řešení problémů. Toto tvrzení potvrzuje pozorovaná vyučovací hodina, jelikož se paní učitelka opravdu snaží tuto kompetenci u žáků rozvíjet různými variantami hry či možnostmi pohybu v hracím poli.

Digitální kompetenci nerozvíjí ani jeden z dotazovaných participantů. Potvrzují to pozorované vyučovací hodiny a jeden z důvodů, který toto zapříčiňuje, zmiňuje učitel Petr: *„Na to není prostor, ani čas a na to není ani technika.*“ Naopak kompetence, která je díky sportovním hrám rozvíjena, je kompetence k učení, jelikož se zde žáci učí např. pravidlům či novým dovednostem. Učitel Petr rozvíjí tuto kompetenci tak, že se žáci: *„Učí pohybům*

dalším, novým.“ Zde se dá vidět spojitost se subkategorií „**Pravidla sportovní hry**“ v kategorii „**Kvalita nad kvantitu**“.

Právě naučení určitých činností může být pro některé žáky atraktivní, ale pro některé naopak nikoli. Tak lze přejít k další, poslední subkategorii s názvem „**Pojetí sportovních her u žáků**“. Někteří žáci totiž více preferují sportovní hry před např. atletikou či gymnastikou, a to z několika důvodů. V subkategorii „**Motivace žáků**“ jsem zmiňovala, že je pro žáky motivace to, že je sportovní hra zábavná, čímž získává na oblíbenosti u některých jedinců. Také je oblíbená proto, že se ji účastní všichni žáci, jak říká učitelka Jana: *„Když je to kolektivní, a když všichni hrajou najednou, tak he to příjemnější než zrovna v té atletice,“* a odkazuje také na to, že právě v atletice musí žáci čekat, až se na ně dostane řada, což je pro ně nezáživné.

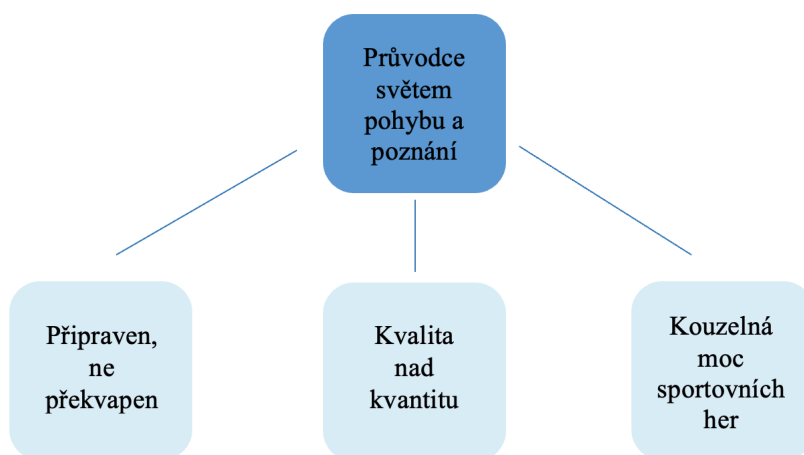
Samozřejmě je pojetí sportovních her individuální, protože i přes to, že jde o kolektivní činnost, tak někteří žáci preferují činnosti, u kterých vidí přesně dané výsledky a mohou tak jednodušeji určit svůj pokrok. *„Ale zase mají radost, na druhé straně, když jim to měřím, tak mají radost z toho, kdo koho porazí, kdo kolik skočí,“* říká opět učitelka Jana ohledně atletiky. Podobně odpovídá učitelka Ludmila: *„Zase je to dítě od dítěte, protože někdo třeba strašně ocení, když najednou v tom šplhu je schopný vyšplhat o něco výš než minulou hodinu. Nebo když se naučí fakt hvězdu,“* a potvrzuje tak tvrzení učitelky Jany. Zde se také odráží subkategorie „**Přizpůsobení věku a třídě**“ či „**Učitel ve sportovní hře**“, jelikož učitel někdy může přizpůsobit sportovní hru všem jedincům individuálně nebo se o to minimálně pokusit. Individuálně mohou být sportovní hry také oblíbené v tom, že se někteří jedinci mohou pouze „*ztratit v davu*“, jak zmiňuje učitelka Anna.

Zároveň pro žáky v 1. třídě jsou sportovní hry oblíbenější než ostatní činnosti, jelikož: *„Oni jsou takové živelnější, ty děti do toho jdou po hlavě. Vidí míč, chtějí si zahrát, chtějí si prostě něco udělat,“* říkají učitelky Zuzana a Kateřina. Stejně tak mohou být sportovní hry oblíbené, protože si žáci neuvědomují, že vykonávají nějaký pohyb: *„Oni si vlastně ani neuvědomují, že vlastně sportují,“* tvrdí učitelka Michaela. S výroky učitelek 1. tříd ale nesouhlasí pozorované vyučovací hodiny, jelikož i zde se stalo, že někteří jedinci ve sportovní hře nebyli tolik aktivní, jak jsem již zmiňovala v přechozích odstavcích.

Celkově je třeba, aby byly jakékoli činnosti v tělesné výchově obměňovány, aby se žáci příliš nenudili. Tak je to potřeba také u sportovních her. Učitelka Anna říká, že je třeba: *„Volit různé sportovní hry anebo alespoň nějakým způsobem obměnit, aby to tu danou třídu vyloženě neuspávalo nebo nebylo to už ohrané pro ně,“* a tímto výrokiem to tedy potvrzuje.

Někdy ale žáci preferují sportovní hry, které znají, pokud jim dá učitel na výběr, což potvrzují výroky několika učitelů. Zde ale učitel opět hraje roli ve výběru sportovní hry či jiných činností: „Dobře zvolené ty hry, ať už jsou sportovní nebo potom jinak změřené na atletiku, gymnastiku, tak si myslím, že ty děti z toho mají tak radost tak nastejno,“ říká učitelka Silva. Tímto posledním výrokem bych chtěla poukázat na to, jak je důležité právě učitelovo pojetí sportovních her, jeho výběr či motivace žáků pro to, aby také žáci viděli ve sportovních hrách, či jiných činnostech v tělesné výchově, spíše pozitiva než negativa a vytvořili si k nim díky učiteli pozitivní vztah.

Analýza a interpretace dat poskytla větší provázanost mezi jednotlivými prvky výzkumného šetření. Na základě toho jsem vytvořila schéma, které ukazuje spojitost mezi jednotlivými kategoriemi (Obrázek 1).

Obrázek 1 Schéma znázorňující vztahy mezi kategoriemi

Tímto schématem poukazuji na to, že celý vyučovací proces sportovních her závisí na učiteli, který je jedním z aktérů tělesné výchovy a vzhledem k mému výzkumu se jedná o hlavní článek. Učitel totiž navrhuje to, jak bude vyučovací jednotka se sportovní hrou vypadat a volí na začátku takovou sportovní hru, která se v hlavní části dané vyučovací hodiny objeví. Pokud bude rozhodnutí ohledně výběru na žácích, je to stále učitel, kdo o tomto kroku rozhoduje. Také motivace by měla jít hlavně z jeho iniciativy, pokud žáci nemají vnitřní motivaci k pohybu. Stejně tak učitel může, ale také nemusí, pracovat s výhodami či nevýhodami sportovních her, jelikož když si je sám uvědomuje, může celý vyučovací proces zefektivnit. Podrobnější propojení také mezi určitými subkategoriemi jsem již zmínila v interpretaci dat, a tak jsem dosáhla větší provázanosti.

6 ZÁVĚRY VÝZKUMU A DISKUZE

V šesté kapitole této práce budu prezentovat shrnuté výsledky z mého výzkumu. Budu tedy odpovídat na mé výzkumné otázky, které jsem si stanovila v kapitole 4.2 a k těmto odpovědím přidám také závěry výzkumu. Dalším bodem bude diskuze ohledně mého tématu diplomové práce, na kterou navazují limity a doporučení do praxe.

Hlavní výzkumnou otázkou mé diplomové práce je „**Jakým způsobem učitelé využívají sportovní hry v tělesné výchově na 1. stupni základní školy?**“. Sportovní hry jsou v tělesné výchově poměrně běžně využívány. Záleží ale také na pojetí učitele a jeho způsobu výuky. Výsledky mého výzkumu ukázaly, že učitelé je používají hlavně jako prostředek k odreagování a zábavě žáků. Slouží pro ně jako způsob rozvíjení určitých motorických dovedností jako je manipulace se sportovním náčiním. Učitel musí také počítat s tím, že žáci preferují kolektivní a míčové hry, což potvrzují výsledky mého výzkumu. S čímž souhlasí také výzkum od Florelové (2012), který potvrzuje, že jsou tyto sportovní hry u žáků nejoblíbenější. Zároveň ale poukazuje na to, že v celkovém výsledku mají chlapci radši sportovní hry než dívky, což potvrdil i jeden z participantů mého výzkumu během rozhovoru. Je tedy důležité, aby s těmito informacemi učitel pracoval, a tak nepřizpůsobil sportovní hru pouze věku žáků, ale také individuálně podle složení třídy. V mém výzkumu se ukázalo, že učitelé na rozvoj dovednosti manipulace s míčem dávají menší důraz v případě mladších žáků. Tím se ukázalo, že opouští od určitých pravidel a je tak žákům sportovní hra, v tomto ohledu, přizpůsobena.

V rámci mého výzkumu jsem se nejčastěji setkávala s variantou, že jsou sportovní hry hlavní částí vyučovací hodiny, avšak jim předcházejí také jiné činnosti, jako například průprava. Nad tou je učitel nucen se taktéž zamyslet, jelikož se v ní žáci seznamují s náčiním či hracím polem. Je totiž velký rozdíl v tom, zda jde teprve o trénink na sportovní hru či o sportovní hru samotnou, jelikož se v ní objevuje větší nátlak skupiny na jedince, což jednotlivé hráče může nějakým způsobem limitovat od podání co možná nejlepšího výkonu či naopak. Mé poznatky naznačují, že žáci preferují to, když vědí, že když na něco trénují, tak to má následný výsledek, tedy uplatnění v zápase. Tyto schopnosti, které se naučí díky sportovní hře, mohou nadále využít v dalších aktivitách např. v atletice, v běhání či házení.

Výsledky mého výzkumu potvrdily, že pro dosažení zlepšení konkrétní pohybové dovednosti je zapotřebí správná volba a příprava učitele. Z rozhovorů vyplynulo, že učitelé musí zohlednit několik faktorů, jako např. individuálnost dané třídy, dostupnost pomůcek

a prostředků či prostor. Dle mých poznatků z rozhovorů s učiteli se snaží strukturovat sportovní hry tak, aby měl každý žák možnost projevit své silné či slabé stránky, jak ve smyslu pohybu, tak i v práci ve skupině.

Prezentovaný výzkum ukázal, že se během sportovních her učitelé snaží nejen rozvíjet určité pohybové dovednosti, jako např. koordinaci či obratnost, ale pracují s celkovým rozvojem žáků. Během pozorovaných hodin jsem zaznamenala, že pomocí sportovních her dochází k individuální podpoře žáků, která se následně projevuje v celkovém klimatu třídy a zapojení jedince ve skupině. Participant mého výzkumu rovněž uváděli, že sportovní hry využívají v případě, kdy chtějí odlehčit atmosféru a uvolnit napětí. Z mého pozorování vyplynulo, že učitelé cíleně zařazují hry s důrazem na radost z pohybu a sounáležitost se skupinou. Právě to je výhoda sportovních her, kterou si učitelé uvědomují, jelikož jim jde o prožitek, který žáci díky těmto aktivitám zažijí a také z toho důvodu jsou hry zaměřené na sport také oblíbené u učitelů. To potvrzuje výzkum Došla (2006), který dává důraz na to, že sportovní hry jsou pro žáky důležité z hlediska relaxace a odreagování. Žáci se během nich uvolní a odpočinou si od školního stresu či náročného programu. Mé výsledky potvrzují, že vybití energie může jedinci pomoci v jeho vnitřnímu klidu a rovnováze. Výsledkem tohoto výzkumu tedy je, že je u sportovních her důležitý prožitek a pocit štěstí z herního výkonu každého jedince, s čímž souhlasí také výzkum od Mareše (2019), který tvrdí, že právě tyto prvky obohacují celkový průběh hry a jsou její nedílnou součástí.

Participant mého výzkumu specificky využívali sportovní hry na rozvíjení týmového ducha a sociální interakce. Žáci se tak naučí pomáhat si navzájem a dokázat pracovat v týmu jako právoplatný člen. Během vyučovacích hodin se sportovní hrou ale nastávají také komplikace ve formě konfliktů a hádek mezi žáky. Učitel tak podle svého zvolí taktiku, jak konflikt vyřešit a může se stát, že nechá žáky samostatně rozhodnout situaci. Tím se podpoří jejich komunikační dovednosti a zároveň schopnost řešení problémových situací.

Realizovaný výzkum ukázal, že velkou roli pro učitele hraje také to, že díky sportovním hrám diagnostikuje třídu a jedince v ní. Právě díky sportovním hrám učitelé hodnotí žáky nejen slovně, ale také klasifikačně, tedy známkováním. Dotazovaní participant uvedli, že hodnotí nejen manipulaci žáků s náčiním či pochopení pravidel, ale jejich celkový pokrok. Do toho patří také to, jak žáci komunikovali mezi sebou, jak dokázali řešit různé herní situace a také to, zda se celkový průběh vyučovací hodiny se sportovní hrou zdařil či nikoli. Tak se stává, že učitelé žáky hodnotí pouze kladně, což ale může být pro žáky demotivační, a proto je někdy nezbytná vnější motivace žáků.

Motivace učitele je právě jednou ze stěžejních prvků, která je pro žáka nezbytná. Jelikož ale žáci pojmají sportovní hry jako zábavný prvek, což je výsledkem tohoto šetření, je právě zábava dostačující v atraktivitě těchto činností. Ve výzkumu od Di Palma et al. (2019) se ukazuje, že pokud je motivace tematická, je pro žáky činnost atraktivnější a lépe tak pracují. V rámci jejich experimentu vyzkoušeli sportovní aktivity vytvořit tak, aby se pojily s pohádkami. Aktivity byly zvoleny tak, aby rozvíjely jak tvůrčí či racionální myšlení, tak motorické dovednosti. Jejich výsledky se tedy shodují s mými, jelikož pokud jde ve sportovních hrách o zábavný prvek, jak už tematicky či přirozenou formou, je tento přístup žákům bližší.

Je ale nezbytné si z pohledu učitele uvědomit, že jak přizpůsobí celkový průběh sportovní hry individuálně pro každého žáka, tak je potřebné takto pracovat i s motivací. Sportovní hra má také soutěžní charakter, což u některých žáků vyvolává zvýšenou motivaci k aktivitě a snahu dosáhnout co nejlepších výsledků. Participantů tohoto výzkumu vůbec nezmiňují, že za zvýšenou aktivitu žáků může také úroveň jejich fyzické gramotnosti. O tom ale mluví Caldwell et al. (2020), kteří zmiňují, že právě fyzická schopnost zvyšuje aktivitu žáků a také jejich motivaci. Učitel musí zohlednit zvolení sportovní hry tak, aby samotná sportovní hra byla pro žáky atraktivní a její pravidla pro jedince na 1. stupni nebyla příliš náročná.

Při odpovídání na otázku „**Jaké sportovní hry využívají učitelé na 1. stupni základní školy v hodinách tělesné výchovy?**“ částečně navážu na předchozí odstavec. Výsledky na tuto otázku jsem získala prostřednictvím pozorování a částečně i díky polostrukturovaným rozhovorům s učiteli. Již v teoretické části mé práce jsem zmiňovala několik příkladů sportovních her, které se na 1. stupni základní školy objevují a to potvrzují pozorované vyučovací hodiny.

Z vyučovacích hodin tělesné výchovy, kterých jsem byla nepřímou účastí, vyplynulo, že učitelé používají nejčastěji sportovní hru vybíjenou, která se objevila celkem ve třech vyučovacích hodinách z devíti. Tato sportovní hra se ale také objevila v rušné části jedné z vyučovacích hodin, která dále obsahovala jinou sportovní hru v hlavní části hodiny. Vybíjená byla představena v několika variantách, jelikož se objevila v 2., 3. a také 4. třídě.

V nejmladší ze tříd se objevila ve variantě, se kterou jsem se sama ještě nesetkala a jejíž pravidla byla pro žáky nejprve dost matoucí. Z toho vyplývá, že sportovní hra nebyla v tomto směru dostatečně přizpůsobena věku žáků a třídě. To, co ale v dané vyučovací hodině bylo přizpůsobeno věku žáků byla motivace, kterou učitelka zvolila jako hru o poklad.

S podobnou tematickou motivací jsem se dále ve vyučovacích hodinách jak s vybíjenou, či v jiných sportovních hrách, nesetkala. Ve 3. a 4. třídě jsem se již setkala s klasickou vybíjenou, která měla všechny náležitosti a pravidla, která by měla mít. Jedinou změnou bylo přehození hracího pole pro to, aby si žáci „nabíli“, což je ale nyní klasickou změnou v této sportovní hře.

Další nejvíce používanou sportovní hrou byla házená, která se objevila ve dvou pozorovaných vyučovacích hodinách. Tato hra se objevila v 1. a 4. třídě, takže jsem mohla vysledovat lehký rozdíl v průběhu a pojetí žáků této hry. V 1. třídě žáci nebyli schopni dodržovat pravidla v takové míře, jako starší žáci. Stejně tak se mladším žákům přizpůsobily pomůcky, zatímco u žáků 4. tříd nebylo nutné jakékoli prvky měnit.

Sportovní hra, která se objevila pouze v jedné pozorované vyučovací hodině, byla basketbal. Ta byla využita v hodině tělesné výchovy ve 2. třídě. Podobná sportovní hra, která by mohla být brána jako jednodušší varianta basketbalu, je hra s názvem badmit, která se objevila ve 4. třídě a díky její jednoduchosti a možnosti zapojení opravdu každého hráče do hry, byla pro žáky více atraktivní než klasická hra basketbal, která je méně přizpůsobená individuálně pro každého, jelikož má téměř každý žák stejnou funkci a roli.

V druhé 1. třídě se objevila sportovní hra fotbal, která byla ale využita v jiné variantě, a to tak, že se žáci pohybovali jako raci. Podle slovenského výzkumu od Adamčáka a Nemce (2014) se ukázalo, že právě fotbal se jeví jako jedna z nejoblíbenějších sportovních her žáků. Z toho důvodu si myslím, že zvolení jiné varianty fotbalu může být pro žáky motivační a atraktivní, tudíž byla sportovní hra zvolena vhodně. Stejnou preferenci v typu sportovní hry mají také studenti na středních školách, jak podotýká Kudláček (2013). Poslední sportovní hru, kterou jsem sledovala, byla zjednodušená verze softbalu, kterou využil učitel v 5. třídě.

V porovnání s odpověďmi učitelů ohledně toho, jaké sportovní hry na 1. stupni v tělesné výchově využívají, tak s pozorovaným souhlasí. Dotazovaní zmiňovali, že se nejvíce využívají dvě sportovní hry, a to vybíjená a házená, což se odráží v pozorovaných hodinách. Dále poukazují na využití her pálkovacího typu, tedy zjednodušené varianty baseballu, což je softbal nebo se využívá také basketbal.

Zjištěná data se v určitých bodech shodují s výsledky od Došla (2006), který poukazuje na to, že jsou u žáků oblíbené tradiční sportovní hry. Přestože se vybíjená kategoricky řadí do netradičních sportovních her, ve vyučovacím procesu v tělesné výchově se s ní žáci

setkávají nejčastěji, a to ji dělá oblíbenou. To se také odráží v jejich aktivitě, kdy jsou v rámci známé hry více aktivní než u sportovní hry netradiční a méně známé. Přesto je ale díky mým zjištěním poukázáno na to, že žáci mají rádi také nové sportovní hry, jako např. kinball. U mladších žáků se totiž odráží jejich nadšení pro překvapení a zkoušení nových věcí.

Tím jsem se dostala k druhé výzkumné otázce, na kterou odpovím pomocí zjištěných dat z rozhovorů, a tedy na otázku **„Jak učitelé pracují se sportovními hrami ve prospěch žáků?“**. Většina dotazovaných učitelů zařazuje mezi své cíle pro danou vyučovací hodinu se sportovní hrou rozvoj týmové spolupráce. Jelikož jsou sportovní hry kolektivní činnost, jsou žáci nenuceně vedeni k tomu, že musí určitým způsobem kooperovat s ostatními. U každého jedince to tak rozvíjí jeho komunikativní kompetenci a schopnost respektovat názory druhých, což lze říct odborněji tak, že učitel rozvíjí kompetenci sociální a personální. V rámci mého výzkumu učitelé zmiňovali, že se u žáků snaží docílit k rozvoji takových kompetencí, které se pojímají se základními činnostmi, jako je seznámení s pravidly či kooperace s ostatními. U starších žáků, jak dokazují data z výzkumu od Máci (2009), který se zabýval tímto tématem na 2. stupni základní školy, se žáci více zaměřují na uplatnění jejich dovedností v reálném životě a životních situacích. Sportovní hry starší žáky více rozvíjejí po sociální a osobnostní stránce, zatímco mladší žáci se zaměřují na rozvoj základních dovedností a podle toho učitel volí svou výuku.

Kompetence k řešení problémů je rozvíjena taktéž, protože se ve sportovních hrách může objevit určitý konflikt, jak jsem již zmiňovala, a žáci se tak učí řešit také pro ně nepříjemné či nekomfortní situace tak, aby nedošlo k dlouhodobým neshodám. Realizovaný výzkum ukázal, že k hádkám mezi žáky většinou dochází ve chvíli, když je několik jedinců příliš soutěživých, a tak vyvíjí větší nátlak na ostatní a vyčítají si špatnou manipulaci se společným předmětem. Konflikty mohou vzniknout i v případě, kdy jsou pravidla sportovní hry různě pochopena jednotlivými žáky, což vede k nedorozumění v komunikaci a následným výčitkám mezi žáky ohledně správného způsobu hry.

Právě pravidla jsou nedílnou součástí ve sportovních hrách. Ty žáky učí celkovému respektu norem či zákonitostem, a nejenom těch ve sportovních hrách. Rozdíl v dodržování pravidel je patrný u žáků v 1. až 5. tříd, které jsem pozorovala, jelikož mladší žáci mají menší tendenci dodržovat pravidla, protože jsou ještě zvyklí na to, že vše dělají hravým způsobem. Naopak starší žáci jsou více zvyklí na to, že každá činnost má určitá pravidla a u sportovních her to není jinak. Učitelé zmiňují, že by sportovní hra nešla bez jasně daných pravidel. Výsledky výzkumu od Kreider (2012) ale ukazují, že ve hře nemusí být striktně daná

pravidla. Pak se totiž stane, že hráči musí více zapojit kreativitu a flexibilitu a tím rozvíjí jeho další osobnostní stránku. V těchto případech ale stále musí myslet na bezpečnost při pohybu a činnostech, na co ale učitelé pozorovaných vyučovacích hodin několikrát upozorňovali. To, aby žáci sami chtěli pravidla dodržovat, záleží také na motivaci učitele. Tím se opět dostávám k motivaci, kterou učitelé také pomocí sportovních her zvyšují. Žáci jsou více vedeni k pohybu a utvářejí si svou vnitřní motivaci.

Participantů mého výzkumu zmiňují, že jeden z důvodů, proč učitelé na žáky snižují nároky ve sportovních hrách je ten, že žákům chybí přirozený pohyb či zájem o sport. To se shoduje s mým pozorováním. Pokud ale vyučující dokáže žáky dostatečně motivovat, sami se naučí hledat v takových činnostech zábavu a atraktivitu. U mladších žáků se pomocí mého výzkumu ukázalo, že je důležitý hlavně prožitek z pohybu, zatímco u starších žáků, pubescentů, je spíše motivací to, že jedinec tak pracuje na svém vzhledu, zdraví či kondici. Na to poukazuje výzkum Vašíčkové a Pernicové (2018). To ale není jediná silná stránka sportovních her, k nim patří také učení se sebereflexi. Žáci se postupně v ostatních předmětech učí sami se ohodnotit a u sportovních her to není jiné, jak zmiňují participanté, kteří byli součástí mého výzkumu. Díky tomu se žáci naučí kriticky myslet a říct své přednosti a nedostatky.

Na sebereflexi žáků se snaží učitelé s žáky pracovat, jak sami zmiňují v rozhovorech pro můj výzkum. S tímto ale nemohu souhlasit, vzhledem k pozorovaným hodinám. Učitelé sice žáky sami hodnotili jak individuálně, tak celou skupinu, prostor pro reflexi ale v hodině nebyl. Tak se dostávám k zodpovězení třetí, poslední dílčí otázky „**Jaké jsou rozdíly mezi představami učitelů o výuce sportovních her v hodinách tělesné výchovy a jejich skutečným průběhem?**“.

Stejně tak si vyučující, kteří byli součástí realizovaného výzkumu, dávají za cíl, aby spolu žáci více mluvili během sportovních her, a tak dosáhli co nejlepšího společného výsledku. V pozorovaných hodinách ale většinu času mluvil pouze učitel jak už ohledně pravidel, tak ohledně ohleduplného chování. Žáci tak nedostali příliš mnoho prostoru pro to, aby dokázali kooperovat mezi sebou. Pracovali pouze na základě vlastních schopností. V rámci komunikace mezi žáky došlo pouze tehdy, kdy v jedné z vyučovacích hodin nastal konflikt mezi žáky, kteří se hádali ohledně výsledného skóre. Paní učitelka to ale v rychlosti zastavila, tudíž se žáci k vyjádření opět nedostali.

Učitelé ohledně rozvíjení žákovských kompetencí odpovídají, že v tělesné výchově a pomocí sportovních her rozvíjejí všechny kompetence kromě kompetence digitální.

Ohledně digitálních kompetencí souhlasím s výroky participantů, stejně jako s tím, že dostatečně rozvíjejí kompetence k učení, sociální a personální, pracovní či občanské, na rozvíjení kompetence komunikativní už kladou menší důraz. Výzkum Barancové et al. (2024) ukazuje, že jsou učitelé toho názoru, že dostatečně rozvíjí všechny kompetence, kromě kompetence digitální a kompetence k učení. Tento výsledek z části nesouhlasí s mým, jelikož podle mého kompetenci k učení učitelé rozvíjejí.

Co se týče dalšího pedagogického cíle učitelů, tak je to manipulace se společným předmětem, který se ve všech případech pozorovaných hodin povedl splnit. Již o něco méně se povedlo splnit cíl ohledně představení základních pravidel, jelikož někteří vyučující řekli pravidla pouze krátce a hra pak působila zmateně. Taktéž nesouhlasím s výroky učitelů ohledně toho, že pokud je třeba, dovysvětlí pravidla během hry či sportovní hru celou zastaví. To se u pozorovaných vyučovacích hodin nestalo, až na jednu výjimku, tudíž je jejich tvrzení pouze jejich představa, ne realita. Většina participantů také zmínila to, že se snaží před každou sportovní hrou udělat průpravná cvičení a orientovat je na hlavní část vyučovací jednotky. To se ve skutečnosti opravdu dělo a bylo překvapivé, jak velký důraz na průpravu učitelé dávají a jak jsou v této oblasti kreativní. Díky tomu jsou žáci dobře motivováni do sportovní hry. Průpravná cvičení jsou zároveň prostředkem k získání informací pro učitele ohledně pohybové a kondiční připravenosti žáků. Kondici jedinců během sportovních her ale učitelé příliš nezkoumají, což je totožné s výzkumem od Hůlky et al. (2020), kde se ve výsledcích o všeobecných motorických testech spjatých se sportovní hrou pojednává a ukazuje se, že mezi fyzickou zdatností a herním výkonem chybí určitý vztah, tedy že jedinci nedokážou propojit tyto dvě složky dohromady a jsou více viditelné u sportů individuálních.

Ohledně průpravných cvičení a jejich pravidelnosti před sportovními hrami se zmiňovali také učitelé ve výzkumu od Hornové (2016). V tomto případě se učitelé shodně zmiňují o tom, že se vždy věnují přípravě před sportovními hrami a orientují je na ně. Šlo ale o kvantitativní design výzkumu, tudíž si výzkumnice nemohla ověřit pravdivost dat. Přesto se ale shodují odpovědi učitelů v obou výzkumech. Pomocí průpravných cvičení učitelé vidí, jak se žákům v manipulaci se společným předmětem či pohybu po hracím poli daří. Podle toho přizpůsobí pravidla sportovní hry individuálně třídě nebo každému žákovi. Alespoň tak to učitelé tvrdí, pravda je ovšem trochu jiná. Z mého výzkumu vyplývá, že ne vždy tak totiž učitelé dělají, a i když přizpůsobí sportovní hru dané třídě tak, že zvolí její jednodušší variantu, tak ji ale nepřizpůsobí individuálně každému jedinci. V tomto ohledu

jsou tedy představy učitelů milné. Ovšem co se týče přizpůsobení společného předmětu či jiného náčiní, tak v tom jsou vyučující více schopní a snaživí. To, co ale učitelé zmiňují a zároveň také dělají, je to, že neustále opakují prevenci proti úrazům.

6.1 Limity výzkumu

Největší potíží ve výzkumné části bylo najít učitele, kteří vyučují na 1. stupni alespoň dva roky, což bylo jedním z mých stanovených kritérií z důvodu, že bylo potřeba, aby měli učitelé dostatek zkušeností s tělesnou výchovou a také se sportovní hrou, jelikož rozhovor nebyl orientován pouze na pozorovanou vyučovací hodinu, ale na celkové pojetí tohoto učiva. Stalo se tak tedy, že jsem oslovila třídní učitelku jedné třídy, kterou jsem potřebovala, ale paní učitelka nesplňovala jedno z kritérií a tím by nevyhovovala mému výzkumu.

Stejně tak je limitem délka praxe jednotlivých učitelů. Učitel, který měl delší praxi, mluvil o tělesné výchově a sportovní hře více a mohl mi tak popsat a odpovědět na více komponentů, které jsem potřebovala. Taktéž byla jeho výuka jasnější a více promyšlená s ohledem na přizpůsobení se dané třídě. Výše jsem také zmiňovala, že mi jedna z participantek poskytla nevyhovující data pro můj výzkum a z toho důvodu nebyla zahrnuta do výzkumného šetření. To se stalo, i když měla již dlouholetou praxi s tělesnou výchovou, ale přesto nerozuměla rozdíl mezi pohybovými a sportovními hrami, takže se v pozorované hodině objevily pro můj výzkum nevyhovující činnosti.

Další limit, který spatřuji, je ten, že v období, kdy jsem výzkumné šetření prováděla, neměli někteří učitelé v plánu věnovat se sportovním hrám, a tak se mi museli lehce přizpůsobit. Samozřejmě vše proběhlo bez problémů a učitelé byli vůči mým požadavkům nakloněni, mohlo se ale stát, že by některý učitel z tohoto důvodu odmítl být součástí výzkumného šetření. Jelikož šlo také o období před a po vánočních svátcích, žáci nebyli tak soustředění a vyučovací hodina mohla probíhat jinak, než na co jsou učitelé sami zvyklí od daných žáků.

6.2 Doporučení do praxe

Na základě výsledků praktické části této práce společně s teoretickým vymezením ohledně využití sportovních her v tělesné výchově na 1. stupni, je možné představit několik návrhů na zlepšení pedagogické praxe ohledně tohoto tématu. Tato kapitola bude zároveň mou poslední v rámci praktické části mé diplomové práce.

Výzkum poukázal na nedostatečnou práci s reflexí v tělesné výchově ve sportovních hrách, kde se učitelské představy neztotožňují s realitou. Tuto chybu si ale učitelé často neuvědomují nejen v tělesné výchově, ale také v jiných předmětech. Jedna z hlavních obtíží pro učitele je splnit všechny cíle, které si pro danou vyučovací hodinu stanovil. Jestliže se tak stane, je lepší soustředit se na jeden hlavní cíl, kterého by chtěl učitel dosáhnout, a zbytek si zvolit pouze jako dílčí, na které nebude dávat takový důraz.

K cílům se pojí také rozvíjení kompetencí, jež nejsou vždy všechny rozvíjeny během jedné vyučovací jednotky. To je pro učitele téměř nemožné v jakémkoli předmětu, přesto by se měl alespoň pokusit o to prohloubit dovednosti ve všech směrech, které se objevují v kompetencích. Učitelé v tělesné výchově zapomínají na digitální kompetenci, i když by mohla být rozvíjena také, např. pouštěním videí o správné manipulaci s herním náčiním nebo o správném pohybu na hracím poli v určité sportovní hře.

Co se týče výběru sportovních her, tak u nich učitelé nejsou příliš kreativní. I když někteří učitelé zmiňovali, že se inspiroují na různých internetových stránkách, v publikacích či od kolegů, i tak pro pozorovanou vyučovací hodinu zvolili klasické sportovní hry, které byly většinou míčového charakteru. Tyto konkrétní sportovní hry jsou do tělesné výchovy na 1. stupni zařazeny z určitého důvodu, přesto by je také mohli učitelé více inovovat, jako je to s jakýmkoli jiným učivem v jiných předmětech. V dnešní době nabízí internet spoustu návrhů na zpestření vyučovacích hodin se sportovní hrou, ať už na serveru YouTube nebo na stránkách různých projektů ohledně tohoto tématu. Nyní jsou k dispozici také návrhy z projektu Trenéři do škol, který se věnuje sportovním hrám v tělesné výchově pro primární vzdělávání. Knižní publikace nejsou v této době příliš oblíbené a pro někoho také méně praktické, přesto si myslím, že pomocí starších i novějších publikací mohou učitelé zařadit nové formy těchto činností do výuky.

Posledním doporučením je nechat žákům větší prostor v realizaci sportovních her. Z výzkumu vyšlo, že učitelé jsou většinu času v roli rozhodčího, což na někoho může působit příliš autoritativně, jelikož učitel v této roli musí být o něco opatrnější, než pokud je hlavním aktérem ve vyučovacím procesu jiných předmětů. Sportovní hra by měla být vždy jistým způsobem zábava, tudíž by se učitel neměl tolik bát nechat žákům větší prostor např. ve volbě rolí ostatních hráčů či rozdělování funkcí. Taktéž nechat žáky, aby si zkusili být na chvíli rozhodčím, pro ně může být přínosné, stejně jako vyzkoušet si roli trenéra. Díky těmto možnostem si vyzkouší jiný způsob odpovědnosti, na kterém může pedagog během sportovních her s žáky pracovat a připravit je na různé úlohy v jejich životě.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývala problematikou využití sportovních her v tělesné výchově v primárním vzdělávání. Teoretická část práce vymezila terminologii a všeobecná pravidla či typy těchto her. Bylo popsáno a vysvětleno dělení, ve kterém bylo představeno několik příkladů pro lepší představu druhu sportovní hry čtenářům. V poslední kapitole byly popsány didaktické aspekty využívání sportovních her a jejich přínos pro žáky nejen z hlediska fyzické gramotnosti, ale také z oblasti sociálních a kognitivních dovedností.

Na teoretickou část navázala praktická část, v rámci které bylo hlavním výzkumným cílem zjistit, jakým způsobem učitelé v tělesné výchově na 1. stupni základní školy využívají sportovní hry. Dílčí otázky byly zvoleny tak, aby na ně bylo možné odpovědět pomocí kvalitativního výzkumného designu. S ohledem na mé cíle bylo zvoleno strukturované pozorování a následný polostrukturovaný rozhovor. Tyto výzkumné metody jsem mezi sebou následně porovnála a díky tomu jsem získala odpovědi na třetí, poslední dílčí výzkumnou otázku. Vyústěním praktické části bylo zpracování dat pomocí otevřeného kódování a získání potřebných výsledků.

Bylo zjištěno, že učitelé využívají sportovní hry hlavně k rozvoji žákovských kompetencí, přesněji sociálních a personálních či kompetencí pracovních. Pomocí různých metod a situací podporují práci v týmu, a tak rozvíjí komunikační dovednosti. Participanti také uváděli, že tím, že jsou sportovní hry většinou soutěžního charakteru, právě tato soutěživost žáky motivuje k pohybu. Z toho důvodu se sportovní hry objevují téměř v každé vyučovací hodině v tělesné výchově, ať už v rušné části nebo v hlavní.

Nejčastěji se na 1. stupni základní školy objevuje sportovní hra vybíjená, která se řadí mezi netradiční sportovní hry, přestože by se mohla svou pravidelností a rozšířeností považovat již za tradiční. Tuto informaci jsem získala jak díky pozorování, tak díky rozhovorům. Všechna data získaná z těchto výzkumných metod jsem mezi sebou porovnála a ukázalo se, že představy učitelů se často neztotožňují s jejich reálným jednáním ve vyučovacím procesu se sportovní hrou. Jedná se většinou o nesplnění všech cílů, které si učitelé pro danou vyučovací hodinu zvolili či o nedostatečné přizpůsobení sportovní hry.

Mé výsledky po interpretaci dat jsem dále diskutovala a pokusila se o kritickou analýzu zjištěných skutečností. Následovaly limity výzkumu, které vzešly z analýzy získaných dat mého výzkumného šetření. Závěrem bylo doporučení do praxe, což je např. stanovení si jednodušších pedagogických cílů. Taktéž jsem zmínila, že pro lepší přizpůsobení

sportovních her se mohou učitelé inspirovat na různých odborných webech či publikacích, které se orientují na sportovní hry pro primární vzdělávání.

Na závěr bych chtěla říct, že pro mě bylo zpracování celé diplomové práce velmi inspirativní a přínosné. Cílem výzkumu bylo, aby výsledky pomohly všem účastníkům vzdělávacího procesu lépe pochopit význam a důležitost sportovních her v tělesné výchově na 1. stupni základní školy. Věřím, že výsledky této diplomové práce nebudou inspirativní pouze pro mě, ale také pro mnoho základních škol v České republice.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Adamčák, Š. & Nemec, M. (2014). Motivácia k pohybovej aktivite: MPAM-R, vnútorná konzistencia a vnútorná validita českej verzie dotazníka. *Studia Sportiva*, 3(3), 1-12. <https://sk.pf.jcu.cz/pdfs/stk/2014/03/01.pdf>
- [2] Alina, P., Brennerová, D., Harapát, P., Hladíková, K., Imramovský, A., Jestříbková, M., Lisý, P., Martínková, Z., Skružný, Z., Svoboda, V., Šafaříková, L., Šatalíková, K., & Vaculík, M. (2005). *Florbal: technika, trénink, pravidla hry*. Grada.
- [3] Bauman, A. E., Reis, R. S., Sallis, J. F., Wells, J. C., Loos, R. J. F., & Martin, B. W. (2012). Correlates of physical activity: Why are some people physically active and others not? *The Lancet*, 380(9838), 258–271. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60735-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60735-1)
- [4] Barancová, K., Fasnerová, M., Žiškova, M., & Kantor, J. (2024). Vzdělávací obor Tělesná výchova v prostředí českých základních škol: průřezová studie. *Tělesná kultura*. 47(1), 1–8. <https://doi.org/10.5507/tk.2024.001>
- [5] Bělka, J., Hůlka, K., & Dudová, K. (2021). *Teorie a didaktika sportovních her 1*. Univerzita Palackého.
- [6] Caldwell, H. A. T., Di Cristofaro, N. A., Cairney, J., Bray, S. R., MacDonald, M. J., & Timmons, B. W. (2020). Physical Literacy, Physical Activity, and Health Indicators in School-Age Children. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(15), 5367. <https://doi.org/10.3390/ijerph17155367>
- [7] Došla, J. (2006). *Výzkum postojů mládeže ke sportovní pohybovým aktivitám na základní škole*. [Diplomová práce, Masarykova univerzita]. Repozitář závěrečných prací MU. https://is.muni.cz/th/o754n/Vyzkum_postoju_mladeze_ke_sportovne_pohybovym_aktivitam_na_zakladni_skole.pdf
- [8] Di Palma, D., Iovino, S., & Ascione, A. (2019). The importance of sports education in the primary school: An experimental pedagogical project. *Journal of Human Sport and Exercise*, 14(Proc5), 1908–1924. <https://doi.org/10.14198/jhse.2019.14.Proc5.10>
- [9] Dvořáková, H., & Engelthalerová, Z. (2023). *Tělesná výchova na 1. stupni základní školy*. Karolinum.

- [10] Fialová, L. (2010). *Aktuální témata didaktiky: Školní tělesná výchova*. Karolinum.
- [11] Flemr, L. (2021). *Pedagogické praxe v tělesné výchově a odborné praxe ve sportu*. Karolinum.
- [12] Florellová, L. (2012). *Oblíbenost tělesné výchovy a sportu mezi dětmi mladšího a staršího školního věku*. [Diplomová práce, Univerzita Karlova]. Digitální repozitář UK.
https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/40188/DPTX_2011_2_0_80_154_0_120456.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- [13] Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Paido.
- [14] Hendl, J. (2023). *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Portál.
- [15] Hornová, K. (2016). *Výuka sportovních her na základních školách ve vybraném regionu*. [Diplomová práce, Karlova univerzita]. Digitální repozitář UK.
https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/74641/DPTX_2014_2_11510_0_446659_0_163574.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- [16] Hrabinec, J., Dlouhý, M. (Eds.) (2017). *Tělesná výchova na 2. stupni základní školy*. Karolinum.
- [17] Hůlka, K., Bělka, J., Háp, P., Hrubý, M., & Hápová, K. (2024). *Teorie a didaktika sportovních her 3: Organizace a pořádání turnajů ve sportovních hrách*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- [18] Hůlka, K., & Strniště, M. (2020). Problematika stanovení validity motorických testů ve sportovních hrách, problematika validity ve sportovních hrách. *Tělesná kultura*, 43(1), 26–40. <https://doi.org/10.5507/tk.2020.009>
- [19] Jansa, P., Kocourek, J. (Eds.) (2018). *Pedagogika sportu*. Karolinum.
- [20] Kaplan, A. (2020). *Pohybová neúspěšnost u žáků mladšího školního věku*. Univerzita Karlova.
- [21] Kreider, A. J. (2012). Game-playing without rule-following. *Journal of the Philosophy of Sport*, 38(2), 191–203.
<https://doi.org/10.1080/00948705.2011.9714549>

- [22] Klimtová, H. (2006). *Základy sportovních her pro 1. stupeň ZŠ*. Ostravská univerzita.
- [23] Kudláček, M. (2013). Preference for sports among secondary school students in the Czech Republic. *Gymnica*, 43(1), 41–48.
<https://www.gymnica.upol.cz/pdfs/gym/2013/01/05.pdf>
- [24] Kupr, J., Rjabcová, H., & Suchomel, A. (2010). *Metodika her méně rozšířených ve školní tělesné výchově*. Technická univerzita v Liberci.
- [25] Mazal, F. (2000). *Pohybové hry a hraní*. Hanex.
- [26] Máca, V. (2009). *Využívání sportovních her v hodinách tělesné výchovy na 2. stupni základních škol*. [Diplomová práce, Karlova univerzita]. Digitální repozitář UK. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/20227>
- [27] Mareš, L. (2019). Herní postoj ve sportu a bytí ve hře. *Tělesná kultura*, 42(1), 22–29. <https://doi.org/10.5507/tk.2019.008>
- [28] Mišovič, J. (2019). *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Sociologické nakladatelství.
- [29] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2023). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2023/07/RVP_ZV_2023_zmeny.pdf
- [30] Nykodým, J. (2006). *Teorie a didaktika sportovních her*. Masarykova univerzita v Brně.
- [31] Perič, T., & Březina, J. (2019). *Jak nalézt a rozvíjet sportovní talent: Průvodce sportováním dětí pro rodiče i trenéry*. Grada.
- [32] Perič, T., & Dragounová, Z. (2016). Hry a jejich využití v praxi (zejména u dětí). *Studia Sportiva*, 10(2), 140–148. <https://doi.org/10.5817/StS2016-2-15>
- [33] Perič, T., Petr, M. (Eds.) (2012). *Sportovní příprava dětí*. Grada.
- [34] Perič, T., Levitová, A. (Eds.) (2012). *Sportovní příprava dětí II*. Grada.
- [35] Pokorný, I. (2019). *Pohybové hry pro školáky: 129 cvičení pro rozvoj sportovních dovedností*. Grada.
- [36] Růžicka, I., Růžicková, K., & Šmíd, P. (2013). *Netradiční sportovní hry*. Portál.

- [37] Rychtecký, A., & Fialová, L. (2002). *Didaktika školní tělesné výchovy*. Karolinum.
- [38] Singleton, E. (2010). More than "Just a Game": History, Pedagogy, and Games in Physical Education. *Physical & Health Education Journal*, 76(2), 22–27. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/more-than-just-game-history-pedagogy-games/docview/896272589/se-2>
- [39] Suchý, J., Vojtíková, L., Flemr, L., Kotlík, K., Čechová, A., & Kovář, K. (2022). Tělesná výchova a sport a jeho materiální zázemí jako formující prostředí (souhrn z diskuse u kulatého stolu v rámci konference 100 let pedagogie sportu). *Česká kinantropologie*. 26(4), 84–92. <http://www.jvsystem.net/app34/download/Ceska-Kinatropologie-2022-03-04.pdf>
- [40] Süß, V. (2003). *Softball a baseball*. Grada.
- [41] Svobodová, H., Misařová, D., Durna, R., & Hoffman, E. (2019). Geography Outdoor Education from the Perspective of Czech Teachers, Pupils and Parents. *Journal of Geography*. 119(1), 32–41. <https://doi.org/10.1080/00221341.2019.1694055>
- [42] Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál.
- [43] Tábořský, F. (2004). *Sportovní hry*. Grada.
- [44] Tábořský F. (2005). *Sportovní hry II*. Grada.
- [45] Vašíčková, J., & Pernicová, H. (2018). Motivace k pohybové aktivitě (MPAM-R): Vnitřní konzistence a vnitřní validita české verze dotazníku. *Tělesná kultura*, 41(2), 55–74. <https://telesnakultura.upol.cz/pdfs/tek/2018/02/05.pdf>
- [46] Vilímková, V. (2002). *Didaktika tělesné výchovy*. Paido.
- [47] Votík, J., Špottová, P., & Denk, M. (2020). *Fotbal: herní trénink a pohybová příprava*. Grada.
- [48] Xiuyan, B. (2022). Research on the application of sports games in primary and middle school sports teaching. *International Journal of New Developments in Education*, 4(4), 51–54. <https://doi.org/10.25236/ijnde.2022.040410>

- [49] Yang, D., Xingrong, L., & Liu, Y. (2022). Research on Effective Strategies for the Use of Sports Games in Primary School Physical Education Classes. *Frontiers in Sport Research*. 4(2), 16–20. <https://doi.org/10.25236/FSR.2022.040204>
- [50] Zimmerová. E. (2001). *Netradiční sportovní činnosti: náměty a metody pro školu i volný čas*. Portál.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 <i>Schéma znázorňující vztahy mezi kategoriemi</i>	62
---	-----------

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 <i>Kategorie, subkategorie a ukázka vybraných kódů</i>	44
---	----

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ZŠ Základní škola

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Záznamový arch

Příloha P II: Polostrukturovaný rozhovor

Příloha P III: Informovaný souhlas

Příloha P IV: Ukázka otevřeného kódování v programu Word

Příloha P V: Ukázka otevřeného kódování metodou „tužka a papír“

Příloha P VI: Ukázka práce s kódy v programu excel

PŘÍLOHA P I: ZÁZNAMOVÝ ARCH**POZOROVACÍ ARCH****Název školy:****Třída:****Počet žáků:****Aktuální počet žáků:****Datum:****Délka vyučovací jednotky:****Sportovní hra:****Fáze sportovní hry:**

	UČITEL/KA:	ANO	NE	POZNÁMKY
1.	Má vhodné pomůcky a prostředky.			
2.	Předvedl/a žákům nejprve správnou manipulaci s herním náčiním.			
3.	Zapojil/a do vyučovací hodiny průpravná cvičení před hraním sportovních her.			
4.	Komunikuje s žáky během her.			
5.	Motivuje žáky do sportovních her.			
6.	Žáci reagují dobře na výběr sportovní hry.			

7.	Má přesně daná pravidla hry.			
8.	Mění v průběhu pravidla hry.			
9.	Klade důraz na týmovou spolupráci.			
10.	Klade důraz na bezpečnost při sportovních hrách.			
11.	Zastává roli rozhodčího.			
12.	Nechá žáky, aby si zkusili roli rozhodčího.			
13.	Sleduje žáky po celou dobu jejich činnosti.			
14.	Využívá různé metody během výuky sportovních her.			
15.	Hodnotí žáky po dokončení sportovní hry.			
16.	Jsou všichni žáci během celé vyučovací hodiny aktivní?			
17.	Přizpůsobil/a sportovní hru svým možnostem. (<i>velikost hrací plochy, počet žáků apod.</i>)			

PŘÍLOHA P II: POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR

Jméno a příjmení paní učitelky:

Pozorovaná třída:

Otázky:

1. Proč jste zvolil/a zrovna tuto sportovní hru pro vaši vyučovací hodinu?
2. Které konkrétní sportovní hry nejčastěji zařazujete do hodin tělesné výchovy?
3. Jak vybíráte sportovní hry, které použijete?
4. Co ovlivňuje váš výběr?
5. Jak často se věnujete v tělesné výchově sportovním hrám?
6. Jaké hry jsou podle vás nejvíce oblíbené mezi žáky?
7. Používáte netradiční sportovní hry ve výuce? Pokud ano, jaké a jaké jsou reakce žáků na tyto hry?
8. Odkud berete inspiraci při vymýšlení sportovních her?
9. Jaký byl hlavní pedagogický cíl pro vaši vyučovací hodinu?
10. Jaké vzdělávací cíle lze podle vašeho názoru dosáhnout prostřednictvím sportovních her?
11. Měníte pravidla sportovních her, aby odpovídala vzdělávacím cílům? Pokud ano, jak?
12. Jak podle vás sportovní hry přispívají k rozvoji klíčových kompetencí u žáků?
13. Jak často zařazujete sportovní hry do výuky tělesné výchovy?
14. Jaké výhody a nevýhody vnímáte při používání sportovních her ve výuce?
15. Obměnil/a byste sportovní hru využitou ve vaši vyučovací hodině? (*různé varianty her*)
16. Pokud nastal ve vyučovací hodině nějaký problém, vyřešil/a byste ho příště jinak nebo stejně, jako během vyučovací hodiny?
17. Vnímáte od žáků větší spokojenost, když se v hodinách tělesné výchovy věnujete sportovním hrám než u jiných činností?
18. Jsou žáci více aktivní během sportovních her než u jiných činností v tělesné výchově?

19. Jakým způsobem motivujete žáky ke sportovním hrám?
20. Jakou váhu přikládáte zpětné vazbě a hodnocení žáků po dokončení sportovní hry?
21. Co uděláte, pokud si během sportovní hry všimnete, že některý žák není aktivní?
22. Jaká průpravná cvičení zařazujete před samotnými sportovními hrami?
23. Přizpůsobujete průpravná cvičení specifickým sportům nebo hrám? Jak?
24. Máte osvědčené aktivity, které dobře připravují žáky na sportovní hry?

PŘÍLOHA P III: INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu

Kontaktní údaje: b_bartkova@utb.cz

Podpisem vyjadřuji souhlas s následujícími body:

- Byl/a jsem informován/a o účelu rozhovoru, kterým je sběr dat pro potřeby výzkumu diplomové práce Barbory Bártkové s názvem *Využití sportovních her v tělesné výchově na 1. stupni ZŠ*. Cílem výzkumu je zjistit, jakým způsobem učitelé v tělesné výchově na 1. stupni základní školy využívají sportovní hry.
- Dávám své svolení k tomu, aby výzkumnice použila rozhovor pro potřeby své diplomové práce.
- Bylo mi sděleno, jaký bude mít rozhovor průběh a jsem seznámen/a s právem odmítnout odpovědět na jakoukoli otázku.
- Souhlasím s nahráváním následující rozhovoru na diktafon a jeho následným zpracováním. Nikde nebude uvedeno mé jméno či jiné osobní údaje, díky kterým bych mohl/a být identifikován/a.
- Dávám své svolení k tomu, aby výzkumnice použila rozhovor pro potřeby své diplomové práce a některé části v ní může citovat. Jsem informován/a, že zvukový záznam rozhovoru nebude poskytnut třetím stranám a po přepsání bude vymazán.

Datum:

Podpis participanta:

Podpis výzkumníka:

PŘÍLOHA IV: UKÁZKA OTEVŘENÉHO KÓDOVÁNÍM V PROGRAMU WORD

Ne, tak vždycky nějakou dobu. To nejde každý týden něco jiného. Vždycky se něčemu věnujeme intenzivně nějakou dobu, to jo.
A vyzkoušela jsi i nějaké netradiční sportovní hry? Třeba Ringo nebo vlastně i ta pátkovaná je taková trošku netradiční. Někaké jakože ne úplně to, co děti znají nebo žádné?
No, my jsme tady kdysi před lety pořídili kinball a to byla bomba, protože si myslím, že to děti hodně bavilo. Akorát teď ho máme teda zničený, takže ho nemůžeme použít. A to jako bylo super, protože to je obrovský míč, ale to děti hodně bavilo odpalovat prostě ten kinball a vlastně přihazovat si ho a umístit ho do nějakého prostoru, že jako gól. Takže to byla taková netradiční hra, hodně zábavná. Ale teď momentálně jsme spíš zatížení na těch pomůckách, no. Jako když nemáme, tak není s čím moc pracovat. Ringo jsem teda ani nehrála ještě. To jako takové hry asi moc ne.
A kde bereš inspiraci? Od kolegů nebo knížky třeba nebo Facebook nebo něco takového? (pomůcky)
No dneska existuje spousta stránek i na Facebooku. Skáče to na nás jako Trenéři do školy a podobně, takže jsou takový fajn. Jakože si to projdu a vidím nějakou aktivitu, hry, která se hraje a líbí se mi to, tak to použiju, to určitě. Pak jsem tak nějak v kontaktu i s třeba se spolužákama, spolužačkama z výšky, takže i u nich třeba vidím na profilech, co oni podnikají s dětma, tak i těmi se inspiroju. A jinak, jako tak mezi sebou si taky často předáváme jako tady kolegové na naší škole, že si řekneme, je, tahle hra byla fajn. Jako to určitě. A jinak měli jsme i příručky, taky fajn takové knížky pro atletiku, kde tam byly super hry, taky jsem si to koukala. A tak nějak za tu praxi už jako sama tak nějak dávám dohromady nějaké věci, ke kterým se vracím. Ale musím si vzpomenout.
A když se vrátím přímo ještě k té vybíjené v té hodině, jaký byl hlavní cíl pedagogický tvůj?
Tak aby všichni pochopili pravidla hry, aby uměli spolupracovat, aby si i uměli nahrávat, aby hráli fair play. A hlavně ta manipulace s tím míčem, jo? Hod a chytání míče, to je od toho důležité.
A můžeš říct, že tady ty cíle se dají dát do každé té hodiny s tou sportovní hrou?
Určitě, s každou hrou. Vždycky to tak ty hry děláme, ne? Myslím si, že jo, že tady se vytváří celkově i ta komunikace těch dětí mezi sebou, aby si uměli nahrát, aby si uměli říct. I to jsem se je jako snažila naučit, aby jenom nestáli a nečekali, kdo po nich hodí balón, ale říct si, nahraj tady jsem, nebo zavolat si, aby si uměli i u toho prostě komunikovat. Jo, ale tohle je při každé té hře. Tam je důležité, a hlavně aby pochopili pravidla. Bez toho to nejde.
A měníš ty pravidla někdy? Třeba ty to přizpůsobíš tu hru, ale i kdyby, nebo už ji máš nějak danou, ale vidíš, že něco nějak nejde, tak změníš nějak pravidlo, nebo ulevíš od něčeho třeba, nebo naopak přidáš? Dělaš to i během té hry, nebo už to necháváš?
Jo, taky. Někdy to vyžaduje upravit trošku, ale už jenom třeba, co se týká, nevím, prostoru vymezeného pro tu hru, jo? Že třeba se dá zmenšit to hřiště na začátku, pak už se dá třeba tak, jak je opravdu v pravidlech. Jo, upravujeme určitě.
Rozvíjí sportovní hry nějak i klíčové kompetence? Nebo jaké by konkrétně mohly, jak jsou k učení, komunikativní nebo je nějaká kompetence, kterou tam převyšuje třeba nad ostatními těmi kompetencemi? Jako sociální, personální tam je? Nebo řešení problémů?
Určitě. Jakoby umět řešit nějakou tu situaci v té hře. No, když jsou takové kontaktní hry, tak to je nejvíc vidět, že děti se umí k sobě chovat, jak zareagují. Někdy jsou už takové agresivnější, že? Takže určitě i ovládat se, sebeovládat se při tom určitě. Ale která takovou kompetence je jako nejvíc u toho? Tak asi ta k učení. Ta dovednost toho, že se naučí tu hru a zapamatují si pravidlo, to je asi nejvíc.
A zkoušelas i třeba nějak rozvíjet digitální? Jakože třeba si ukázala na videu, nebo nějaký návod přímo na videu, nebo jak by se to mělo dělat, něco takového, nebo digitální ještě tady vůbec?
Digitální, teda jsem ještě na telocvik nepoužila. Já jako beru názornost, takže jako já se zapojujím do hry, a ukážu, jak by se to dalo udělat, ale digitální ne.

Odpovědet

BB Barbora Bártková ...
33. VŠ
Odpovědět

BB Barbora Bártková ...
34. Kolegové
Odpovědět

BB Barbora Bártková ...
35. Zkušenosti
Odpovědět

BB Barbora Bártková ...
36. Naučit pravidla
Odpovědět

BB Barbora Bártková ...
37. Podpořit práci v týmu
Odpovědět

BB Barbora Bártková ...
38. Naučit fair play
Odpovědět

BB Barbora Bártková ...
39. Manipulace s míčem

PŘÍLOHA V: UKÁZKA OTEVŘENÉHO KÓDOVÁNÍM METODOU „TUŽKA A PAPÍR“

^{419.} softball to je, ale zase, že je trošku jinak. Tam běhají kolem met, zavírají mety, ^{420.} tady je trošku jiný ten princip. Ale je to jedna z těch páčkových her právě a nácvik no.	419. <u>rychlouštná</u> 420. <u>SH jako nácvik na</u> <u>malobájeví verzi</u> <u>rychlouštná</u>
A celkově na ty sportovní hry třeba knihy, časopisy, internet ta inspirace? Nebo už třeba z vlastních zkušeností nebo od kolegů? ^{421.} Za ty roky u těch základních her mám řadu různých cvičení, která vím, že fungují. Co se mi osvědčilo, případně, pokud někdo něco vidím zajímavého ^{422.} nebo někde něco zajímavého napsané, nějaké cvičení nebo nějaká další inspirace, tak můžu ji zkusit.	421. <u>klusácká</u> 422. <u>klusácká inspirace</u>
A jak často se věnujete těm sportovním hrám v TV? ^{423.} Pravidelně, pravidelně. Pokud vždycky v tom ročníku dominuje nějaká ta sportovní hra, takže se věnujeme napřed, nebo věnujeme se herním činnostem, například, já nevím, basketbalu, ať umí driblovat, chytit, dvojtakt. No a potom ^{424.} postupně přes nějaké průpravné hry u těch složitějších her, až potom, že si třeba zahrajou více či méně.	423. <u>pravidelně rytmická SH</u> 424. <u>průpravné hry před SH</u>
Takže vždycky děláte i nějaká průpravná cvičení před tou hrou? Není to třeba že asi jako třeba znají vybíjenou, tak prostě nějak neřešíte. ^{425.} Pokud už to znají, tak potom už vlastně tam celkem nemusí nic být, ale pokud ^{426.} třeba neznají ta pravidla a potřebuju, aby uměli dobře chytat a házet míč, no ^{427.} tak <u>hodně házou různými míči na různou vzdálenost, někdy na přesnost, někdy na rychlost, tak, aby tam prostě uplatnili ty dovednosti, nebo ^{428.} aby se učili ty dovednosti, které potom v té hře potřebují.</u>	425. <u>dobře průpravné při</u> <u>hře SH</u> 426. <u>more SH a průpravné</u> 427. <u>seznámení s házením míč</u> 428. <u>naučení přes dovednosti</u> <u>potřebných pro SH</u>
A jak to řešíte, když třeba zákům třeba nejde úplně chytat míč, nebo manipulovat se s tím společným předmětem, třeba nevolíte vůbec ty hry? ^{429.} Volím, musí, jako zkoušíme to, zkoušíme to tak dlouho, až to začne fungovat, protože samozřejmě, tak jak u každé činnosti, někdo se naučí na hudební nástroj hrát tak, že na něj šáhne a někdo musí dva roky se učit, aby to vůbec nějak vypadalo, tak i tady někdo na to šáhne a jde mu to a je hráč. Někdo není, někoho to třeba víc ty hry baví, někoho nebaví, ale mám vyzkoušené, že prostě	429. <u>naučení manipulací SH</u> <u>při hraní hák</u>

PŘÍLOHA VI: UKÁZKA PRÁCE S KÓDY V PROGRAMU EXCEL

	ZVOLENÍ SPOROVNÍ HRY	PRAVIDLA	PŘÍZPŮSOBNOST VĚKU A TŘÍDĚ	MOTIVACE	JAKÉ SH JSOU VYUŽITY V	PRAVIDELNOST SH V TV
	1. práce v týmu	5. postupné přidávání pravidel	9. přízpůsobení podle počtu chlapců a dívek ve třídě	16. SH bez motivace	20. míčové	26. průběžné zařazení SH v TV
	2. týmovost	6. neschopnost mladších žáků v dodržování pravidel	10. období - před prázdninami hůře spolupracují	53. někdy nutná motivace učitele	23. vybíjená	28. více činnosti ve VI
1. TŘÍDA	3. manipulace s míčem	7. nutné dovysvětlení/zopakování pravidel během hry	12. fáze SH - jak znají SH	113. pohyb jako přirozenost - žáci to chtějí dělat sami od sebe	86. florbal	46. v každém dvouhodinovém bloku
2. TŘÍDA	4. pravidla	8. odpuštění od některých pravidel u mladších žáků	22. učení základní manipulace s míčem - od základů	114. SH bez motivace	87. squash	205. 1x za měsíc
3. TŘÍDA	11. podle období (roční, před prázdninami apod.)	13. nedodržování pravidel, protože berou SH jenom jako zábavu	24. přízpůsobení věku žáků	115. překvapení jako motivace, očekávání	98. vybíjená	258. pravidelnost pro zapamatování
4. TŘÍDA	71. rozvoj motoriky	21. SH příliš náročné pro 1. třídu, protože je tam mnoho pravidel	47. zjednodušené varianty SH	270. tematická motivace	98. přehazovaná	273. 1x za měsíc
5. TŘÍDA	72. rozvoj síly	25. postupné přidávání pravidel	54. přízpůsobení společného předmětu	116. soutěž jako motivační prvek	123. vybíjená	329. každou VI
	73. doplňková činnost k jiné aktivitě (špih)	27. zapominání pravidel	55. individuální - pro každého žáka	121. atraktivita hry	125. přehazovaná	385. 1x za měsíc
STARŠÍ ŽÁCI (4. a 5. třída)	74. představení jiné varianty fotbalu	41. náročnost pravidel	88. nepřizpůsobení náčiní	133. podpora zájmu o sport pomocí motivačních her v TV	126. kopaná	423. pravidelné využití SH
	91. nedostatečné pomůcky limitují učitele ve výběru SH	42. od jednoduchých po složitější	122. zjednodušená pravidla	139. tematicky namotivované podle ročního období	127. házená	476. SH méně často
	98. výběr žáků	43. nezvyk dodržování pravidel z výchovy	124. přízpůsobení věku ve vybíjené (různé varianty a jiná pravidla)	140. možná tematická motivace na celém 1.-2. stupni ZŠ	129. florbal	504. 1x týdně
	103. podle fyzické zdatnosti žáků ve třídě	122. zjednodušená pravidla	128. přízpůsobení SH k jiným sportovním zaměřením žáka	182. SH jako zábavný prvek	191. vybíjená	
	104. předcházení úrazu	211. zjednodušení pravidel v průběhu SH	179. přízpůsobení pomůcek	185. soutěž jako motivační prvek	193. házená	
	108. pro potřebu upevnění vztahů ve třídě	247. přízpůsobení pravidel věku žáků	198. přízpůsobení schopnostem žáků (věku)	200. integrace s jinými předměty	194. florbal	
	podle oblíbenosti žáků (časté opakování stejných SH)	248. postupné zavádění pravidel	199. přízpůsobení hrací plochy	201. soutěž jako motivační prvek	195. basketbal	
	119. průprava s míčem	287. úprava pravidel podle aktuální situace	228. individuální přízpůsobení třídě	202. celkový pohyb	252. páčkováná	